

FILOZOFICKÁ FAKULTA UNIVERZITY PALACKÉHO

V OLMOUCI

KATEDRA SLAVISTIKY

Ženy děkabristů

(magisterská diplomová práce)

VYPRACOVALA: Denisa Dedková

VEDOUCÍ PRÁCE: doc. PhDr. Zdeněk Pechal, CSc.

2012

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně a uvedla všechny použité
prameny.

V Senici na Hané, 3. 4. 2012

podpis

Děkuji doc. PhDr. Zdeňku Pechalovi, CSc. za konzultace, rady a připomínky, které mi během psaní diplomové práce poskytl.

podpis

OBSAH

ÚVOD	5
1 DĚKABRISTICKÁ LITERATURA	6
1.1 ZÁVĚR	24
2 ŽENY DĚKABRISTŮ	27
2.1 ZATÝKÁNÍ	27
2.3 REAKCE ŽEN	29
2.3 BLAGODATSKÝ DŮL	31
2.4 ČITA	34
2.5 PETROVSK	36
2.6 VYHNANSTVÍ	39
2.7 ZÁVĚR	40
3 PORTRÉTY ŽEN	44
3.1 MARIE NIKOLAJEVNA VOLKONSKÁ	44
3.2 PAULINA ANNENKOVA	48
3.3 JEKATĚRINA IVANOVNA TRUBECKÁ	49
3.4 ALEXANDRA GRIGORJEVNA MURAVJEVA	51
3.5 ALEXANDRA IVANOVNA DAVYDOVA	53
3.6 JEKATĚRINA SERGEJEVNA UVAROVA	54
3.6.1 DOPISY MICHAILA LUNINA	55
3.7 ZÁVĚR	57
4 DĚTI	60
4.1 VÝCHOVA A VZDĚLÁVÁNÍ	61
4.2 VÝZNAMNÍ POTOMCI	63
4.2.1 JEVGENIJ IVANovič JAKUŠKIN	63
4.2.2 MARIE VASILJEVNA TRUBNIKOVA	64
4.3 ZÁVĚR	67
ZÁVĚR	69
PE3IOME	74
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	84
BIBLIOGRAFICKÉ ZDROJE.....	84
ELEKTRONICKÉ ZDROJE.....	85
ANOTACE	87

ÚVOD

Děkabristické povstání je považováno za jeden z prvních revolučních počinů v Rusku. I po dvou stech letech patří k nejzajímavějším kapitolám ruského národa a stále přitahuje pozornost. Avšak existují oblasti bádání, kterým na české půdě není věnováno tolik pozornosti, kolik by si zasluhovaly. Z tohoto důvodu jsem se rozhodla svoji diplomovou práci věnovat manželkám, matkám a sestrám děkabristů.

Ústřední část práce se skládá ze čtyř kapitol. První část nahlíží na děkabristické povstání jako na literární fenomén s impulsy pro celou společnost. Ruská děkabristická literatura znamená bezpochyby jednu z nejvýznamnějších epoch v literárních dějinách Ruska. V této kapitole zhodnotím literární úsilí děkabristů, které přímo dokreslovalo jejich politické úvahy. V rámci první části věnuji pozornost i autorům, kteří se revolučního dění neúčastnili, ale svou uměleckou tvorbou děkabristickou literaturu předznamenal.

Druhá kapitola se věnuje životu žen před povstáním a zaobírá se zejména vyhnanstvím. V této kapitole budu zkoumat životní etapy žen ve vyhnanství a rozebírat jejich osobní motivaci, která je vedla k rozhodnutí následovat děkabristy a sdílet s nimi jejich trest. Zaměřím se na období zatýkání, cestu na Sibiř a hlavně na samotný život v nejdlejších místech Ruska, až po amnestii a návrat domů. Zajímat mě bude především to, jak ženy celou situaci chápaly, prožívaly a prostřednictvím svých paměti později písemně zaznamenaly.

Vzhledem k tomu, že ženy nelze posuzovat ze souhrnného hlediska, věnuji třetí část analýze jednotlivých portrétů žen. V této kapitole budu charakterizovat nejvýraznější osobnosti a porovnávat jejich přístup k danému problému. Ve středu mého zájmu stojí memoáry Marie Volkonské a Pauliny Annenkové.

Čtvrtá kapitola se zabývá dětmi děkabristů a jejich odkazem pro následující generace. Zde vylíčím, jak potomci děkabristů z mého pohledu chápali celou problematiku a jak ji předávali dalším pokolením. Dílčí poznatky shrnu na konci každé kapitoly a poté souhrnně v závěru práce.

1 DĚKABRISTICKÁ LITERATURA

Literární program účastníků a stoupců děkabristického hnutí byl naznačen již předtím, než se vlastní tvorby chopili Alexandr Bestužev, Kondratij Rylejev, Vilgelm Kjuhelbeker nebo Alexandr Gribojedov. Za nebývalý rozvoj děkabristická literatura vděčila společenským podmínkám, v nichž se vyvíjela. Paradoxně nesvobodné a neutěšené ruské poměry byly jedním z hlavních impulsů pro rozvoj ruské literatury devatenáctého století. Literární tvorba představovala jedinečnou možnost vyjádření nesouhlasu s aktuálními politickými a sociálními problémy. Ani ve výrazně sociálním, politickém a výchovném zaměření se literatura nezříkala osobitého přístupu a estetického smyslu každého autora.

Ačkoliv se představy ruských spisovatelů o nápravě poměrů rozcházely a získávaly občas nejasný, až utopický charakter, všechny odrážely touhu po rovnosti, spravedlnosti a důstojném postavení člověka ve společnosti. Dlouhotrvající sociální a duchovní problémy nutily literaturu, aby se zamýšlela nad tím, čím by mohla být ruskému člověku prospěšná. Autory přitahovala zejména lidská osobnost, její zájmy, úcta k ní a obrana základních lidských práv. Člověk do literárního díla vstupoval jako objekt i subjekt historického dění, ale také jako jedinečný zdroj vlastního psychologického světa. Hledání odpovědi na zásadní otázky lidské existence a postavení člověka ve společnosti se staly ústředním tématem pro veškeré fáze děkabristické literatury.

První přípravnou etapu děkabristické literatury otevřela tvorba dvou zcela odlišných autorů. Předchůdcem děkabristů v literárním pojetí a představitelem osvícenského a revolučního sentimentalismu byl Alexandr Nikolajevič Radiščev. Díky kritickému postoji k ruské skutečnosti je Radiščev rovněž považován za předchůdce ruského realismu. Ačkoliv tento termín nebyl během Radiščevova života nikdy oficiálně vysloven, spisovatel opustil klasicistní normy a jeho pozornost se obracela k aktuálnímu, nespravedlivému a dosud přehlíženému postavení lidí. Radiščev získal první dojmy o životních podmínkách nevolníků z jejich pozorování a vyprávění během dětství na venkově na statku svého otce. Dílo *Putování z Petrohradu do Moskvy* se rozhodl sepsat během úřednické práce, kde byl obklopen neustálou rutinou, úplatkářstvím a zpronevěrami. Práce protokolisty v soudním senátu nabízela Radiščevovi možnost

nahlédnout do soudních spisů, které dokazovaly, že zákony pro nevolníky takřka neexistují.

Zkušenost s nefungujícím státním systémem prohloubila Radiščevovy opoziční nálady. Myšlenka nutné společenské reorganizace prostupuje celým Radiščevovým dílem a vykresluje obraz nevolnického utrpení. Cestující v knize *Putování z Petrohradu do Moskvy* projíždí mnoha vesnicemi, všude pozoruje spektrum nelidského zacházení s nevolníky. Takové společenské poměry překáží přirozenému a rovnoprávnému vývoji člověka, zbavují iniciativy, brání kulturnímu a ekonomickému blahobytu. Kromě nevolnické otázky se Radiščev věnuje ekonomii, právu, náboženství, morálce nebo vzdělávání dětí.

V díle *Putování z Petrohradu do Moskvy* Radiščev odsuzuje veškeré formy podmaňování si člověka a zkaženou lidskou morálku: „Какому отцу не захочется, чтобы дети его, хотя в малолетстве, были в знатных чинах, за которыми идут вслед богатство, честь и разум. Скажи по истине, отец чадолюбивый! Не захочется ли тебе сынка твоего лучше удавить, нежели отпустить в службу? Не больно ли сердцу твоему, что сынок твой, знатный боярин, презирает заслуги и достоинства, для того, что их участь пресмыкаться в стезе чинов, пронырства гнушаяся? Не возрыдаешь ли ты, что сынок твой любезный с приятною улыбкою отнимать будет имение, честь, отправлять людей.“¹

Je patrné, že Radiščev svým dílem v určitých záležitostech předstihl názory děkabristů. Ruský myslitel se zřetelněji projevuje například v agrární otázce: „Земледелец! Кормилец наша тощеты, насытителъ нашего глада, тот, кто дает нам здравие, кто житие наше продолжает, не имея права распоряжати ни тем, что обрабатывает, ни тем, что производит. Кто же к ниве ближайшее имеет право, буде не делатель ее? Не тот ли, кто силы и желание к тому имеет достаточное? Младенцу или старцу, расслабленному, немощному и нерадивому удел будет бесполезен. Если она бесполезна делателю ее, то бесполезна и обществу; ибо избытка своего делатель обществу не отдаст, не имея нужного.“²

¹ РАДИЩЕВ, Александр. *Путешествие из Петербурга в Москву*. Москва: Государственное издательство художественной литературы, 1961, 57 s.

² Тамtéž, 88 s.

Radiščev nashromáždil množství znepokojivých obrazů ruských nevolníků, které politika státního aparátu nutí k žebrotě, tvrdé práci a dokonce k obchodování s lidmi. Prostřednictvím Radiščevových děl proudí do Ruska nový kritický duch. Radiščev však nebyl pouhým epigonem cizích vzorů, ale dokázal západní myšlenky přeformulovat do vlastních samostatných úvah. Kritiku poměrů nesoustředil pouze na svou zemi, obracel se například k obchodu s otroky, které plantážníci přivezli z Afriky. Dílo svým obsahem vzbudilo nebývalý ohlas u čtenářů a samozřejmě vyvolalo zpětnou reakci carevny Kateřiny II. Autor knihy byl charakterizován jako nebezpečný nepřítel ruské monarchie a byl odsouzen k vyhnanství. Avšak ani Sibiř Radiščeva neumlčela, v ilimském vězení napsal například filosofický traktát *O člověku, jeho smrtelnosti a nesmrtelnosti*, *Dopis o čínském trhu* a *Stručné vyprávění o dobytí Sibíře*. Svým celoživotním dílem si Radiščev zasloužil mlčení a kritiku, cenzura však nebyla schopna zabránit příznivcům v šíření jeho děl v pokrokových kruzích společnosti.

Téměř paralelně s Radiščevovou *Cestou z Petrohradu do Moskvy* vzniká dílo *Listy ruského poutníka* Nikolaje Michajloviče Karamzina. V roce 1789 se Radiščevův protějšek vydal na cestu po Evropě, v jejímž rámci navštívil Anglii, Německo, Francii a Švýcarsko. Putování po Evropě z něj učinilo výborného pozorovatele politického dění. Karamzin proslul jako autor historických a literárně teoretických statí a také zejména svým zásahem do jazykové oblasti. Zanechal tradičního klasicistního uspořádání a pokoušel se o vytvoření jazyka, zproštěného církevně slovanských a staroruských prvků. Na rozdíl od Radiščeva Nikolaj Karamzin sympatizoval s kultivovaným konzervatismem a osvíceným monarchismem. Skrze jeho osobnost proudila do Ruska západoevropská literatura, například překlady Williama Shakespeara, Laurence Sterna, Gottholda Lessinga a jiných.

Literární umění je ústředním prvkem celého Karamzinova epistulárního cestopisu. Autor cestuje po evropských centrech a setkává se s významnými osvícenskými osobnostmi včetně Immanuela Kanta, básníka a Goethova přítele Christoha Wielanda nebo Johanna Gottfrieda Herdera. Jak se vyslovuje Ivo Pospíšil, *Listy ruského poutníka* mají zásadní význam v utváření ruského románu. Karamzin využívá dva žánrové útvary, epistulární prózu a zároveň cestopis. Pokouší se o syntetičnost a vytvoření nového originálního celku. Zpočátku sjednocuje prvky sentimentální poetiky: cestovní zápisky, deník, líčení

přírody. Autorovo dílo je kulturním cestopisem Evropy, zachycuje revoluční dění ve Francii, průmyslovou revoluci v Anglii a především pohled na aktuální stav ruského myšlení. I když Karamzin zastává názor, že Rusko by mělo být do Evropy kulturně a nábožensky začleněno, uvědomuje si jedinečnou specifickou ruských tradic.³

Karamzin se soustředí především na kulturní a literární stránku, avšak se zaujetím pozoruje i všední život a společenské změny, nepřehlídí ani realitu evropských měst: „Говорят, что в Берлине много распутных женщин; но если бы правительство не терпело их, то оказалось бы, может быть, более распутства в семействах – или надлежало бы выслать из Берлина тысячи солдат, множество холостых, праздных людей, которые, конечно, не по Руссовой системе воспитаны и которые по своему состоянию не могут жениться.“⁴ Původní autorův záměr uskutečnit kulturní evropskou misi se tak střetává s realitou rozmachu rodícího se anglického velkopřemyslu nebo pádem francouzské monarchie. Stranou jeho pozornosti nezůstává stav ekonomického a obchodního rozvoje v Německu. Právě líčení reálné stránky života v evropských místech představuje zlom v Karamzinově tvorbě.

Karamzin děkabristické povstání nepřijal, příliš živě si pamatoval dozvuky nepokojů ve Francii a Španělsku, které dle jeho mínění v konečném důsledku nezpůsobily nastolení pořádku a svobody, ale vládu teroru. Kritický pohled na revoluční hnutí přináší jeho úvahy během putování Francií: „Ты живо чувствовал сию плачевную судьбу всего подлунного и для того потрясаяешь мое сердце унылыми своими песнями! Кто поручится, чтобы вся Франция – сие прекраснейшее в свете государство, прекраснейшее по своему климату, своим произведениям, своим жителям, своим искусствам и художествам – рано или поздно не уподобилась нынешнему Египету? Одно утешает меня – то, что с падением народов не упадет весь род человеческий; одни уступают свое место другим, и если запустеет Европа, то в середине Африки или Канаде процветут науки, искусства и художества. Там, где жили Гомеры и Платоны, живут ныне невежды и варвары.“⁵

³ POSPÍŠIL, Ivo. *Ruský román znovu navštívený: historie, uzlové body vývoje, teorie a mezinárodní souvislosti: od počátků vývoje do současnosti*. Brno: Nadace Universitas; Nakladatelství a vydavatelství NAUMA; Akademické nakladatelství CERM, 2005, 44 s.

⁴ Tamtéž, 45 s.

⁵ Tamtéž, 46 s.

Ačkoliv Radiščevovu *Cestu z Petrohradu do Moskvy* a Karamzinovy *Dopisy ruského poutníka* spojuje nejen stejný časový rámec, ale i motiv cesty, je možné si uvědomit zřetelné odlišnosti, které od sebe obě díla oddělují. Radiščev v sobě spojoval vlastnosti myslitele, básníka a spisovatele, historika a zejména bojovníka proti absolutistickému řádu. V jeho poutníkově na základě prohlédnutí skutečnosti sílí přesvědčení o nutné změně systému. V prvních kapitolách *Putování z Petrohradu do Moskvy* Radiščev nalézal řešení v reformách panovníka. Později přichází na myšlenku, že panovníkovy zájmy se rozcházejí s potřebami společnosti, a proto musí národ za svá práva bojovat vlastními silami. V rámci Radiščevovy tvorby je možné pozorovat silné revoluční ladění, jaké ruská literatura doposud nezažila. Ve srovnání s Karamzinem se Radiščev více obracel k lidu a nepřijímal dohody s despotismem. Nezastavil se ani na ideách osvícenců, protože v nich nenacházel řešení problémů, se kterými se ruská společnost potýkala.

Naopak *Listy ruského poutníka* vyjadřují teze osvícenského myslitele, věřícího v historický vývoj a osvětu vlastní země. Dílo však není pouhým intelektuálním cestopisem, ale autorovým posláním upevnit ruské tradice a kulturu. V rámci jazykové stránky Karamzin překonal Radiščeva. S popisem evropských zemí sílí Karamzinova tendence k přejímání cizích slov. Zejména spisovatelova část o Anglii dosahuje největší jazykové inovace. Karamzinovy *Listy ruského poutníka* poskytovaly nový pohled na politickou otázku Ruska a jeho vzájemný vztah se Západem. Autor seznámil společnost s přístupem, ve kterém obě strany nebyly v rozporu. Západ pro Rusko nepředstavoval záchranu, ale ani zkázu. Během putování Evropou autor navštívil Anglii, Německo, Švýcarsko nebo Francii, setkal se s různými národními zvyklostmi a různými ideologickými koncepcemi, aniž by nad nimi vynášel konečný verdikt: „Французская революция – одно из тех событий, которое определяет судьбы людей на много последующих веков. Я слышу декламации и за и против, но я далек от того, чтобы подражать этим крикунам. Я признаюсь, что мысли мои об этом не достаточно зрелы.“⁶

Nikolaj Karamzin patří k nejrozporuplnějším osobnostem literatury 19. století. Několikrát se vyjadřoval ve prospěch republikánského zřízení, zároveň byl příznivcem monarchie. Věřil v sílu lidu, současně se obával nekontrolovatelné síly prostých mužů.

⁶ КАРАМЗИН, Николай. *Письма русского путешественника*. Ленинград: Наука, 1984, 454 с.

Souhlasil se samoděržavím, odsuzoval však samovládce. Spisovatel stál stranou bojů, sporů a emocí, ale podstatné je, že emoce u čtenářů vyvolával. *Listy ruského poutníka* měly u čtenářů vyvolat údiv a probudit je z lhostejnosti. Karamzin je charakteristický dvojitým smyslem, obměnou kulturních masek, tudíž je ho možné chápat z protikladných pohledů. Na jedné straně zastával obdiv k západní kultuře a nutnost přijetí jejích tradic, na druhé straně podporoval zachování a vytváření vlastního obrazu ruského kulturního dědictví.

Putování z Petrohradu do Moskvy a *Listy ruského poutníka* znamenaly zcela nový zásah do literatury devadesátých let 18. století a byly předmětem četných intelektuálních diskuzí. Ruští myslitelé se odklonili od klasicistní hierarchie a přistoupili k přirozenějším formám vyjadřování. Oba novátoři ruské literatury tak vytvořili první ucelenou fázi děkabristické literatury, ačkoliv se po jazykové, žánrové a myšlenkové stránce natolik odlišovali. Karamzin a Radiščev reagovali na aktuální společenské problémy, se kterými se však společnost nadále potýkala i po jejich smrti. Jejich teze tak zůstávaly otevřené pro všechny pokrokově smýšlející spisovatele, kteří se odhodlali bojovat proti stávajícím poměrům.

V ruské literatuře poslední třetiny 18. století vedle Alexandra Radiščeva a Nikolaje Karamzina působila řada spisovatelů, která vyjadřovala nesouhlas se samoděržavím a společenskými podmínkami. K ní patřil Ivan Andrejevič Krylov, který zvolil poněkud jinou cestu než jeho předchůdci a ostatní děkabrističtí básníci. Své svobodomyšlné a osvícenské teze zhmotnil v satirické publicistice a lyrice, věnoval se časopisům *Почта духов*, *Зритель* nebo *Санкт-Петербургский Меркурий*. V nich pod rouškou alegorií a fiktivní korespondence s nadpřirozenými tvory odhaloval své demokratické myšlenky a nesouhlas s nesvobodnou politikou ruských carů, popřípadě kritizoval statkáře, lačníci po bohatství. Věnoval se také dramatické tvorbě, za nejzdařilejší počín můžeme považovat komedie *Módní krám* a *Ponaučení dcerkám*, které kritizují sentimentalismus a duchovní prázdnotu ruské šlechty.

Krylov se odchýlil od hlavní vývojové linie ruské literatury. Tvůrčí talent naplno projevil v satirických bajkách, jejichž námět čerpal z ruského prostředí. Ačkoliv bajka nebyla v devatenáctém století od ostatních žánrů nijak izolována, nahrazovaly ji jiné satirické útvary. Oproti šlechtickému sentimentalismu, který si pod pojmem lidovosti představoval

strojenou stylizací do směšné a hrubé podoby rolníků, Ivan Krylov ukázal skutečnou lidovost spjatou s myšlením národa a jeho jazyka. Výstižné výrazy i celé verše jeho bajek se staly lidovými rčeními a příslovími.

Krylov vdechuje postavám osobní i obecné zkušenosti, prostřednictvím zvířat pociťuje odpor k společenskému uspořádání a odsuzuje myšlení lidí. Kritizuje konkrétní instituce ruské společnosti, avšak zachovává smysl pro realitu a zároveň respektuje alegorický charakter bajek. Jednající osoby v bajkách projevují své povahové vlastnosti přímo tak, jak se chovají ve skutečnosti. Oproti Radiščevovi Krylov kritiku sděluje v bajkách mírně a bez vyhocených emocí, přesto však naléhavě.

Hlavní síla Krylovových bajek spočívá ve vyjádření nesouhlasu s nepatřičným jednáním vyšších tříd prostřednictvím demokratické a srozumitelné formy jazyka. Krylov na rozdíl od ostatních bajkařů nepostihoval jen obecné lidské nešvary, ale obracel se ke konkrétním dobovým a národním vadám. Jeho bajky se vyznačují ironií, dynamikou a důvtipem, představují dodnes čtenářsky čtivý počin. Postavy bajek jsou psychologicky přesvědčivé a přirozené, chovají se podle reálných principů. Ivan Krylov si zachovává střízlivý pohled na realitu, poukazuje nejen na lidské nectnosti, ale i na stinné stránky a prohnulost tehdejšího ruského systému:

„Коль корни обнажишь, оно засохнуть может“.
Пусть сохнет, говорит Свинья,
Ну чуть меня то не тревожит;
В нем проку мало вижу я;
Хоть век его не будь, ничуть не пожалею;
Лишь были б жолуды: ведь я от них жирею.⁷

Krylov vtiskl bajkám realistický obraz života, vyjádřil v nich své stanovisko a vnesl do nich prvky lyriky. Metafory básník využívá jen zřídka, jeho sloh vyniká významovou transparentností, zdůrazňuje názornost gest, výstižnost a detailnost. Ivan Krylov dává bajce zcela nový rozměr: zdrcující ironií a posměchem stíhá všechny, kdo „šťastný úděl

⁷ КРЫЛОВ, Иван. *Басни*. Москва: Издательство Академии наук, 1956, 191 с.

mají, že na zadních dvou tlapkách pěkně chodit znají.“⁸ Prvky lidovosti a kritického realismu uchované v Krylovových bajkách se dále rozvíjely v útvarech následujících spisovatelských pokolení. Například Alexandr Gribojedov sahal ke Krylovovým bajkám jako ke zdroji bohatství lidové řeči, verše a satirických portrétů představitelů tehdejší společnosti. Krylov dokázal bajku naplnit obsahem, který je blízký a srozumitelný národu, a právě z tohoto důvodu se dokázal přiblížit k lidu víc než ostatní autoři děkabristické literatury.

S děkabristy je také spjato jméno ruského filosofa Petra Jakovleviče Čaadajeva. Stejně jako děkabristé pociťoval nespokojenost nad vítězstvím, které přinesly napoleonské války. Ačkoliv Čaadajev vstoupil do tajných spolků a děkabristé mu byli názorově velmi blízcí, kontakt se spiklenci posléze přerušil a povstání se nezúčastnil. Později se k důsledku nezdařeného převratu stavěl skepticky. V Čaadajevově literární tvorbě můžeme spatřovat pokračování děkabristického odhodlání vzepřít se absolutismu. Autorovo francouzsky psané dílo, *Filozofické listy* (1829-1830), se střetlo s nepochopením vlády a na základě jeho sepsání byl autor shledán nesvéprávným. Přesto se Čaadajevovy teze nadále hojně šířily do povědomí všech následujících generací ruských myslitelů. Čaadajevovy úvahy ovlivnily slavjanofily i západníky, věřící i ateisty.

Spisovatel spatřuje příčinu ustrnulosti Ruska v představitelích absolutistického uspořádání: „Когда-то великий человек вздумал нас цивилизовать и для того, чтобы приохотить к просвещению, кинул нам плащ цивилизации; мы подняли плащ, но к просвещению не прикоснулись. В другой раз другой великий монарх, приобщая нас к своему славному назначению, провел нас победителями от края до края Европы; вернувшись домой из этого триумфального шествия по самым просвещенным странам мира, мы принесли с собой одни только дурные идеи и гибельные заблуждения, последствием которых было неизмеримое бедствие, отбросившее нас назад на полвека.“⁹

Další společenský problém Čaadajev spatřoval v izolovanosti ruského člověka a absenci vlastní identity: „Дело в том, что мы никогда не шли вместе с другими народами,

⁸ STĚPANOV, N. I.A. *Krylov : život a dílo*. Přeložil Vladimír PRAVDA. Praha: Československý spisovatel, 1953, 242 s.

⁹ ЧААДАЕВ, Петр. *Философические письма: Полное собрание сочинений и избранные письма. Том I* [online]. Moskva: Наука, 1991 [cit. 2012-04-03]. Dostupné z: <http://www.vehi.net/chaadaev/filpisma.html>

мы не принадлежим ни к одному из известных семейств человеческого рода, ни к Западу, ни к Востоку, и не имеем традиций ни того, ни другого. Мы стоим как бы вне времени, всемирное воспитание человеческого рода на нас не распространилось. Дивная связь человеческих идей в преемстве поколений и история человеческого духа, приведшие его во всем остальном мире к его современному состоянию, на нас не оказали никакого действия.¹⁰

Od poloviny desátých let dvacátého století se začala utvářet široká skupina básníků a literátů, která vyjadřovala nesouhlas s daným stavem společnosti. Jak podotýká Radegast Parolek, prostřednictvím literatury bojovali za obecně prospěšné ideje zejména příslušníci šlechtického revolucionismu. Společným ekvivalentem pro tvorbu děkabristických básníků byla záliba v neohrožených bojovnících za obecné blaho, kteří nedosahují úspěchu a zasluhují úctu potomků. Děkabristé si redukovali vlastní žánrové možnosti, které omezili na žánry s vysokou heroickou nebo historickou tematikou, politickou satiru či epigram.¹¹

Vzestup děkabristické literatury přímo souvisel s vyhranou válkou nad Napoleonem. Elán, s jakým se pustili umělci zejména do tvorby poezie, způsobil v první fázi nadšení národní hrdosti a posléze zlost proti carské despotii. Posléze, s rozpoznáním skutečného stavu, přišlo všeobecné vystřízlivění a růst opozičních nálad a projevů. Navzdory rozdílnosti, projevující se v talentu, estetice či názorech, spojovala umělce sílící nespokojenost vůči zaběhnutým tradicím jak na literárním, tak politickém poli. Literatura děkabristického hnutí byla přímou linkou k revoluci.

K nejvýraznějším osobnostem této fáze děkabristické literatury patřil Kondratij Fjodorovič Rylejev, jeden z předních vůdců prosincového povstání. Básník toužil probudit ve čtenářích přesvědčení o občanských cennostech. Pocházel z chudé šlechty, živil se vlastní prací a účastnil se tažení proti Napoleonovi. Všechny tyto životní etapy sehrály v Rylejevově literární tvorbě důležitou ideovou roli. Tvorbu na literárním poli zahájil jako autor vlasteneckých ód a intimní lyriky, celá jeho životní tvorba je prostoupena lidským prvkem. Verše začal zveřejňovat v roce 1820 a snažil

¹⁰ ЧААДАЕВ, Петр. *Философические письма: Полное собрание сочинений и избранные письма. Том I* [online]. Moskva: Наука, 1991 [cit. 2012-04-03]. Dostupné z: <http://www.vehi.net/chaadaev/filpisma.html>

¹¹ PAROLEK, Radegast a Jiří HONZÍK. *Ruská klasická literatura*. Praha: Svoboda, 1977, 59 s

se ve čtenářích vzbudit povědomí o právech občana. On sám se jako občan ve svých verších pojmenovává a propaguje svobodomyšlné politické cíle. Velké popularity dosáhl malými agitačními písněmi, na nichž spolupracoval s Alexandrem Bestuževem.

S Kondratijem Rylejevem Bestuževa spojovalo nejen přátelství, ale i společná literární tvorba. Oba děkabristé spolupracovali na almanachu *Полярная звезда*. Časopis byl všele přijat čtenářským publikem včetně Alexandra Puškina, se kterým si Bestužev pravidelně dopisoval. Společná literární práce Bestuževa a Rylejeva vyvolala velký ohlas. Agitační a politická poezie básníků odrážela náladu prostého lidu a dokázala překlenout propast mezi šlechtickou vrstvou a národem. Písně byly určeny k šíření mezi vojáky za účelem vyvolání národního sebeuvědomění. Bestužev a Rylejev pojmenovávali nepříznivou sociální situaci přímo a jasně, bez příkras nebo skrytých smyslů, takže agitační písně zlidověly a spojovaly všechny odpůrce samoděržaví:

„А уж правды нигде
Не ищи, мужик, в суде,
Без синюхи
Суды глухи,
Без вины ты виноват.“¹²

Společná tvorba však zdaleka nebyla jedinou náplní Bestuževova literárního úsilí. Už během svého života byl nesmírně populární a čtený. Věnoval se kritické a publicistické tvorbě, psal články o ruské literatuře. Jako kritik proslul shrnujícími přehledy současné literatury, hlubokým nazíráním a zároveň živostí, která přitahovala pozornost široké veřejnosti. Vzory nacházel v Shakespearovi, Schillerovi nebo Byronovi. I když se kritické stati Alexandra Bestuževa zaměřovaly spíše na bibliografický přístup s letmou charakteristikou, Bestuževovu práci kritika později ocenil i jeho vynikající protějšek Vissarion Bělinskij.

Kondratij Rylejev největší úsilí věnoval ruské hrdinské epice, kterou pak v roce 1825 otiskl v souboru *Dumy*. Silně se inspiroval polskou poezií a pokoušel se zpracovat ruské dějiny v duchu občanských idejí. Opíral se přitom o historické zdroje, zejména

¹² РЫЛЕЕВ, Кондратий. *Стихотворения; Статьи, очерки, докладные записки, письма*. Москва: Государственное издательство художественной литературы, 1956, 233 с.

o Karamzinovy *Dějiny státu ruského*. Hrdiny jeho lyrickoepických básní jsou obhájci národní nezávislosti a vysokých společenských ideálů. Inspiraci hledal v antické, ruské nebo biblické minulosti, popřípadě u jiných národů, bojujících za svobodu. Rylejevovi zde nešlo o pravdivý výklad dějin, ale o přesvědčivé zobrazení bojovníka za národní nezávislost, který pevně věří ve svůj úděl a nemá obavy ze smrti:

„Ему неведом низкий страх;
На смерть с презрением взирает
И доблесть в молодых сердцах
Стихом правдивым зажигает.“¹³

Rylejevova chmurná povaha a příkrost jeho činů plynou z krutého vědomí bezmocnosti realizovat vznešené činy. Básník se pokoušel předat kolegům myšlenku, že i v případě malé naděje na úspěch je nutno dovést dílo do konce a předat děkabristický odkaz potomkům. Věřil, že pozdější generace dosáhne vítězství. Rylejevova tvorba se vyznačovala nejen propagací celého děkabristického hnutí, ale předzvěstí jeho konečného osudu. Děkabristé věděli, že v případě selhání je čeká stejný trest jako hlavního hrdinu Vojnarovského Rylejevovy stejnojmenné poémy:

„О край родной! Поля родные!
Мне вас уж более не видеть;
Вас, гробы праотцев святые,
Изгнаннику не обнимать.

Горит напрасно пламень пылкий,
Я не могу полезным быть:
Средь дальней и позорной ссылки
Мне суждено в тоске изныть.“¹⁴

Tvorbu, kterou Rylejev nemohl zveřejňovat v tištěné podobě, šířil mezi lidmi v Petrohradě a Moskvě nebo ji posílal na jih. Básníková poezie vychovávala

¹³ РЫЛЕЕВ, Кондратий. *Стихотворения; Статьи, очерки, докладные записки, письма*. Москва: Государственное издательство художественной литературы, 1956, 175 с.

¹⁴ Тамtéž, 151 с.

a podněcovala ostatní děkabristy. Avšak prohra na Senátním náměstí Rylejeva navždy umlčela. Mnoho děl zůstalo nedokončených, spisovatelův talent byl zastaven ve chvíli, kdy začal získávat na vyzrálости a síle. Alexandr Bestužev ve svých vzpomínkách uvádí: „Новые сочинения, начатые Рылеевым, носили на себе печать арелейшего таланта. Можно было надеяться, что опытность на литературном поприще, очищенные понятия и большая разборчивость подарили бы нас произведениями совершеннейшими.“¹⁵ Přes poměrně krátké působení na literární scéně se básníkovi podařilo podat příklad politické a bojovné poezie a společně s ostatními děkabristy vytvořit první revoluční básnickou školu.

Alexandr Alexandrovič Bestužev se v rámci své vlastní umělecké tvorby soustředil na romantické vidění a chápání světa, které se odráželo v jeho gotických románech, v nichž volil působivé kulisy hradů nebo rytířských síní s gradující atmosférou (*Revelský turnaj*, *Hrad Neuhausen*). Bestužev odsuzoval staré klasicistní uspořádání a žádal svébytnou literaturu. Je všeobecně považován za iniciátora romantické školy. Nejvýznamnější roli v jeho díle hraje životní vášeň a emoce, čest, láska, touha po svobodě nebo nenávisť, krutost a sobectví. Po nezdařeném povstání se Bestuževova literární tvorba přerušila.

Básník byl poslán na Kavkaz, ochuzen o společnost svých přátel, kteří se na Sibiři mohli navzájem morálně podporovat a vzdělávat. Na rozdíl od ostatních odsouzených děkabristů se mu dostane carské milosti v podobě publikace děl pod cizím jménem Marlinskij. Zůstává stranou literárního dění a ztrácí kontakt se čtenářem. Paradoxně nejvýraznější díla děkabrista napsal právě v izolaci ve vyhnanství na Kavkaze. Kavkazská příroda orientuje jeho tvorbu do lyrických tónů. Bestuževovy cestovní deníky obsahují mnoho kvalitního etnografického materiálu. Jeho novely jsou orientovány na ochránce slabých a odpůrce tyranů.

Celý Bestuževův život poskytoval dostatek inspirace pro uměleckou tvorbu. Životní cesta umělce byla protkána chmurnými událostmi, záhadami a rozporuplným dvojakým postavením privilegovaného šlechtice a zavrhaného spiklence. Básník tuto roli rozervaného spisovatele s oblibou nápadně prezentoval. O eposu *Andrej, kníže*

¹⁵ РЫЛЕЕВ, Кондратий. *Стихотворения; Статьи, очерки, докладные записки, письма*. Москва: Государственное издательство художественной литературы, 1956, 26 с.

Perejaslavský, uvedl: „Byl napsán roku 1827, ve finské pevnosti, kdy jsem neměl jedinou knihu; jako pera jsem používal proužek plechu, který jsem rozštípl zuby, za papír posloužil obal od tabáku, namísto inkoustu rozmělněné uhlí. Psal jsem v noci. Pak sud'ťe o zpracování a inspiraci!“¹⁶

Spisovatel německého původu, Vilgelm Karlovič Kjuhelbeker, byl podobně jako Rylejev a Bestužev jedním z neaktivnějších literárně činných děkabristů. Stylově nevyhraněný a tvárný Kjuhelbeker se angažoval jako svobodomyšlně chápaný patriot, nazýval se „romantikem v klasicismu“¹⁷. Podobně jako Kondratij Rylejev se Kjuhelbeker věnoval politické lyrice, ušlechtilé záměry obou básníků převažovaly nad úplnou uměleckou realizací. První kroky Vilgelma Kjuhelbekera k děkabristům vedly přímo z carsko-selského lycea. Kjuhelbeker se brzy připojil ke studentům, kteří se začali zajímat o politickou situaci. Ředitel lycea Vasilij Malinovskij nebo profesor Alexandr Kunicyn podnítili studenty svými přednáškami, ve kterých odsuzovali despotismus a vyslovovali se za nutnost politických svobod. Zastávali názor, že odstraněním samoděržaví je možné dosáhnout rozkvětu umění, kultury a vědy.

Po ukončení studií mimo jiné pracoval jako pedagog a ve Francii přednášel o ruské literatuře. Revoluční a protivládní náboj přednášek byl natolik výrazný, že Kjuhelbekera z Paříže odvolali. V povědomí mladých děkabristických básníků vznikl obraz spoutaného Promethea, vědomí omezených možností současné generace a hlavně nespokojenost s existujícím stavem společnosti. Hrdinské činy, lidská síla a vlastenectví – to jsou hlavní tematické okruhy Kjuhelbekerovy i Rylejevovy poezie.

Lyrická tvorba Kjuhelbekera se zabývá apologií hrdinského činu ve jménu slávy, které hrdinovi zajistí uznání následujících generací. V popředí básníkovy zájmu stojí opovržení vůči netečnosti společnosti, zejména šlechtické vrstvy. Kjuhelbekerova poezie se snažila v srdcích čtenářů vzbudit vlasteneckou lásku a touhu po svobodě. Role Kjuhelbekera jako děkabristického básníka vyjadřovala svérázný přístup k představě ideálního občana, člověka své doby. Vyzdvihování kladného a šlechtného hrdiny,

¹⁶ BESTUŽEV-MARLINSKIJ, Alexandr. *Zkouška*. Překlad Jiří HONZÍK. Doslov Vladimír SVATONĚ. Praha: Odeon, 1980, 564 s.

¹⁷ PAROLEK, Radegast a Jiří HONZÍK. *Ruská klasická literatura*. Praha: Svoboda, 1977, 64 s.

bojujícího za vlastenecké ideály, volnomyšlenkářství, odvaha a čest se prolínají celou ranou tvorbou:

„Нет! нет! – не останусь в убийственном сне,
В бесчестной, глухой, гробовой тишине;
Так! ждет меня сладостный бой –
И если паду я, паду как герой.“¹⁸

Nejvýraznější Kjuhelbekerovým dílem z doby před povstáním je hrdinská tragédie *Argejci*, ve které se umělec snažil rozbít klasicistní princip jednoty děje, času a místa a experimentoval s verši. Tragédii napsal těsně před povstáním. Ani prosincová porážka nezlomila básníkovo odhodlání přemýšlet nad minulostí, přítomností a budoucím osudem národa. Kjuhelbeker nebyl poslán na nucené práce a místo nich byl odsouzen k samovazbě. Tvorba ze sibiřského vyhnanství je prostoupena podobnými svobodomyšlnými principy. Osamělý, v nelehkých vězeňských podmínkách, zažívá pocity marnosti a deprese, nicméně ani v izolaci nepřestává psát poémy, eposy, prózy nebo dramata. V básni *Rylejevův stín* Kjuhelbeker vzpomíná na popraveného básníka, v poémách a elegiích si zachovává hrdinské odhodlání.

Život a literární tvorba Kjuhelbekera je pozoruhodná hrdinským charakterem, neustálým bojem s tragickým koncem. Poezie pro básníka představovala útěchu a zároveň podstatu své existence. V jednom dopise z vězení píše: „Поэтом надеюсь остаться до самой минуты смерти, и, признаюсь, если бы я, отказавшись от поэзии, мог купить этим отречением свободу, знатность, богатство, даю тебе слово честного человека, я бы не поколебался: горесть, неволю, бедность, болезни душевные и телесные с поэзией я предпочел бы счастью без нее.“¹⁹

Tvorba nejmladšího děkabristy Alexandra Ivanoviče Odojevského se začíná probouzet a rozvíjet teprve s vyhnanstvím. Podobně jako Kjuhelbekera, Rylejeva i Odojevského pohoršovala lhostejnost a zejména netečnost mladých lidí vůči své vlasti. Sympatie k děkabristům nejlépe vystihuje nedokončená báseň *Vasilko*, kterou básník napsal pět let

¹⁸ КЮХЕЛЬБЕКЕР, Вильгельм. *Избранные произведения*. Ленинград: Советский писатель, 1959, 113 с.

¹⁹ Тамtéž, 41 с.

po povstání. Kniže Vasilko je ztělesněný ideál děkabristického volnomyšlenkářství, nositel mravních cenností, ochotný přinést oběť za vysoké vlastenecké cíle.

Jako organizátor prosincového povstání byl Odojevskij odsouzen k nuceným pracím na Sibiři, po pěti letech byl převezen do vyhnanství do Irkutské a Tobolské gubernie. Oproti ostatním literárně činným děkabristů politická činnost v jeho tvorbě není tak zřetelná. Věnoval se historickým baladám, eposům, úvahové poezii, avšak nejhodnotnějším dílem jsou jeho vězeňské básně. Lyrika Odojevského byla zhudebněna a stala se součástí vězeňského folkloru. Dílo dosáhlo popularity vyličením hořkého osudu trestanců a zároveň vyjadřovalo a obhajovalo kladný smysl jejich boje a utrpení. Odojevskij přednášel verše odsouzeným děkabristům, jeho vězeňská tvorba představovala útěchu.

Charakteristickým rysem vězeňské tvorby Alexandra Odojevského je naděje v nesmrtelnost děkabristických idejí a přesvědčení o tom, že boj svobodomyšlných ruských šlechticů nebyl marný. Tím se odlišuje od ostatních děkabristických básníků, jelikož tak výraznou nadějí v porevoluční tvorbě Vilgelma Kjuhelbekera nebo Alexandra Bestuževa nenajdeme. Nesouvisí to jen s osobností Odojevského, ale také s životními a společenskými podmínkami, ve kterých své literární dílo tvořil. Oproti osamoceným děkabristům, kteří byli vytrženi ze společnosti, Alexandr Odojevskij tvořil v kruhu svých stejně smýšlejících přátel.

Vladimir Fedosejevič Rajevskij je právem nazýván prvním děkabristou. Zatčen a uvězněn byl již tři roky před prosincovým povstáním za revoluční propagandu v armádě. Na rozdíl od Rylejeva nebo Kjuhelbekera byl Rajevskij během děkabristického hnutí téměř neznámý. Básně a prozaickou tvorbu zpočátku předkládal pouze okruhu nejbližších přátel. První básně vznikly během napoleonských válek a měly vlastenecký charakter. V důsledku úvah o současném stavu společnosti, s růstem opozičních názorů se Rajevskij nespokojí s oslavováním intimních radostí. Podobně jako ostatní děkabristé spisovatel touží prostřednictvím svého díla bojovat za lidskou odpovědnost a mravnost vůči svému prostředí. Liberální myšlenky Vladimir Rajevskij houževnatě šířil mezi vojáky. K podřízeným se stavěl neobyčejně přívětivě, staral se o duševní a mravní výchovu vojáků. V literární tvorbě se odrážejí veškeré jeho životní

etapy, účast ve válce, prosazování děkabristického hnutí, zatčení a vyhnanství. Básně pro něj znamenaly jeden z prostředků politického boje proti despotismu.

Ačkoliv je děkabristům udělena amnestie, evropské Rusko nemá Rajeviskému co nabídnout, svědectví o tom podává úryvek z dopisu příteli: „Co se týče přítomnosti a budoucnosti Ruska, hledím na všechno s lítostí. Zprvu jsem dychtivě čítal časopisecké články, ale nakonec jsem srozuměl, že všechny ty otázky, povyk, rady, snahy, nové principy, pokrok, ba i komitety jsou jen mlácení slámy. Ve státě, v němž existují privilegované a výlučné kasty a osoby stojící mimo dosah zákonů, kde složkami vládní moci jsou hrubá síla a násilí bez kontroly a odpovědnosti, kde zákony postihují jen vrstvu či spíš stádo lidí, přivedených na úroveň dobytka – tam je zapotřebí jiných prostředků než homeopatických.“²⁰ Do Ruska proto přijíždí jen na chvíli, aby se pozdravil s příbuznými a přáteli a naposledy spatřil krajinu svého mládí. Poté odjíždí zpět na Sibiř, kde v roce 1872 umírá.

V závěru druhé fáze děkabristické literatury se objevuje autor, jehož tvorba dalece přesáhla rámec děkabristického literárního programu. Ačkoliv se Alexandr Sergejevič Gribojedov oficiálně nepovažuje za děkabristu, jeho životní dílo *Hoře z rozumu* představuje vrchol celé děkabristické literatury, je s děkabristy spjato neoddělitelnou silou, tento fakt prostě nelze opomenout. Děkabristé provázeli Gribojedova po celý jeho život. Spisovatel, básník, dramatik a diplomat ve své tvorbě řešil nejdůležitější otázky týkající se života a osudu ruského národa. Gribojedov projevil svou inteligenci a talent génia už v dětském věku: v jedenácti letech začal studovat na Moskevské univerzitě. Studium se stalo jeho životní vášní, kromě univerzitních přednášek se pravidelně účastnil mimoškolních besed. Mluvil plynule několika evropskými jazyky. O Gribojedově nebývalé inteligenci svědčí skutečnost, že během šesti let vystudoval tři fakulty (filozofickou, právnickou, přírodovědnou). Všestrannost Gribojedova nadání se projevovala v hudební sféře, spisovatel dále ovládal matematiku a další přírodní vědy.

Možnost dalšího osobního a intelektuálního růstu Alexandr Gribojedov spatřoval v literatuře, nejvíce radosti nacházel v dramatické tvorbě. V Petrohradu inicioval literárně-divadelní seskupení, jehož členy byli budoucí děkabristé, například V. K.

²⁰ FRYNTA, Emanuel et al. *Modři husaři: z díla děkabristů*. Praha: Odeon, 1967, 185 s.

Kjuchelbeker. Program skupiny tvořilo úsilí o národní a zejména svébytné umění. Členové kroužku se pokoušeli vytvořit literaturu, která bude zproštěna cizích vlivů, a žádali samostatný autorský styl. Čas, který Gribojedov strávil v Petrohradu, byl nasycen atmosférou rodícího se děkabristického hnutí. Spisovatel navázal těsné vztahy s Kondratijem Rylejevem a Alexandrem Bestuževem, takže po nezdařilém převratu byl začátkem 1826 roku zatčen pro podezření z přímé účasti v tajných spolcích. Gribojedov byl podroben několika výslechům a teprve v červnu byl propuštěn pro nedostatek důkazů. Jeho osobu car nepřestával sledovat. Odsouzení, která padla na hlavy jeho přátel, Gribojedov nesl velice těžce. Ačkoliv se ztotožňoval s myšlenkou odstranění samoděržaví, zřetelně si uvědomoval utopii a izolovanost šlechtických revolucionářů.

Gribojedovu uměleckou tvorbu podnítily dva význačné momenty: napoleonské války a děkabristické hnutí. Vlna vlastenectví, která zachvátila národ během válečného tažení, získala zcela nový rozměr v podobě osvíceného a pokrokově smýšlejícího jedince. Touha po svobodě a volnomyšlenkářské ideje se na ruské půdě střetávaly se samoděržavím a nevolnictvím. Tato realita snižovala lásku a úctu k vlasti. Alexandr Gribojedov této tendenci netoužil jen nečinně přihlížet a rozhodl se bojovat nejsilnějším prostředkem, který měl k dispozici – literárním talentem. Vymezoval se proti sentimentálním náladám a romantické mnohoznačnosti, usiloval o myšlenkově jednotné dílo.

Vrcholné drama *Hoře z rozumu* představovalo spisovatelovo odsouzení chladu ruské společnosti ve všech jeho podobách. Hra vychovávala několik literárních generací a Gribojedov své výjimečné dramatické dílo tři roky pečlivě připravoval a několikrát přepracovával. Drama se šířilo mezi lid prostřednictvím hlasitého předčítání a opisováním originálu, cenzura nepovolila publikaci a zakázala jeho uvedení na divadelní scénu. Gribojedov psal hru před očima děkabristů, první dvě dějství například předčítal děkabristovi Kjuchelbekerovi. Hra představovala umělcův boj skutečné kultury se zpátečnictvím, rozumovou nicotou a duševní stagnací.

Osud hlavního hrdiny je paralelou k osudu děkabristů. Čackij představuje zcela nový typ lidské osobnosti, který hledá dokonalejší formy života včetně lidské důstojnosti. Vystupuje jako obránce nové ušlechtilé energie a pokouší se nalézt prostor, kde by mohl své svobodné ideje rozvinout. Bohužel je v tomto boji osamělý, obklopen světem nečestných a lhovatelů. Rozum, inteligence a spontánní cit se v tomto prostředí

paradoxně stává nežádoucím jevem, vlastností, kterou je třeba rychle odstranit. Rozum je přitom chápán jako schopnost nejen důmyslného a složitého uvažování, ale zároveň jako soubor politického uvažování, volnomyšlenkářství. Tyto důstojné a ušlechtilé vlastnosti, kterými oplývá, ho vylučují ze společnosti. Čackij se tak stává cizincem, člověkem, který čelí všudypřítomné cizotě a chladu společnosti:

„Ну вот и день прошел, и с ним
Все призраки, весь чад и дым
Надежд, которые мне душу наполняли.
Чего я ждал? Что думал здесь найти?
Где прелесть эта встреч? Участие в ком живое?
Крик! радость! Обнялись! – Пустое.“²¹

Postava Čackého se pohybuje melancholicky a ironicky, je plná ideálů, avšak nedostává se jí stejné reakce. Společnost nedokáže přijmout živoucí energii Čackého, protože ustrnula v pohybu, pohrdá rozumem a upřímným vyznáním. Osobní a společenský konflikt Čackého se navzájem prolíná a Gribojedov dokazuje, že v nesvobodném světě jsou samostatné smýšlení, nezávislá vůle a jakékoliv živé emoce potlačeny a předem odsouzeny k zániku. V takovém prostředí Čackij nemůže dýchat:

„Безумным вы меня прославили всем хором.
Вы правы: из огня тот выйдет невредим,
Кто с вами день пробыть успеет,
Подышит воздухом одним
И в кем рассудок уцелеет.“²²

Oproti Rylejevovi či Kjučelbekerovi, kteří pro vyjádření svých myšlenkových tezí hledali hrdiny v historii, se Gribojedovi podařilo vytvořit skutečný typ osvícenského šlechtického vzdělance, kterého dosadil do konkrétního konfliktu. Postava Čackého si získala sympatie všech odpůrců zpátečnictví a obhájců mravních společenských cílů. Hra však přitahuje pozornost i z hlediska dalších postav, stojících na druhém břehu.

²¹ ГРИБОЕДОВ, Александр. *Горе от ума*. Ленинград: Государственное издательство детской литературы министерства просвещения, 1962, 99 с.

²². Tamtéž, 122 s.

Molčalin, Skalozub nebo Famusov přirozeně zapadají do kontextu tehdejšího společenského uspořádání a nastavují zápornou, přesto však osobitou tvář.

Literaturu a umění Gribojedov chápal jako prostředek společensko-politické a mravní výchovy. V rámci jednoho dne Gribojedov otevřel dveře do života ruské společnosti 19. století a upozornil nejen na každodenní život a obyčej, ale zejména na nové myšlenkové a revoluční hnutí, které představovali děkabristé. Prototyp děkabristického hnutí rozvíjí v postavě Čackého, který bojuje se strnulým nevolnickým světem. Nesmrtelnost hlavního hrdiny Gribojedova díla spočívá v stále aktuálnosti jeho smýšlení a činů. Existence Čackého je nezbytná pro každou změnu v kterékoliv době či politického režimu, ať už se jedná o veřejnou scénu nebo o soukromá lidská dramata.

1.1 Závěr

Ačkoliv termín realismus nebyl během tvůrčí éry Alexandra Radiščeva a Nikolaje Karamzina oficiálně vysloven, jejich tvorba představovala jeho přirozený předstupeň. Tvorba Karamzina, Radiščeva a Krylova se stala pilířem pro rozvoj literatury devatenáctého století. Radiščevovo řešení spočívá v osvobození národa revoluční cestou, jelikož zájmy monarchie se natolik rozcházejí se zájmy lidu, že neexistuje jiná možnost nápravy. Na rozdíl od Radiščeva Karamzin přistupuje k myšlence přirozeného vývoje národa a klade důraz na živý pohyb historie. K lidu se však svou tvorbou nejvíce přiblížil Ivan Krylov, ačkoliv si zvolil jeden z nejstarších literárních žánrů. Krylov bajku naplnil obsahem, který je srozumitelný národu, a právě z tohoto důvodu se mu dokázal přiblížit více než ostatní autoři.

Myšlenkové klima děkabristického povstání literaturu nesporně ovlivnilo, zformovala se početná skupina literátů, básníků a kritiků. Tvorba spisovatelů navázala na předchozí autory starší generace, šířila nové tendence a byla předmětem zájmu různých literárních diskuzí. V literárních kroužcích se scházeli nadšenci děkabristického hnutí a snažili se získat další příznivce pro své myšlenky. Kniha jako nenahraditelný prostředek sloužila k mravní a citové osvětě, jejímž prostřednictvím děkabristé šířili svůj revoluční a estetický program. Drtivá většina děkabristů byla literárně činná a svůj zájem věnovala zejména básnické tvorbě.

Rámcová představa literární estetiky děkabristických básníků představuje následující prvky. Děkabristé odmítali klasicismus s jeho sevřenými normami. Žádali osobitou literaturu a svobodného umělce, na politickém poli toužili po svébytném občanovi, žijícím ve svobodné zemi. Literární tvorba volala po nezávislosti na jakémkoliv vzoru, po volném rozvoji a odmítala prastaré vzory a hierarchii, které brání tvůrci v rozletu. Tytéž myšlenky děkabristé přenesli z umělecké tvorby do svého návrhu konstituce a politického programu. Prostřednictvím své umělecké činnosti směřovali své požadavky k převratu.

Lyrická tvorba děkabristů měla sloužit k šíření obecně prospěšných teorií. Děkabristé však odmítali uvolněnou formu, všední život průměrného člověka a soustředili se na heroická témata nebo na politické satiry či parafráze. Svou tvorbou se snažili vytyčit nálady, citění a tendence doby. Díla ladili do romantické tóniny, hrdinové jejich děl jsou impulsivní a plni neohraňovaného citu. Tímto jednoznačným postojem si paradoxně svou cestu k lidu uzavřeli. Společnost, kterou měla děkabristická tvorba probudit, zůstala zcela nezasažena a z tohoto důvodu nemohla plně pochopit smysl povstání. Pouze Gribojedovi se dílem *Hoře z rozumu* podařilo přesáhnout rámec literární estetiky děkabristů a zobrazit v postavě Čackého reálný typ osvícenského šlechtického vzdělance.

V rámci vyličení celkové dobové mozaiky je třeba zmínit dva velké autory, které děkabristické hnutí nesporně ovlivnilo. Alexandr Sergejevič Puškin a Michail Jurjevič Lermontov vyrůstali v duchovní atmosféře svobodomyšlného hnutí. Jak podotýká Parolek, Puškinova óda *Volnost* a elegie *Vesnice* jsou otevřenou politickou narážkou na společenské poměry. Skladby představují volání po svobodě a žádají odstranění nevolnictví, ačkoliv připouští myšlenku osvíceného panovníka dodržujícího zákony své země.²³ Jestliže Puškin vyrůstal v době vlasteneckého nadšení z vyhraných napoleonských válek, pak Lermontovovo mládí zasáhla tíživá atmosféra carských rozsudků nad děkabristy. Lermontovova literární tvorba je tak prostoupena momentem odporu a vzdoru. Hořkost a silnou opoziční reakci vůči vládě i celé společnosti je možné najít v jeho známé elegii *Na smrt Puškinovu* nebo v díle *Sbohem, nemytá Rusi*.

²³ PAROLEK, Radegast a Jiří HONZÍK. *Ruská klasická literatura*. Praha: Svoboda, 1977, 107 s.

Svobodomyslné myšlení děkabristů a jejich předchůdců bylo násilně umlčeno 25. prosince 1825 na Senátním náměstí a vytlačeno na Sibiř. Carské represálie nepříznivě ovlivnily další společenský a duchovní vývoj Ruska, zhoršily politické poměry, literárně činným děkabristům bylo zakázáno tvořit, literatura byla podrobena tvrdé cenzuře. Pět děkabristů, včetně Kondratije Rylejeva, bylo umlčeno navždy. Ovšem nové myšlení, které bylo příčinou samotného povstání, nemohlo žádné vládní nařízení zničit.

2 ŽENY DĚKABRISTŮ

Děkabristé nacházeli podporu a úctu nejen u příslušníků děkabristické plejády. Nejvýraznějším momentem byl fakt, že na stranu děkabristů se oddaně postavily jejich ženy, které do roku 1825 stály ve stínu svých manželů a bratrů. Svou bezvýhradnou podporou se významně zasloužily o to, že děkabristické poslání a jejich tvorba nezemřela a mohla se v budoucnu rozvinout v hlubší a dokonalejší formě. Ženy děkabristům napomáhaly v přesunu od prohry k důstojnému vyrovnání se s krutou přítomností, představovaly krok k lepší budoucnosti.

V rámci následujících tří kapitol jsem se orientovala zejména na rozsáhlé sborníky memoárů děkabristů, čítající paměti děkabristy Sergeje Trubeckého, Andreje Rozena, Ivana Gorbačevského, Ivana Jakuškina, Nikolaje Basargina a dalších. Dále jsem čerpala z pamětí a korespondence žen děkabristů. Ucelená svědectví sepsaly pouze dvě: Marie Volkonská a Paulina Annenkova. Cenné informace jsem našla na internetových stránkách virtuálních muzeí děkabristů a v prostředí diskusních stránek, které se této tematice také věnují.

Manželky a sestry děkabristů jsou v Rusku považovány za šlechtitný symbol ruského ženství. Pouze pět žen, které následovaly děkabristy do vyhnanství, mělo čistě ruský původ. Paulina Annenkova a Kamilla Ivaševa pocházely z Francie, Jekatěrina Trubecká byla Francouzka po otci. Alexandra Jentalceva a Marie Jušněvská pocházely z Polska. Marie Volkonská a Alexandra Davydova měly ukrajinské kořeny. Domnívám se, že nezávisle na původu tyto ženy podnítily svými činy vlastenecké cítění a zasloužily se o pevnější ukotvení děkabristického hnutí v historii.

2.1 Zatýkání

O dlouho připravovaném děkabristickém povstání ženy neměly tušení. Dozvěděly se o něm až po zatčení a umístění jejich mužů do petrohradského vězení - Petropavlovské pevnosti. Život žen až do osudného dne poklidně plynul s běžnými starostmi, které zahrnovaly především výchovu dětí a péči o domácnost. Ženy byly překvapeny a šokovány zprávou o masovém zatýkání svých příbuzných. Zpočátku

nemohly pochopit, z jakého důvodu car pronásleduje jejich manžele, bratry a syny. Jakmile se dozvěděly o příčině spiknutí proti carovi, uvědomily si vážnost celé situace. Chápaly, že pokus o státní převrat představuje pro jejich rodiny nedozírné následky.

Nikita Muravjev, jeden z iniciátorů Severního spolku a autor děkabristické konstituce, byl zatčen před očima své ženy a dcer už 28. prosince. Během cesty do Petropavlovské pevnosti píše uklidňující dopis své ženě a nabádá ji, aby chránila sebe a děti. Radikální děkabrista Alexandr Poggio, který usiloval o nastolení republiky a odstranění cara, očekával nejhorší trest. Jelikož se neoženil, byl ušetřen výčitek svědomí, že svým jednáním ohrozil rodinu. Rovněž bratr Alexandra Poggia Josif sdílí stejné revoluční myšlenky. Je ovšem otcem čtyř dětí, a tak se následky jeho činu dotýkají i jich. Sergeje Volkonského nechal car zatknout v lednu 1826. Jeho žena čekala prvního potomka. Několik dní před zatčením kníže Volkonský přijel domů a páčil v krbu se ženou kompromitující dokumenty. Na vysvětlenou manželce stroze oznámil, že zatkli Pestěla. Na další dotazy už nechtěl odpovídat. Kněžna Volkonská netušila, že zatčení se týkalo i jejich dvou bratrů a strýce Vasilije Davydova. Car celou rodinu Davydových ostře sledoval, jelikož v domě Davydových probíhala tajná jednání a schůzky děkabristů. V lednu po měsíčním pátrání je Vasilij Davydov zatčen a dopraven do Petropavlovské věznice.

Zatčeno a odvedeno k výslechům bylo na tisíce lidí. Odsouzeno bylo přes pět set lidí. Car Mikuláš I. udělil trest smrti pěti lidem, které označil za hlavní viníky celého povstání (Pavel Ivanovič Pestěl, Sergej Ivanovič Muravjev-Apostol, Kondratij Fjodorovič Rylejev, Michail Bestužev-Rjumin, Pjotr Griorievič Kachovskij). Dalším děkabristům byly odebrány šlechtické tituly, včetně všech výsad, a majetková práva. Odsouzení byli posláni na nucené práce, po jejichž vykonání následovalo vyhnanství. Téměř každá ruská šlechtická rodina byla děkabristickým hnutím poznamenána. Nutno podotknout, že rodinné příslušníky provázela neustálý strach z carského hněvu. Nelze popsat slovy hrůzu a zároveň stísněnost, kterou všichni pociťovali. Každý ztratil svého otce nebo bratra. Matky se strachovaly o své syny, byly v neustálé pohotovosti a měly připraveny teplé boty, vestu a kabát pro případ zatčení.

Mnoho cenných dokumentů, dopisů a deníků bylo zničeno. Existovali však také odvážní lidé, kteří i pod hrozbou postihů děkabristickou tvorbu a svědectví uchovali. Dílo

Michaila Sergejeviče Lunina ze sibiřského vyhnanství ukrývala jeho sestra. Nejznámější jsou dokumenty, které předal děkabrista Ivan Ivanovič Puščin před svým zatčením Pjotru Andrejeviči Vjazemskému. Třicet dva let poté mohl básník vrátit původnímu majiteli zakázané básně Puškina, Rylejeva nebo návrh konstituce Muravjeva. Pjotr Vjazemskij na události ostře reagoval a pocíťoval dokonce odpor žít ve své zemi. O dusné atmosféře se zmiňuje v dopise Vasiliji Andrejeviči Žukovskému: „И после того ты дивишься, что я сострадаю жертвам и гнушаюсь даже помышлением быть соучастником их палачей? Как не быть у нас потрясениям и порывам бешенства, когда держат нас в таких тисках... Разве наше положение не насильственное? Разве не согнуты мы в крюк?“²⁴

Většina příbuzných a přátel s děkabristy soucítila a jejich osud jí nebyl lhostejný. Avšak i v rodinných kruzích se objevily výjimky. Rodiče Pavla Pestěla zavrhnou jeho myšlenky a jako paradox se může jevit skutečnost, že zároveň s příkazem povýšení jeho bratra, budujícího kariéru u armády, rodina obdrží zprávu o trestu smrti pro syna. Někteří rodiče se svých dětí zřikají a odmítají se s nimi před odjezdem na Sibiř rozloučit. Matka Sergeje Volkonského, vážená dvorní dáma u dvora, obědvá společně s carem, který posílá jejího syna na nucené práce.

2.2 Reakce žen

Převážná většina žen byla urozeného původu, zvyklá žít v luxusu a v hojnosti. Šlechtičny byly od dětství obklopeny komfortem, který jim poskytovalo služebnictvo. Poté, co události začaly nabírat rychlý spád, nezaváhaly a opustily všechno, včetně dětí, rodiny, majetku. Nelitovaly ztráty vlivných přátel ani ztráty jména, které znamenalo všeobecnou prestiž. Oběť, kterou ženy přinesly svým manželům a bratrům, si uvědomovali i strůjci povstání.

Nikita Muravjev píše své ženě přímo z Petropavlovské pevnosti. Jeho duševní stav nemálo ovlivňoval pocit viny, že zanechal svou ženu a děti v potížích. K zoufalé situaci přispívalo i to, že byl v cele sám pod neustálým dozorem. Morální podpora Alexandry Muravjevovy je zřejmá, svého muže z ničeho neviní a nemá mu co odpouštět. Z její

²⁴ ПАВЛЮЧЕНКО, Элеонора. *В добровольном изгнании* [online]. Наука, 1984 [cit. 2011-11-10]. Dostupné z: <http://bibliotekar.ru/zheny/index.htm>.

odpovědi na zoufalý dopis manžela čiši podpora, vyrovnanost a klid. Taková je její první reakce: „Твоя мать не передала еще мне твое письмо, оно было для меня ударом грома! Ты преступник! Ты виновный! Это не умещается в моей бедной голове... Ты просишь у меня прощения. Счастье не может быть вечным... Не предавайся отчаянию, это слабость, недостойная тебя. Не бойся за меня, я все вынесла. Ты упрекаешь себя за то, что сделал меня кем-то вроде соучастницы такого преступника, как ты... Ты говоришь, что у тебя никого в мире нет, кроме матери и меня. А двое и даже скоро трое твоих детей — зачем их забывать. Нужно себя беречь для них больше, чем для меня. Ты способен учить их, твоя жизнь будет им большим примером, это им будет полезно и помешает впасть в твои ошибки. Не теряй мужества, может быть, ты еще сможешь быть полезен своему государю и исправишь прошлое.“²⁵

Návštěvy v Petropavlovské pevnosti byly povoleny jednou za týden. Ženy proto vymýšlely různé způsoby, jak se do vězení dostat. Podplácely stráž, a dokonce se snažily dostat dovnitř v převlecích. Francouzka Paulina Gebl-Annenkova přemýšlí nad plánem útěku Ivana Alexandroviče Annenkova, ale nemá dost peněz, aby ho uskutečnila. Bouřlivých reakcí žen si všiml samotný car. Proto už v prosinci 1825 pověřil vedoucího stráže vyšetřením případu nedovolené korespondence. Jelikož stráž byla lehce podplatitelná (přibližně padesát rublů za dopis) a s vězni spíše soucítila, dopisy nadále proudily za zdi Petropavlovské pevnosti. Uvěznění děkabristé byli na nich přímo závislí, prostřednictvím dopisů mohli svým blízkým předávat důležité pokyny a informace. Nikita Muravjev píše manželce, které dokumenty a knihy je třeba ukrýt, aby se nedostaly do nesprávných rukou. Alexandra Muravjeva tak mohla zničit nebo skrýt velkou část přitěžujících důkazů dříve, než se dostaly do rukou cara. Korespondence se během prvních dnů zatčení zachovala, a mohla tak podávat čisté svědectví o první reakci žen a společnosti na děkabristické povstání.

Roku 1825 byly ženy postaveny před nelehkou volbu, ačkoliv nebyly nikým nuceny. Ze zachované korespondence se dovídáme, že o tajném děkabristickém hnutí nic nevěděly. Existovaly i výjimky, ale není jich mnoho. Michail Alexandrovič Bestužev

²⁵ ПАВЛЮЧЕНКО, Элеонора. *В добровольном изгнании* [online]. Наука, 1984 [cit. 2011-11-10]. Dostupné z: <http://bibliotekar.ru/zheny/index.htm>.

se v dopisech zmiňuje o tom, že sestra děkabristy Konstantina Petroviče Torsona věděla o existenci Spolku. Také Paulina Gebl-Annenkova ve svých pamětech vzpomínala, že se asi měsíc před povstáním dozvěděla o spiknutí lidí, kteří se scházeli v Annenkově domě. Můžeme polemizovat o tom, jestli ženy vnímaly vážnost celé situace. Doba ženského sebeuvědomění přišla až později v 60. – 80. letech. Car manželky děkabristů ujistil, že nemusí v manželském svazku se státními zločinci nadále setrvávat. Ženy mohly žít v blahobytu ve svých honosných domech, starat se o děti a nic na svých zvyklostech neměnit.

Za rozhodnutí následovat muže do vyhnanství přirozeně následoval trest. Ženy se nesměly ze Sibíře vrátit zpět a musely navždy opustit své děti a rodinu. Ztratily své postavení, tituly a majetek. V podstatě v plné výši, vyjma nucených prací, sdílely s děkabristy stejný trest. Domnívám se, že prvotním podnětem žen k odchodu byla zakořeněná tradice stát muži věrně po boku. Zároveň si však nemyslím, že se ženy rozhodly pouze na základě tohoto společenského vzoru. Předpokládám, že velký význam měly osobní důvody každé ženy, které budu podrobněji zkoumat ve třetí kapitole.

2.3 Blagodatský důl

Rozhodnutí žen následovat děkabristy do vyhnanství povzbudilo každého z nich. Skupiny odsouzenců byly posílány do různých továren východní Sibíře. Sergej Trubecký, Sergej Volkonský, Vasilij Davydov a pět dalších mužů se ocitlo v Blagodatském dole. Blagodatský důl byla v první polovině devatenáctého století malá vesnice o jedné ulici, obklopená horami. Lesní porost i keře vojáci vykáceli, aby se v nich státní zločinci nemohli ukrývat. Vězení se nacházelo pod horou a tvořily ho dvě místnosti, v jedné byli zběhlí zločinci a ve druhé odsouzení povstalci. Stropy byly tak nízké, že se v nich člověk dospělého věku nemohl postavit. Místnosti byly studené, špinavé a temné. Dle příkazu každý vězeň měl na ruku i nohou okovy.

Cestou a pobytem na Sibíři mladé ženy riskovaly vlastní život a zdraví. Obavy, že budou ženy v drsných končinách ponižovány a utlačovány, se v určité míře naplnily jen ze strany dozorců. Naopak se ženy brzy přesvědčily o soucitu ruského národa. Na Sibíři se ženy ocitly na dně společenského žebříčku, pohybovaly se mezi spodinou společnosti, zapomenutými lidmi a zločinci. A přece i zde se jim dostalo uznání a úcty. Obyvatelé

Blagodatského dolu ženám v rámci svých možností pomáhali s prací a soucítili s nimi. Vřelé projevy vstřícnosti představovaly velkou psychickou podporu, jakou ženy nepociťovaly ani v Petrohradě nebo Moskvě.

První následovala manželka Jekatěrina Ivanovna Trubecká, a když ho viděla v okovech, upadla do mdlob. Marie Nikolajevna Volkonská přijíždí posléze, při pohledu na svého manžela reaguje takto: „Вид его кандалов так взволновал и растрогал меня, что я бросилась перед ним на колени и поцеловала его кандалы, а потом и его самого.“²⁶ Přes počáteční šok se ženy snažily působit vyrovnaně a nedávat najevo rozrušení. Následující den se odehrála neméně působivá scéna. Ženy nesměly s muži mluvit, jelikož to car přímo zakazoval. Marie Volkonská přesvědčila dozorce, aby ji pustil do dolu, a sama se s hořící pochodní vydala do temného labyrintu. Důstojník jí v tom chtěl zabránit, Marie Volkonská zhasla pochodeň a běžela za světlým bodem v tunelu. Tam našla pracující muže a předala jim novinky a dopisy.

Každý měsíc ženy předkládaly svou útratu vedoucím dolů. Carským příkazem bylo ženám nakázáno utrácet jen určité částky, které někdy nepokryly ani ty nejnnutnější výdaje. Volkonská horlivě bojovala za zlepšení životní podmínek odsouzených. Značně jí znepokojovalo nedostatečné ošacení vězňů, a proto kupuje plátno a nechává z něj šít košile. To rozčílilo vedoucího dolů Burnaševa, který pečlivě kontroloval veškeré výdaje: „Вы не имеете права раздавать рубашки, вы можете облегчать бедность, раздавая по 5-ти или 10-ти копеек нищим, но не одевать людей, о которых заботится государство.“²⁷

Jekatěrina Trubecká a Marie Volkonská žily v domku se slídovou střechou a s nekvalitní pecí, ze které se neustále kouřilo. Ženy vynakládaly značné úsilí, aby vězně podpořily. Vzdaly se vlastní večeře a posílaly mužům jídlo přímo do dolů. Bývalé kněžně Trubecké, která byla odjakživa zvyklá na vybranou stravu, musel postačit černý chléb, kvas nebo kaše. Je podivuhodné, jak rychle se ženy dokázaly přizpůsobit novému prostředí. Oceňují houževnatost, s jakou dokázaly učinit bídný život vězňů snesitelnějším. Jekatěrina Trubecká nosila obnošené polobotky, aby ze svých teplých bot mohla ušít muži čepici.

²⁶ ПАВЛЮЧЕНКО, Элеонора. *В добровольном изгнании* [online]. Наука, 1984 [cit. 2011-11-10].

Dostupné z: <http://bibliotekar.ru/zheny/index.htm>.

²⁷ Tamtéž.

Obětavost žen dávala děkabristům zapomenout na prožité útrapy, byť jen na malý okamžik. Závažným problémem bylo zdraví odsouzených děkabristů, které ženy velmi znepokojovalo. Trápila je bolest hrdla, doprovázená chrlením krve, nebo mokvající rány. Nic více však nemohlo vězně psychicky povzbudit, když viděli, že rozmazlované ženy, zvyklé na péči služebnictva, najednou zastávají práci nevolníků.

V důsledku těžké práce a stálého odřikání ženy fyzicky strádaly. Avšak mnohem obtížnější bylo vědomí morálního deficitu. Ženy vnitřně bojovaly s myšlenkou, že vězni těžce pracují v dolech a pod neustálým dozorem. Domnívám se, že se nemohly vyrovnat s představou ponižovaného člověka. Přicházely dny, kdy odsouzení drželi hladovku, protože jim dozorcí sebrali svíčky a zakázali jim spolu mluvit. Z Petrohradu přichází zpráva vzbouřencům ustoupit, protože car si nemůže dovolit skandál, který by vyburcoval širokou veřejnost. Nikdo z mužů a žen nemohl s určitostí předvídat svou budoucnost. Další nepříjemná událost přichází posléze - skupina odsouzených se snaží uprchnout. Strážé bijí vězně ve snaze zjistit, od koho získali potřebné finanční prostředky. Ani násilím se jim však nepodaří najít „pachatele“, kterým je Marie Volkonská.

Tato patrně nejhorší část trestu trvala necelý rok. Když přišlo jaro a s ním tání sněhu, vězni často smutně seděli a hleděli do dáli. Jarní období představovalo začátek něčeho nového a velkou touhu utéct vstříc novému a nedosažitelnému. Obleva poskytovala možnost útěku, protože v zimě k tomu nebyly podmínky, vězni neměli právo na pořádné teplé obutí a ošacení. Někteří trestanci se o útěk pokusili, ale nikdo nevěděl, zda se jim podařilo dostat do evropské části Ruska, nikdo o nich už více neslyšel. Dopadení se rovnalo trestu smrti.

Oblíbenou zábavou žen bylo sedět naproti věznicce a mluvit s muži. Neobešlo se to bez hlasitého pokřikování, jelikož mezi nimi byla opravdu velká vzdálenost. Další zábavou mužů i žen byl zpěv, protože ke zpívání nepotřebovali světlo, kterého se ve věznicce nedostávalo. Denní světlo je mohlo těšit pouze během práce venku. Prostřednictvím písní nacházeli způsob vzájemné komunikace. Ženy navštívily i místní hřbitov. Avšak představa, že by se blagodatský hřbitov mohl stát i místem jejich posledního odpočinku, byla příliš děsivá, tudíž začaly toto místo raději obcházet. Marie Volkonská měla také ráda procházky do Číny. Čína se totiž nacházela přibližně 13 kilometrů od věznicce.

Blagodatsští obyvatelé na čínské hranici směňovali své skromné výrobky za proso nebo čaj.

2.4 Čita

Jelikož se car obával nepokojů, které by mohly zachvátit celou východní Sibiř, poslal v roce 1827 děkabristy do Čity. Naštěstí se tehdejší vláda velmi špatně orientovala v geografii a domnívala se, že doly existují v celém Rusku. Čita však tehdy představovala malou vesničku, v jejímž okolí se žádný důl nenacházel. Podmínky vězňů se přemístěním v porovnání s předchozím místem výrazně zlepšily. Přesto vězni měli na sobě neustále okovy, které jim mohly být sundány pouze v kostele nebo při koupeli. Děkabristé čistili zanedbané stáje a konírny, zametali ulice, pracovali v zemědělství, v zimě sekali led. Můžeme se jen domnívat, jaký dopad by měl na jejich zdraví dlouhodobý pobyt v Blagodatském dole.

V Čitě se vytvořila doslova kolonie děkabristů a během roku 1827 tam bylo posláno více než sedmdesát odsouzených. Do Čity přijelo osm žen. Jekatěrina Ivanovna Trubecká a Marie Nikolajevna Volkonská přijely z Blagodatských dolů a žily v domě s Alexandrou Grigorijevnou Muravjevou. Později se k nim připojila Jelizaveta Petrovna Naryškina a Alexandra Vasilijevna Jentalceva, v březnu sestavu žen doplnila Natalja Dmitrijevna Fonvizina, Alexandra Ivanovna Davydova a Paulina Jegorovna Annenkova. Snášení společných útrap a vzájemná podpora semkly všechny ženy, jednota ducha jim dala novou sílu a chuť do života. Odsouzení museli nyní žít v jiném světě, z toho předešlého byli politicky vyloučeni. V Čitě byla vytvořena celá velká rodina. Těsné vztahy pomáhaly překonat potíže a na mnohé zapomenout. Ženy bydlely blízko vězení v chudých domcích a jejich každodenní život se skládal z přípravy jídla, sekání dříví, topení, donášky vody a jiných prací.

Po příjezdu do Čity každá žena podepsala prohlášení, že se zříká rodinného života. Hodinová setkání byla povolena dvakrát do týdne za účasti důstojníka. Následující situace připomíná Blagodatský důl. Ženy často seděly naproti vězení na velkém kameni a čekaly na příležitost prohodit s vězni pár slov. Dozorci je hrubě vyháněli, ale ženy se pravidelně vracely a musely hlasitě křičet, aby je muži slyšeli. I přes nepohodlí a překážky, které provázely tato setkání, byla komunikace plná nadějí a optimismu.

Děkabristé zřídili družstvo, do kterého průměrně vkládali roční příspěvek 500 rublů. Členství bylo založeno na principu dobrovolnosti a rovnoprávnosti. Cílem bylo překlenutí propastného rozdílu, který by mohl nastat mezi těmi, kteří dostávali balíčky od svých příbuzných, a mezi těmi, kteří takové štěstí neměli. V Petrovském závodě se družstvo (Большая артель) nadále rozvíjelo a děkabristé do něj v rámci vytvořených stanov zahrnuli další aktivity, jako například podmínky prodeje zboží, evidenci a správu družstva. Na základě tajného hlasování se volili členové, kteří dohlíželi na chod sdružení.

Rok 1829 byl pro ženy přelomovým, jelikož dozorcí konečně sundali vězňům okovy, které nosili celé čtyři roky. Nikolaj Alexandrovič Bestužev z nich vyrobil prsteny, aby navždy připomínaly nejtěžší prožitá léta. Byl to vskutku podivný pocit, jelikož ženy již přivykly každodennímu cinkání okovů, které ohlašovalo, že se blíží milovaná osoba. Cinkot okovů znamenal pohyb a život. Hlavní velitel věznice Stanislav Romanovič Leparskij povolil vězňům vycházky s doprovodem. Později bylo vězňům dovoleno navštěvovat ženy, ale pouze s písemným svolením velitele Leparského. Povolení se udělovalo na základě žádosti ženy a důvod k návštěvě musel být dostatečně oprávněný.

Hlavní dozorce vězňů velitel Stanislav Romanovič Leparskij je rovněž důležitou postavou v celé záležitosti. Carským příkazem byl veliteli svěřen přísný dohled nad děkabristy. Car se však zmýlil, když do této funkce povolal právě Stanislava Leparského. Ačkoliv k němu zpočátku ženy vzhlížely se značnou nedůvěrou a opovržením, postupně jej začaly respektovat. Děkabristky později uznaly, že Leparskij jednal v rámci svých možností čestně a lidsky. Vstřícnost velitele byla taková, že dokonce uchovával obrazy děkabristy Nikolaje Bestuževa, některá díla Alexandra Odojevského a sám přispíval finančními obnosy do sdružení Большая артель. V Čitě a v Petrovském závodě založil veřejné sady. Děkabristé vzpomínali, že Stanislav Leparskij jim nikdy nedal najevo svou nadřazenost. Když velitel v roce 1837 v Petrovském závodě zemřel, děkabristé mu na vlastní náklady postavili památník.

Děkabristé si odpykávali trest nucených prací a postupně se přibližovala doba odjezdu do vyhnanství. Společně strávená léta a sdílení osudu děkabristy a jejich ženy velmi sblížilo. Zpřetrhání vzájemných vazeb a loučení bylo bolestné. Délka vyhnanství se lišila

v závislosti na carově vůli. Budoucnost byla nejistá, na návrat domů někteří čekali pět let, postupně se doba návratu prodlužovala na deset let, z deseti let se stávalo patnáct. Z psychologického hlediska bylo lepší přestat roky počítat a doufat, že aspoň na potomky děkabristů čeká nadějnější budoucnost a Sibiř nezůstane navždy jejich domovem.

2.5 Petrovsk

V roce 1828 car nařídil postavit novou věznici pro děkabristy. I když ještě v roce 1830 nebyla zcela postavena, velitel věznice Stanislav Leparskij dostal příkaz všechny děkabristy přestěhovat ještě k podzimu téhož roku do Petrovska. K ženám se přidaly poslední dvě děkabristky– Anna Vasilijevna Rozen a Marie Kazimirovna Jušněvská.

V Petrovsku se dobývalo železo. Vězení a závod byly obklopeny horami, všude bylo slyšet monotónní zvuk kladiva a víření železného prachu. Věznice byla postavena do tvaru podkovy a byla bez oken. Od prvního dne se ženy seznamovaly s tamějším obyvatelstvem. V závodě pracovali jak děkabristé, tak zločinci a nevolníci. Děti nevolníků už od dvou let patřily pod správu závodu a od deseti let začínaly pracovat. Vězeňská správa se snažila politické vězně separovat od zločinců, jelikož se obávala vlivu děkabristů. Obavy byly oprávněné, neboť děkabristé zjistili, jak je i zločince vedení věznice beztrestně okrádá, aniž by je zákon potrestal. Prostřednictvím svých žen se dovolávali spravedlnosti na nejvyšších místech. Ženy celou situaci vylíčily svým příbuzným v dopisech a car byl nucen pod tlakem veřejného mínění sjednat pořádek a dodržování pravidel.

Ještě před odjezdem do Petrovského závodu se ženy dotazovaly na možnost společnéhožití s vězni. Žádosti bylo vyhověno za podmínky, že do vězení nesměly brát děti, pro které by život ve vězení byl nemožný. Zdá se mi nepochopitelné, z jakého důvodu se usilovně snažily o společné bydlení, když každý den přebíhaly od dětí do věznice a zase zpátky. Z našeho pohledu se takové chování může zdát vůči dětem nezodpovědné. Nalézám však odpověď. Tma ve vězení byla taková, že v poledne nebylo možné vidět bez svíčky, všudypřítomná syrovina a vítr ztěžoval věžňům život. Domky byly postaveny na hlíně, nestačily patřičně vyschnout a větrat nebylo možné. Ačkoliv se topilo, zima trápila všechny vězně. Tma se jevila jako opravdový problém, jelikož nebylo možné cokoliv bez světla dělat. To ještě více umocňovalo bezvýchodnou situaci děkabristů

a zavdávalo podnět k chmurám na duši. Pokud to bylo možné, svítilo se loučemi, z nichž bolely oči. Natálie Fonvizina trpěla záchvaty nepřekonatelného strachu. Nervové vypětí vyvolané nepříznivými podmínkami způsobilo, že dva věžňové pozbyli rozumu.

Právě v tuto chvíli ženy odhodlaně bojovaly s úřady a žádaly cara a místní úředníky o ulehčení podmínek a zajištění základních práv. Jedině ony díky svému postavení měly šanci jim pomoci. Spoléhaly se na staré známosti a psaly dopisy do Petrohradu a Moskvy. Ne všechny dorazily na správné místo, protože je zadržela cenzura: „Письмо не выдавать, а женам написать, что напрасно они печалют своих родных, что мужья их посланы для наказания и что все сделано.²⁸“ Mnohé z dopisů byly však hojně šířeny, jako například dopis, ve kterém ženy líčí Alexandra Odojevského jako „сидящего в своем номере в полумраке, как в пещере“²⁹ s podrobným popisem vězeňského obydlí. V květnu 1831 ženy dosáhly úspěchu a v každé cele byla vysekána okna. Car opět bezpochyby povolil pod nátlakem příbuzných a přátel děkabristů. Okna se nacházela těsně pod střechou a muži si k nim museli postavit malé podium, aby mohli číst knihy.

Smyslem života všech žen se stala péče o vězně. Ženy nedělaly rozdíly mezi svými manžely a ostatními muži. Neváhaly se obětovat a odepřít si šaty nebo jídlo, jen aby pomohly druhému. Alexandra Muravjeva posílala každý den do věznice několik porcí jídla a sama často zapomínala na sebe. Útěchu a podporu u žen našel takřka každý obyvatel Petrovska. Ženy vnesly do nového života odsouzených děkabristů klid a řád, samotný příjezd sehrál důležitou morální roli. Ženy napomáhaly vytvoření děkabristické kolonie a navázání nových vztahů s okolím. Podařilo se jim vytvořit rodinu - základ pro klidný a normální život, což by bez jejich fyzické přítomnosti bylo komplikovanější.

V neutěšených vězeňských podmínkách, kde člověk ztrácí svou identitu a možnost seberealizace, svítla s příchodem žen naděje na osobní rozvoj. Ženy vnesly do temného prostředí slunce a pozitivní myšlenky. Marie Volkonská zpívala a hrála na klavír, vytvářely se miniaturní literární kroužky. Ačkoliv se většinou nejednalo o témata vysokého stylu, stávalo se oblíbeným zvykem mužů předčítat v přítomnosti žen nahlas

²⁸ ПАВЛЮЧЕНКО, Элеонора. *В добровольном изгнании* [online]. Наука, 1984 [cit. 2011-11-10]. Dostupné z: <http://bibliotekar.ru/zheny/index.htm>.

²⁹ РОЗЕН, Андрей. *Записки декабриста* [online]. Иркутск, 1984 [cit. 2012-02-13]. Dostupné z: <http://rummuseum.ru/portal/node/2303>.

různé básně, pověsti nebo povídky. Zdánlivě drobné kulturní aktivity vězňům přinášely povzbuzení, potěšení a umožňovaly útek od kruté reality. Zasluhou aktivního kulturního života se Petrovsk i Čita staly rodištěm dalších myšlenek. Děkabristé získali možnost nadále pokračovat ve svém odkazu.

Vězni vzájemně rozmlouvali o svých vlastních dílech, která vznikala během vyhnanství, a společně se vzdělávali. Například Alexandr Ivanovič Odojevský se zajímal o historii ruské literatury, Nikita Muravjev seznamoval vězně s vojenskou historií a F.B. Volfa fascinovaly zákony fyziky, anatomie a chemie. Stávalo se, že děkabristé debatovali o příčinách neúspěšného povstání. Tato setkání probíhala bez přítomnosti žen. To nás přivádí k myšlence, zda ženy chápaly podstatu celého děkabristického dění a nakolik byly srozuměny s ideologií. Jsem přesvědčena, že do celé problematiky pronikaly postupně až prostřednictvím společného života ve vyhnanství. Každý rok si děkabristé a jejich ženy připomínali výročí povstání.

Mezi největší zásluhy žen bezpochyby patří spojení s vnějším světem, ačkoliv se vláda snažila o pravý opak. Izolovala děkabristy od civilizace a zakázala jim psát. Rodiny děkabristů na Sibiř posílaly dopisy, odpovědi se ale nedočkaly, protože vězňům bylo zakázáno odepisovat. Rodiče Vasilije Ivaševa do prosince roku 1827 nedostali o synovi žádnou zprávu, teprve Jelizaveta Naryškina poslala uklidňující dopis o tom, že jejich syn dosud žije. Ženy psaly pod svým jménem, přepisovaly dopisy samotných děkabristů, objednávaly pro ně časopisy a noviny z Ruska i ze zahraničí. Běžně ženy napsaly okolo patnácti dopisů týdně. Nejhorlivějšími pisatelkami byly Marie Volkonská a Jekatěrina Trubecká, které měly výsadní právo k posílání, jelikož pocházely z nejváženějších šlechtických rodin. Marie Volkonská odesílala běžně třicet dopisů najednou. V konečném důsledku se stávalo, že ženy někdy neměly dostatek času napsat svým vlastním příbuzným. Lze si představit, jak by bylo obtížné či dokonce nemožné činit tak bez žen. Když předala Alexandra Muravjeva děkabristům básně Alexandra Sergejeviče Puškina, prakticky dokázala, že na ně svět nezapomněl.

Paulina Annenková ve svých pamětech popisuje celý proces korespondence. Posílání dopisů podléhalo cenzuře: otevřené dopisy putovaly z rukou velitele Stanislava Romanoviče Leparského do kanceláře irkutského gubernátora až na III. oddělení, které bylo k tomuto účelu speciálně zřízeno. Některé z nich car osobně četl. Standardní

doručovací doba jednoho dopisu byla přes dva měsíce. Vznikaly absurdní situace, kdy příbuzní posílali Marii Volkonské prostřednictvím dopisů polibky mrtvému dítěti. Dopisy se často v obrovském prostoru Ruska ztrácely. Ženy navzdory všem překážkám odhodlaně psaly a jejich dopisy byly srdečné a plné upřímnosti. Odesílatelé se snažili pochopitelně všemožnými způsoby vyhnout cenzuře, například psali mezi řádky citrónovou šťávou a pokoušeli se posílat nelegálně balíky. Hledali různé cesty, jak doručit zásilku správnému adresátovi. Lidé upláceli především bohaté sibiřské kupce a úředníky. Prostřednictvím kupců se k děkabristovi Michailu Luninovi dostaly lovecké zbraně včetně pušek a střelného prachu. Posílaly se také krabičky s dvojitým dnem.

Rodiny často žádaly o povolení navštívit své příbuzné. Car návštěvy samozřejmě zakázal, popřípadě „povolil“ s dodatkem nevracet se zpátky. K nelegálním návštěvám opět pomáhali sibiřští kupci. V roce 1838 přicestovala sestra Vasilije Ivaševa a později, když pominula nejpřísnější opatření, přijela na Sibiř sestra Sergeje Volkonského, děti Davydových, dcera Marie Jušněvské a jiní.

2.6 Vyhnanství

Jakmile pominula nejpřísnější opatření v podobě zákazu společného bydlení, začali si ženatí muži stavět domky a žít společně s ženami. V Petrovsku vznikla celá děkabristická ulice. Pokud vězni nepracovali, četli, kreslili, psali básně a snažili sami sebe vzdělávat. Například Michail Alexandrovič Bestužev, všestranně nadaný člověk, kreslil portréty svých přátel, vyráběl hodinky nebo vyučoval děti. Někteří děkabristé se zabývali truhlářstvím a vyráběli různé kusy nábytku.

Děkabristy postupně čekala poslední etapa trestu - vyhnanství. Odjíždějící se smutkem zanechávali v Petrovsku ty, kteří museli ještě zůstat. Vyhnanec postupně rozvázeli po celé východní a západní Sibiři. Nejlepší variantou bylo místo se schůdnými podmínkami k životu, s příznivým klimatem a s dostupnou lékařskou péčí. Mnoho odsouzců bylo převezeno do Irkutské oblasti. Můžeme přemítat, jaký trest byl pro dotyčného více skličující, zda život vězně ve společnosti svých přátel, nebo relativně svobodný život v izolaci a v neznámém prostředí. Paradoxem je, že nucené práce byly v mnohém jednodušší.

Děkabristé, muži i ženy, se zformovali do velké rodiny a veškeré útrapy snášeli společně, podporovali se a mnohé je spojovalo. Vytvořili si své kulturní a společenské prostředí a často na ně ve vyhnanství s melancholií vzpomínali. Svoboda ve vyhnanství v mnohém nenaplňovala věcnou podstatu tohoto slova. Ženy mohly jezdit do města na nákupy a muži měli dovoleno se volně pohybovat v okolních lesích a lovit zvěř. Nedostávalo se jim však finančních prostředků. Rodiny byly stále závislé na balíčcích od příbuzných, kteří jim posílali čaj, cukr, kávu i oblečení. Lidé se potýkali zejména se zdravotními problémy v důsledku nepříznivého klimatu. Ačkoliv byli děkabristé a jejich ženy v produktivním věku, jsou vyčerpaní a unavení, šednou jim vlasy a přibývají vrásky.

Car Mikuláš I. během svého života děkabristům a jejich ženám nepovolil vstoupit na evropskou půdu Ruska. Prosby žen vidět před smrtí své umírající rodiče nebyly vyslyšeny. Až při příležitosti korunovace nového cara Alexandra II. byla děkabristům udělena amnestie. Přišla však pozdě, téměř za třicet let a nikdo ji už nečekal. Ze sto dvaceti jednoho člena tajných spolků zůstalo naživu přibližně 15 lidí. Některé ženy své zemřelé manžele pohřbily na Sibíři a vrátily se domů. Alexandra Jentalceva a Marie Jušněvská se mohly vrátit až za deset let po smrti manželů. Marie Volkonská se do evropské části Ruska vrátila v padesáti a prožila zde dalších sedm let. Navzdory udělené milosti se někteří vyhnanci stále nacházeli pod carským dozorem.

Co se týče úměrnosti trestu ke spáchaným zločinům děkabristů, zaujala mne polemika Marie Volkonské se svým mužem. Kníže Volkonský si nikdy na cara přímo nestěžoval, a naopak, snažil se vyzdvihovat vládcovy dobré činy. Zastával názor, že v jakémkoliv jiném státě by je čekal stejný trest. S tím Marie Volkonská nesouhlasila a byla přesvědčena, že za politické názory nepřísluší žádnému člověku tak krutý trest. Domnívala se, že člověk najde své štěstí kdekoliv na světě, ať žije v různých podmínkách, jestliže má důvod žít. Plnohodnotný život podle Volkonské závisí na tom, jak člověk vnímá svou roli a jak přistupuje k životnímu scénáři.

2.7 Závěr

Ženy nebyly s děkabristickým hnutím předem srozuměny a dozvěděly se o něm až s příchodem zpráv o zatčení mužů. Jedenáct žen se rozhodlo následovat muže do vyhnanství. Jsem přesvědčena o tom, že se ženy nerozhodly z pouhé oddanosti a úcty

k manželskému poutu. Převážná většina z nich byla urozeného původu, vzdělávány a vychovávány ve stejných podmínkách jako děkabristé. Soudě podle memoárů ženy byly velmi inteligentní a dokázaly si samy vytvořit svůj názor na danou věc. Jako příklad může sloužit polemika Marie Volkonské s manželem o úměrném trestu za politické názory. Z toho plyne, že jedním z faktorů, který ovlivnil rozhodnutí žen, byla sympatie s děkabristickým hnutím.

Carské represe se dotkly bezmála každé šlechtické rodiny. Odchod žen do vyhnanství proto vyvolal širokou odezvu ve společenských kruzích, což nebylo v carově zájmu. Mikuláš I. zbavil ženy veškerých práv a také práva vzít si s sebou děti. Toto omezení bylo ze všech nejbolestivější, byl to nejhorší trest, který může postihnout ženu-matku. Fakt, že ženy dokázaly opustit své děti, se jeví jako mateřsky nepřijatelný. Často jsem se při studiu různých materiálů a diskuzí setkávala s nepochopitelnou reakcí okolí, zejména matek. Přesto se domnívám, že rozhodnutí nebylo sobecké. Ženy si byly vědomy, že pouze ony jsou schopny zabezpečit svým mužům lepší podmínky. Představovaly totiž spojnicí mezi dvěma světy. Jedině ony mohly předávat vzkazy od příbuzných. Ženy před odjezdem nejprve zabezpečily děti, a ty zůstávaly v bezpečí domovů a péči rodin.

Ze zápisů žen děkabristů se dozvídáme, že putování Sibiří nebylo jednoduché. Ženy se potýkaly s mrazem, sněhovými bouřemi a vánicemi. Přesto jely velmi rychle a často bez přestávek. Jen vytrvání a nezdolná energie jim dávaly sílu překonat bezmála tisíce kilometrů. Přímo z honosných paláců putovaly do zapomenutého a spícího kraje vydědenců ruského impéria. První za muži přijela kněžna Jekatěrina Trubecká, následovaly Marie Volkonská, Paulina Anennkova, Jekatěrina Muravjeva a další. Rozporuplným emočním zážitkem bylo pro ženy první setkání - pohled na děkabristy v roztrhaných hadrech a okovech. Okovy byly symbolem a přímým důkazem nesvobody, věčnou připomínkou ztracených práv.

Okamžitě po příjezdu se ženy vytrvale pustily do práce. Snažily se ze všech sil ulehčit vězňům jejich situaci. Ať už jejich pomoc spočívala ve vaření jídel, praní, sekání dříví nebo ustavičné psaní dopisů příbuzným, děkabristé ve svých pamětech uváděli, jak velkou pomoc jim ženy prokázaly. Příjezd žen představoval fyzické, psychické a morální povzbuzení. Vyhnanství mělo několik etap. První, patrně nejtěžší část vyhnanství, na ženy čekala v Blagodatském dole. Děkabristé žili necelý rok odděleně od svých žen

a pracovali v podzemních šachtách v okovech, které nesměli sundávat ani během oddechu. Neměli přístup ke kvalitní stravě, ke knihám, nesměli psát příbuzným. Podmínky byly natolik hrozné, že vězni dokonce drželi hladovku – první v ruské historii. Příjezd žen bezútěšnou situaci děkabristů zlepšil, jelikož ženy začaly bojovat za zlepšení životních podmínek a prostřednictvím dopisů se snažily zajistit vězňům základní práva.

Po necelém roce následoval přesun do Čity. Pro děkabristy bylo zřízeno speciální společné vězení, takže se muži mohli potkávat. V širokém okolí Čity se nenacházel jediný důl, tudíž práce vězňů byla jednodušší. Každodenní činnost mužů se skládala ze zametání ulic, práce v zemědělství nebo mletí mouky. V Čitě se vytvořila děkabristická kolonie a děkabristé zde založili neoficiální akademii, kde společně vzdělávali a vyučovali děti. V Čitě nalézají ženy spojence v osobě velitele věznice Stanislava Leparského.

Jelikož se k carovi donesly zprávy, že odsouzení plánují útěk, byli děkabristé převeleni do Petrovska, které se nacházelo asi tisíc kilometrů od Něrčinska. Zde došlo ke zhoršení situace, děkabristé byli převezeni do vězení bez oken, které stálo na blátě. V tu chvíli ženy začaly horlivě bojovat proti nepříznivým životním podmínkám. V dopisech líčily celou situaci rodinám. Šlechtická elita je šokována a stížnosti postupují až k carovi, který je donucen pod tlakem společnosti snížit tvrdý režim. V roce 1840 pro většinu odsouzených skončily nucené práce a úřady děkabristy s rodinami posílaly na různá místa Sibíře. Úplná amnestie přišla po třiceti letech v roce 1856, s příchodem nového cara Alexandra II. na trůn.

I přesto, že car Mikuláš I. vzal děkabristům tituly, majetek, zdraví a svobodu, nemohl jim upřít obdiv a úctu lidu. Ani ve vyhnanství děkabristé neupadli v zapomnění, ale naopak vzbudili hluboké národní cítění. Dlouhá léta strávená společně s děkabristy ve vyhnanství ženy zocelila a byla jim nesmírnou životní zkušeností. Jsem toho názoru, že ženy chtěly upevnit své postavení ve společnosti a dokázat, že se nespokojí s úlohou ochránkyň rodinného krbu a rolí matky. Takové postavení jim samozřejmě náleželo i na Sibíři, jelikož tuto funkci tam plně zastávaly. Neměly moc změnit carovo rozhodnutí, měly však sílu a odhodlání následovat své muže do nejodlehlejších koutů země.

Zastávám názor, že ženy svým činem projevily solidárnost vůči politickým názorům děkabristů. Byly odtrženy od předešlého života, žily v bídě a nepohodlí, potýkaly se se zimou, staly se živitelkami rodiny. I přesto si zachovaly důstojnou tvář, hodnou svého předešlého postavení. Svou ženskou roli posunuly dál za hranici tehdejšího chápání ženy v ruské společnosti. Svým činem podnítily společnost ve všech jejích vrstvách.

3 PORTRÉTY ŽEN

3.1 Marie Nikolajevna Volkonská

Marie Volkonská je pravděpodobně nejvýznamnější představitelka děkabristek. Její zápisky ze sibiřského vyhnanství, které napsala na sklonku života, svědčí o mnohém. Dozvídáme se o tom, jak chápala sled událostí teprve dvacetiletá žena. Kněžna Volkonská byla vzdělaná a vychovávána v duchu volnomyšlenkářství, příznačném pro urozenou rodinu Rajevských, ze které pocházela. Její otec byl hrdinou napoleonských válek. O tajných spolcích se dozvěděla až v době zatčení knížete Sergeje Volkonského.

Budoucí manželka Sergeje Volkonského vyrůstala na očích veřejnosti. Sňatek s knížetem Volkonským domluvil její otec a manželé neměli žádné společné zájmy a nebyli si nijak blízcí. Proto se může zdát rozhodnutí Marie následovat svého muže do vyhnanství nepochopitelným. Do svatby ho téměř neznala, během prvního roku společného života spolu strávili pouhé tři měsíce. Manžele od sebe dělil téměř dvacetiletý věkový rozdíl a domnívám se, že kníže možná nedůvěřoval své ženě natolik, aby jí prozradil, že je příznivec děkabristického hnutí. Sergej Volkonský věnoval většinu svého času právě spikleneckému spolku. A přesto po tragickém dni povstání Marie Volkonská ani na chvíli nezaváhala, i když věděla, jaké budou následky jejího rozhodnutí. Nesměla s sebou vzít ani svého novorozeného syna, další děti měly patřit k rolnickému stavu. Ztratila veškeré majetkové výsady včetně nevolníků. Zůstala odkázána na dary příbuzných. Návrat do Ruska nebyl zaručen.

Oné noci, kdy přijel kníže Volkonský a páčil se ženou kompromitující listiny, se všechno změnilo. Volkonská byla ve vysokém stupni těhotenství a zanedlouho porodila syna Nikolaje, se kterým byla nucena se brzy rozloučit. Po porodu jí nikdo nehodlal sdělit úplnou pravdu a příbuzní jí tvrdili, že manžel se nachází v Moldávii. Marie neuvěřila a naléhala na příbuzné, aby jí sdělili skutečnost. Se zdravotními problémy okamžitě odjela do Petrohradu, kde byl její muž podrobován výslechům. Osobně prosila cara o návštěvu manžela. Matka Sergeje Volkonského neměla na návštěvu syna ve vězení odvahu.

Rozsudek pro Sergeje Volkonského zněl na dvanáct let nucených prací a doživotní vyhnanství. Od odjezdu Marii Volkonskou odrazovaly úřady i rodina. Pochopitelně ani car Mikuláš I. s dobrovolným vyhnanstvím žen nesouhlasil. Jeho strach neplynul z obav o ženy, ale z mínění společnosti. Přesto ženám nemohl bránit, ale v případě odjezdu je čekal stejný osud jako samotné děkabristy.

Zprávy o odchodu Marie Volkonské se šířily. Předávali si je příbuzní a známí a vyvolaly bouřlivé reakce. A. I. Turgeněv dostává od Vasilije Žukovského zprávu o tom, že ženy jsou ochotny odjet za svými muži ihned, jakmile je pošlou na Sibiř. Významní umělci a literáti jsou jedni z těch, kteří se scházejí v domě sestry kněžny Volkonské a doprovázejí ji tak na dalekou cestu. Mnozí účastníci na ten večer nikdy nezapomenou. Mezi hosty, kteří se přišli rozloučit, je i básník A. S. Puškin. Zpráva o rozloučení z roku 1826 se objevila až v roce 1857 v časopise *Русская старина*. Vydavatelé v něm zveřejnili vzpomínky na samotný průběh večera a lyrický proslov sestry Volkonské. Konec článku patří poémě *Ruské ženy* Nikolaje Alexejeviče Někrasova.

Rodina zpočátku dceru v jejím rozhodnutí nepodporovala. Mezi Marií a otcem Nikolajem Nikolajevičem Rajevským panovaly komplikované vztahy. Domnívám se, že otec bojoval s přirozeným strachem o dceru, ale zároveň cítil hloubku jejího poslání. Scéna, která se odehrála, když Marie ukázala carovu odpověď, byla ze strany jejího otce jednoznačně negativní: „Я тебя прокляну, если ты через год не вернешься.»³⁰ Otec byl nekompromisní: „Máša nepodlehla svojí lásce, když odjela za manželem, ale vlivu těch babizen Volkonských, které tak vychvalovaly její hrdinství, až ji přesvědčily, že je hrdinka – a ona jela jak ztřeštěná holka. Musím se na ni zlobit...nelitoval bych jejího činu, kdybych mohl věřit, že její blud nevyprchá. To by však nebylo přirozené. A to opustila svého prvorozeného syna bez jediné slzy!“³¹ Volkonská se s otcem rozloučila mlčky, syna svěřila na výchovu tchýni, chlapec se však dožil pouhých dvou let. Na sklonku života se Nikolaj Rajevský sklonil před jejím obrazem a uznal její výjimečnost.

³⁰ ВОЛКОНСКАЯ, Мария. *Затиску* [online]. [cit. 2012-03-19]. Dostupné z: http://imwerden.de/pdf/volkonskaya_zapiski.pdf.

³¹ FRYNTA, Emanuel et al. *Modří husaři: z díla děkabristů*. Praha: Odeon, 1967, 286 s.

Marie Volkonská je považována za symbol ruské ženy, tak jak ji známe z děl Ivana Sergejeviče Turgeněva a Nikolaje Alexejeviče Někrasova. Básník Dmitrij Vladimirovič Veněvitinov, který měl možnost se zúčastnit doprovázení Volkonské do vyhnanství, si Marii pamatuje jako ženu smířenou se svým osudem: „Včera jsem zažil večer, na který nikdy nezapomenu. Podruhé v životě jsem viděl a blíže poznal nešťastnou kněžnu Marii Volkonskou, jejíž manžel byl vypovězen na Sibiř. 6. ledna se za ním vydává na cestu i ona. Smířila se s osudem a zřejmě se uklidnila, když se rozhodla nosit navždy to strašné břímě zármutku ve svém srdci. Člověk tuší a cítí její neštěstí, neboť s ním přestala zápasit. Hýčká ho v sobě jako zástavu budoucnosti. Kdo se na ni dívá, cítí smutek, ale zároveň jí závidí. Vidí v sobě božstvo, anděla strážce a utěšitele dvou bytostí, kterým zbyla už jenom ona a pro které je celým světem!“³² Ve slovech básníka, který byl jejím vrstevníkem, cítíme zvláštní ruskou touhu po utrpení a oběti. V jejím chování necítíme žádný fanatismus, jen smíření s osudem. Pokora Marie Volkonské není umocněna touhou po slávě a obdivu, naopak je plná přirozenosti.

Marie Volkonská opustila svou bezstarostnou minulost. Prodala své šperky, aby splatila manžellovy dluhy a mohla si koupit potřebné věci na cestu. Ve věku jednadvaceti let se vydala na dlouhou pouť. Poslední den v roce se zastavila v kazaňském hotelu, kde se slavil příchod nového roku. Pocity, provázející mladou kněžnu na cestě, jsou jednoznačné: „Какая разница! Здесь собираются танцевать и веселиться, а я еду в пропасть: для меня все кончено, нет больше ни песен, ни танцев.“³³ Cestou musela Marie překonávat překážky v podobě špatného počasí. Nepočítala se sibiřskými sněhovými bouřemi a silným mrazem. V Čitě se dovídá o smrti syna a zanedlouho i otce.

V roce 1837 začíná další životní etapa manželů Volkonských, usazují se v Uriku v Irkutské gubernii. Marie Volkonská si dopisuje s děkabristy, věnuje se dětem, sbírá herbář nebo minerály. Zájmy obou manželů zůstávají rozdílné, Sergej Volkonský se zajímá o zemědělství a rozmlouvá s nevolníky, jeho žena zůstává dámou z vyšší společnosti a miluje zábavu. S nástupem syna na gymnázium se rodina stěhuje do Irkutsku. Dům Volkonských se stává kulturním centrem města a Volkonští zde zřizují domácí divadlo.

³² FRYNTA, Emanuel et al. *Modří husaři: z díla děkabristů*. Praha: Odeon, 1967, 287 s.

³³ ВОЛКОНСКАЯ, Мария. *Записки* [online]. [cit. 2012-03-19]. Dostupné z: http://imwerden.de/pdf/volkonskaya_zapiski.pdf.

Prožitá léta na Sibiři nezůstávají bez následků: „Я совершенно потеряла живость характера”, – писала Волконская сестре Елене в 1838 году, – вы бы меня в этом отношении не узнали. У меня нет более ртути в венах. Чаще всего я апатична; единственная вещь, которую я могла бы сказать в свою пользу, – это то, что во всяком испытании у меня терпение мула; в остальном – мне все равно, лишь бы только мои дети были здоровы. Ничто не может мне досаждать. Если бы на меня обрушился свет – мне было бы безразлично”.³⁴ V roce 1855 ji začíná trápit zdraví a žádá úřady, aby mohla odjet do Moskvy na léčení. Žádosti je vyhověno a Volkonská netuší, že opouští Irkutsk navždy. V roce 1856 přichází amnestie, ve kterou Volkonská již nedoufala. Poslední roky života tráví v Černigovské gubernii, v malé vesnici Voronki. Tam je roku 1863 pochována.

Volkonská se ve svých zápiscích dovolává na přesvědčení děkabristů. Dle mého názoru se domnívala, že člověk si nezaslouží lhostejnost druhých, jestliže bojuje za vlast a obětuje život za své názory. Ve svém muži viděla patriota a hrdinu své země. Tento pocit v ní zvítězil, ačkoliv si s manželem nebyli blízcí. Názory Volkonské nebyly stavěny na vzdušných konstrukcích. Ačkoliv nebyla srozuměna s plány děkabristického hnutí, dostávalo se jí vzdělání od stejných učitelů samotných děkabristů. Proto znala výklad o Voltairovi, Rousseauovi, Goetheovi. Víme, v jakém duchu žila celá ruská společnost. Humanistické tendence utužovaly křesťanské ideály jako je láska a odpuštění. Silný patriotismus napoleonských válek pocítila i Marie, když jí bylo pouhých sedm let. Láska k vlasti, odvaha a národní uvědomění ovlivnila její mínění.

Marie Volkonská chápala povstání jako čistý projev patriotismu, který byl vykonán bez čistě osobních úmyslů. Domnívala se, že převraty do té doby konali lidé, kteří v nich nacházeli osobní prospěch a výhody. Nikoho neodsuzovala, soudy nechávala na druhých. Činy jejího manžela a jeho společníků chápala jako první veřejné vyjádření odporu vůči vládě, obdivovala jejich přístup a chtěla být jeho součástí. Děkabristé a jejich ideály měly zůstat navždy zapomenuty a uvězněny v sibiřských končinách. Marie Volkonská pochopila, že se tak nestane, když odjede za svým mužem.

³⁴ Очерки о жёнах декабристов: Библиографические очерки о нравственном долге жен декабристов. [online]. [cit. 2012-02-09]. Dostupné z: <http://www.cbs1vao.ru/izdaniya/podvig-lyubvi-beskorystnoj-biograficheskie-ocherki-o-zhenax-dekabristov/ocherki-o-zhyonax-dekabristov-3>

3.2 Paulina Annenkova

Narodila se ve Francii v roce 1800 ve šlechtické rodině, ale revoluce zbavila rodinu všech privilegií. Proto Paulina už od sedmnácti let pracovala v obchodním domě v Paříži. Energetická a pozitivně naladěná žena přijela do Moskvy ve věku dvaceti tří let. Svůj optimismus si zachovala i na Sibíři, kam ji zavedlo vlastní přesvědčení. Pro Paulinu bylo přirozené následovat svého budoucího muže. První zastávkou v jejím putování byl Irkutsk.

Cestu z Moskvy do Irkutska absolvovala za neuvěřitelných osmnáct dní a to zejména díky solidaritě lidí, které na své pouti potkávala. Lidé ji vybavili teplým oblečením a vyměnili její těžký kočár za dva lehké kupecké. Žena se cestou na Sibíř musela potýkat s nepřízní počasí, mrazivé teploty dosahovaly až -40°C . Annenková podotýká, že kdyby jí nepomohlo jedno děvče, nebyla by schopná pokračovat v cestě. Na cestu z Permi zapřahali baškirské malé koně, zvyklé žít v chladném klimatu. Jak Paulina Annenková komentuje v zápiscích, koně se splášili a život jí zachránil jeden Baškirec. Pohostinnost a dobrosrdečnost sibiřských národů byla všude, kde Paulina zastavila.

Během putování Paulina Annenková poprvé na vlastní oči viděla sibiřské vězně. Ticho zimní krajiny rozčísíl zvuk těžkých okovů, později tak důvěrně známý. Hrozný zážitek ženy umocňoval pohled na obličeje, které si vězni chránili od mrazu cáry špinavých hader. Všudypřítomný mráz prolézal všem až do morku kostí. Mladá žena se střetla tváří v tvář s krutostí reality a nemilosrdností carského režimu. Přes silnou expresivitu prožitku je žena fascinována a okouzlena mrazivou krásou přírody a zamrzlým jezerem Bajkal, po kterém přejíždí. V takových chvílích zapomíná na nepohodlí a útrapy, které musí náročnou cestou snášet. Konečným cílem jejího putování je Čita.

Třetího dne po příjezdu do Čity konečně spatřila Ivana Annenkova. Na Sibíř přijela ještě svobodná a na základě carova svolení se 4. dubna 1828 konala svatba. Události se zúčastnila celá děkabristická kolonie. Pouze po dobu obřadu byly ženichovi sundány okovy. Paulina Annenkova po celou dobu svatebního obřadu odlehčovala tíži situace smíchem. Pod maskou bezstarostnosti se však skrývala oddaná manželka a starostlivá matka. Francouzka byla velmi srdečná a praktická žena, život ji naučil se o sebe postarat.

V Čitě začala pěstovat zeleninu. Annenková podotýká, že hlína na Sibiři byla tak úrodná, že jeden muž neunesl dvě hlávky zelí a musel je vézt na vozíku. Zelenina dorůstala do úctyhodných rozměrů, že se na podzim po sklizni zelí, mrkve, řepa a brambory nevlezly do jednoho pokoje. Annenkova učila ostatní ženy vařit. „Когда дело доходило до того, что надо было взять в руки сырую говядину или вычистить курицу, то не могли преодолеть отвращения к такой работе. Тогда наши дамы сознавались со слезами, что завидуют моему умению все сделать, и горько жаловались на самих себя за то, что не умели ни за то взяться, но в этом не была их вина, конечно, воспитанием они не были приготовлены к такой жизни, какая выпала на их долю, а меня с ранних лет приучила ко всему нужда.“³⁵

3.3 Jekatěrina Ivanovna Trubecká

Jekatěrina Trubecká pocházela z vážené a urozené rodiny. Literárně-hudební salon Trubeckých byl známý po celém Petrohradě. Její otec uprchl před Velkou francouzskou revolucí do Ruska. Rodina se v rámci různých kulturních akcí střetávala s významnými představiteli tehdejší doby včetně carské rodiny. Jekatěrina Trubecká se na plese setkala i s budoucím carem, kterého zanedlouho prosila o povolení odjet za svým mužem, nežádoucím statním zločincem. Spolu nejen tančili, ale také rozmlouvali o staré římské literatuře, anglických obyčejích nebo o ruských bylinách. Dětství mladé šlechtičny proběhlo poklidně a radostně.

Se svým chotěm se seznámila roku 1820 v Paříži, kde Sergej Petrovič Trubecký několik let žil. Jekatěrina s ním nesdílela názory na Velkou francouzskou revoluci, odsuzovala teror a násilí s ním spojené. Sergej Trubecký sice přijal stanovisko, že blaho jedněch nelze konat na neštěstí druhých, zároveň se domníval, že právě násilnou likvidací šlechtických privilegií bylo dosaženo revoluce. Kněžna Trubecká byla vnímavá a ohleduplná žena, od útlého mládí soucítila s lidmi. Podle některých novějších údajů existuje svědectví o tom, že věděla o tajném společenstvu i chystaném převratu. Jekatěrina se ve svém domě stávala svědkem spiklenceckých rozhovorů. V její koupelně se pak čtyři roky schovával tiskařský stroj, který členové tajných spolků využívali ke svým potřebám.

³⁵ АННЕНКОВА, Полина. *Воспоминания* [online]. Москва, 2003 [cit. 2011-12-04]. Dostupné z: http://az.lib.ru/a/annenkowa_p_e/text_0010.shtml

Její reakce na spiknutí nebyla příliš pozitivní, jelikož se obávala, že děkabristé riskují nejen svůj život, ale i život svých blízkých. Jakožto odpůrkyně násilí se jí myšlenka revoluce a státního převratu nezamlouvala. Když posílala carovi krátce po zatčení knížete dopis, přátelé jí radili, aby do něj napsala: „мой мож не виновен, я свидетельствую об этом перед небом.“³⁶ Trubecká nesouhlasila a větu do dopisu nenapsala. Kníže Sergej Trubecký měl v osudný den vést povstání, avšak na náměstí nakonec nepřišel. Učinil tak ze zbabělosti nebo získal dojem, že povstání je bez pomoci široké veřejnosti předem ztraceno? Zřejmě si uvědomil nevyhnutelnost krveprolití.

Jekatěrina Trubecká manžela podporovala už během jeho umístění v Petropavlovské věznici. Jako první z žen žádala o povolení následovat svého muže do vyhnanství. Car neochotně svolil, ale netušil, kolik žen bude rozhodnutí Trubecké následovat. Manželé neměli děti, tudíž kněžna neřešila starosti, se kterými se potýkaly Marie Volkonská, Alexandra Davydova a jiné. Je zajímavé, že se Trubecká setkala s kladnou reakcí carevny. Svého manžela následovala o pouhý jeden den později a 19. ledna přijela do Blagodatského dolu.

Nový život, který čekal na Trubeckou za hranicemi evropské části Ruska, se výrazně lišil od toho předešlého. Bývalá kněžna však nikdy neklesala na duchu. Manželé do zatčení neměli děti a Jekatěrina Trubecká kvůli zdravotním problémům jezdila do lázní. Paradoxně v nepříznivých podmínkách na Sibiři se jí narodilo celkem osm dětí, z nichž čtyři se dožily dospělého věku. V roce 1839 Sergeji Trubeckému vypršel trest nucených prací a rodina dostala příkaz usadit se ve vesnici Ojek asi 30 kilometrů od Irkutka. Jekatěrina Trubecká od své matky obdržela peníze na výstavbu domu. Rodinný rozpočet je skromný, a proto rodina zřizuje velkou zahradu a chová domácí zvířata. Práce pomáhá Jekatěrině zapomínat na bolest ze smrti jejích dětí.

V roce 1842 rodina dostane zprávu o možnosti posláni dětí na studia. Carské povolení má ovšem podmínku: děti se zřeknou svého pravého příjmení a nahradí ho příjmením, odvozeným od jména po otci. Taková milost se v očích rodičů rovná urážce, a ačkoliv touží dát dětem patřičné vzdělání, jednohlasně odmítají. Později se vláda rozhodne

³⁶ *Декабристы* [online]. [cit. 2012-02-02]. Dostupné z: <http://dekabrist.mybb.ru/viewtopic.php?id=30&p=2>
2.2.2012

zmírnit podmínky a dcery Zinajda a Jelizaveta studují v Dívčím institutu pod svým příjmením, avšak nikoliv jako děti rodičů Trubeckých, ale jako vnučky hraběnky la Valle (matky Jekatěřiny Trubecké). Syn Ivan, který se narodil 1843, se později stává studentem irkutského gymnázia. Děti prospívají bez problémů, jelikož se jim dostalo kvalitního základního vzdělání od samotných děkabristů.

Trubecká ztrácí sílu, je vyčerpaná porody a stále častěji potřebuje lékaře. Proto se obrací na úřady a žádá přejezd do Irkutsku. Jejich nový dům se stává útočištěm pro chudáky a potřebné. Podobně jako Volkonští i rodina Trubeckých soustředí ve svém domě děkabristy. Obě ženy toužily udržovat s přáteli trvalé vztahy. Kromě vlastních dětí se Trubecká starala o své schovance: dcery přítele Michaila Karloviče Kjučelbekera Annu a Justinu, syna vyhnance A.L. Kučevského Fjodora, dceru chudého úředníka Neustrojeva Marii a kamarádku dcer Annu (její příjmení se nedochovalo). Všechny děti byly obklopeny péčí a zahrnuty pozorností. V roce 1854 Trubecká onemocněla suchým kašlem a téhož roku v rodinném kruhu umírá. Žena, která byla zvyklá na bohatství a přepych, se adaptovala do drsného prostředí. Její přátelé ji popisují jako vzornou matku, mírumilovnou a důstojnou ženu, ochotnou vždy pomoci. Někrasov věnoval Jekatěřině Trubecké první verše v poémě *Ruské ženy*.

3.4 Alexandra Grigorjevna Muravjeva

Alexandra Muravjeva pocházela z urozené a vážené rodiny Černyševů. Její rodina si získala prestiž zejména během vlády Petra Velikého. Alexandřin manžel, Nikita Muravjev, pozorně vnímal napoleonskou epochu a byl velmi aktivním děkabristou, stal se velitelem Severního spolku a také jedním z tvůrců konstituce. Život manželského páru poklidně plynul až do povstání. Alexandra Muravjeva skutečně o žádném spiknutí nevěděla a povstání pro ni mělo katastrofické dopady. Zatčen byl její muž, bratr, švagr a pět dalších rodinných příslušníků. Na rozdíl od Marie Volkonské ji rodina plně podporovala a sestry chtěly sdílet její osud. Ačkoliv byla Alexandra Muravjeva křehká a citlivá žena, její první reakce na manželovo zatčení svědčí o neobyčejné statečnosti. Nedala najevo zoufalství ani strach, její poselství vůči děkabristovi hovoří o tvrdosti ducha a oddané podpoře.

Alexandra Muravjeva našla podporu u tchýně a dům Jekatěriny Muravjevy se stal informačním centrem pro všechny, kteří byli postiženi děkabristickou tragédií. Obě ženy si během zatčení Nikity Michajloviče Muravjeva pronajímaly malou loďku, na které pluly po kanále podél Petropavlovské věznice. Doufaly, že aspoň na okamžik uvidí milovaného muže. Hovořit s vězni bylo přísně zakázané, lidé proto zpívali a takto předávali vězňům informace. Tchýně poskytovala pomoc ve formě poštovních zásilek nejen svým synům. Zůstala u ní tři vnoučata, na která jejich matka ve vyhnanství se smutkem vzpomínala.

Po příjezdu do Čity si pronajala dům poblíž vězení, aby měla co nejvíce příležitosti se vidět s manželem. Pro děkabristy zřídila malé zdravotní středisko a lékárnu. Příbuzní jí posílali semena léčivých rostlin, která pěstovala na malé zahradě u lékárny. Pomoc nabízela nejen odsouzeným děkabristům, ale i místním lidem, kteří neměli přístup k bylinám a lékům. Ostatní ženy měly Alexandru Muravjevu velmi rády a nazývaly ji Muraška. Svým citlivým přístupem a křehkým vzezřením dokázala všem dodat energii. Muravjeva žila pro druhé a sama zapomínala na sebe. Ve vyhnanství nosila těžká vědra s vodou nebo dřevěná polena, nedostatečně oblečená vybíhala na mráz od své dcery k manželovi do věznice. Muravjeva velmi trpěla, když zemřel její syn a během tří let oba rodiče. Jejich ztrátu nesla tiše, mlčky. Alexandra se stala oblíbenkyní všech, o nikom jiném se v memoárech nepsalo tak pozitivně a uctivě. Její lidské kvality oceňovaly i ostatní děkabristky. Marie Volkonská a Paulina Annenkova, ženy velmi odlišných povah, se jednomyslně shodly na tom, že Alexandra Muravjeva byla ztělesněná добрota.

Tak vzpomínal na Muravjevu děkabrista Puščin: „Душа крепкая, любящая поддерживала ее слабые силы. В ней было какое-то поэтически возвышенное настроение, хотя во взаимоотношениях она было необыкновенно простодушна и естественна. Это и составило ее главную перелесть. Непринужденная веселость не покидала ее в самые тяжелые минуты нашего исключительного существования. Она всегда умела успокоить и утешить – придавая бодрость другим. Для мужа она была неусыпным хранителем и даже нянькою.“³⁷

³⁷ *Декабристы* [online]. [cit. 2012-02-02]. Dostupné z: <http://dekabrist.mybb.ru/viewtopic.php?id=30&p=2>
2.2.2012

Osudovou ranou byla smrt dvou dcer, které se jí narodily ve vyhnanství. Muravjeva onemocněla a od smrti své novorozené dcery se už nevzpamatovala. Bohužel nebylo v její moci unést tolik starostí. Na úkor své šlechetné povahy skrývala své problémy a vnitřně se trápila, mnoho věcí ji lekalo a děsilo. Zemřela v Petrovsku, ve společnosti manžela a přátel ve věku pouhých dvaceti osmi let. Když umírala, nechtěla budit svou dcerku a místo ní na rozloučenou políbila její panenku. Její smrt oplakal celý Petrovsk. Nikita Muravjev během jediné noci zešedivěl.

3.5 Alexandra Ivanovna Davydova

Alexandra Ivanovna Davydova patří k méně známým představitelkám žen děkabristů. Dcera chudého úředníka se v sedmnácti letech seznámila s budoucím manželem, důstojníkem Vasilijem Vasiljevičem Davydovem. Podobně jako většina děkabristů se její muž aktivně účastnil napoleonských válek. Manželství bylo z hlediska majetkového postavení nevyrovnané, přesto šťastné. Nebylo pro ni snadné odjet za svým mužem, jelikož musela opustit šest dětí. V Petrohradě v Puškinově domě se zachoval dopis Davydové generálu Rajevskému: „Муж мой много и часто горюет об детях наших, но надеется на бога и на Вас, как и я. Я уже посвятила всю себя бедному мужу моему, и сколько сожалею о разлуке с детьми моими, но утешаюсь тем, что выполняю святейшую обязанность мою.”³⁸

Děti se Davidovým narodily i ve vyhnanství. Rodina strádala finančně a ustavičně ji trápilo křehké zdraví. Alexandra Davydova se nikdy vnitřně nevyrovnala s tíživým vědomím, že neviděla své děti vyrůstat. Přesto se memoáristi shodují, že ani neustálé finanční, duševní a zdravotní strádání nezlomilo ducha této ženy. V roce 1839 se rodina přestěhovala do Krasnojarsku. Knihovnu, kterou ve svém domě manželé zřídili, navštěvovalo celé město. Jejich dům se stal kulturním centrem, kde probíhaly hudební a literární večery. Oba manželé se věnovali vzdělávání ostatních dětí ve městě. V roce 1852 za nimi přijely dvě dcery, které matka zanechala u příbuzných při odjezdu na Sibiř.

Davydov zemřel v roce 1855, a nedočkal se tak amnestie. V roce 1861 se sice splnilo přání děkabristů a nevolnictví bylo oficiálně zrušeno, avšak dobře víme, že tato reforma

³⁸ ПАВЛЮЧЕНКО, Элеонора. *В добровольном изгнании* [online]. Наука, 1984 [cit. 2011-11-10]. Dostupné z: <http://bibliotekar.ru/zheny/index.htm>.

byla nedokonalá a rolníci byli nespokojeni. Davydova o tom podává své vlastní svědectví: „Очень флегматически приняли. Много не поняли. Только поняли, что еще два года должны работать помещику. Это им не понравилось, но покудова споккойно у нас.³⁹ Davydova se vrátila do Kyjevské gubernie, kde v roce 1895 ve věku devadesáti tří let zemřela. Přežila svého muže i ostatní ženy, které odešly do vyhnanství. Nic hrdinského na svém činu neshledávala. Na sklonku života dobromyslně s úsměvem tvrdila: „это поэты потом сделали из нас героинь, а мы просто поехали за нашими мужьями“⁴⁰

3.6 Jekatěrina Sergejevna Uvarova

Výjimečné a rozporuplné postavení zaujímá mezi ženami Jekatěrina Sergejevna Uvarova. Nestala se dobrovolnou vyhnančínou, ale její přínos pro děkabristy je neméně významný. Narodila se v roce 1791 a byla o tři roky starší než její bratr Michail Sergejevič Lunin. Sourozenci pocházeli z bohaté šlechtické rodiny. Jekatěrину Uvarovu a samotný vztah obou sourozenců nelze chápat jednoznačně. Především je nejprve nutné zmínit, že Jekatěrina Uvarova byla stoupencem monarchie a věrná poddaná cara. Nicméně nikdy neměla strach vést s bratrem korespondenci a uchovávat jeho dopisy pro potomky. Uvarova nikdy netoužila po slávě. Jelikož v jejích žilách proudiva krev rodiny Luninů, byla energická a aktivní stejně jako její bratr. Tyto vlastnosti se projevíly i v pozdějších letech, zajímala ji hudba (svému bratru poslala do vyhnanství piano), umění a divadlo - se studenty nacvičovala amatérská představení.

Michail Lunin byl jedním z nejaktivnějších a nejhrolivějších stoupců revolučního dění. Jeho životní cesta byla bouřlivá a plná zvrátů. Účastnil se napoleonských tažení, jako samouk studoval politiku a zájem u cara vzbudil jako výborný důstojník. Vyznamenal se například v bitvě u Slavkova. Z Paříže následovala cesta domů a poté dobrovolný odchod ze služby. Před spory s otcem uprchl opět do Francie, kde se mimo jiné pokoušel psát historický román. Po otcově smrti se vrátil do Ruska a v roce 1817 se stal členem Svazu spásy, poté se připojil k Severního spolku. Michail Lunin se nacházel pod ochranou velkoknížete Konstantina, přesto však po neúspěšném převratu trestu neunikl.

³⁹ ПАВЛЮЧЕНКО, Элеонора. *В добровольном изгнании* [online]. Наука, 1984 [cit. 2011-11-10].

Dostupné z: <http://bibliotekar.ru/zheny/index.htm>.

⁴⁰ Tamtéž, [cit. 2011-11-10].

Byl odsouzen k patnácti letům nucených prací. Za svá upřímná přesvědčení bojuje i ve vyhnanství prostřednictvím svých dopisů adresovaných své sestře.

Luninova sestra se snaží svému bratrovi ve vyhnanství ulehčit život. V roce 1832 zastaví třicet tisíc rublů a požaduje, aby procenta putovala na podporu Michaila Lunina. Velitel Leparský, který dohlížel na doručené zásilky, převzal nespočetné množství balíčků, které obsahují kávu, tabák, svíčky nebo láhve francouzského vína. Sestra odeslala bratrovi i celou knihovnu latinských, řeckých a francouzských autorů. Pro rámcovou představu, jak horlivě podporovala Uvarova svého bratra, uvádím, že v roce 1841 poslala na Luninovo jméno dvacet jedna dopisů, sto devadesát rublů a devět zásilek. V roce 1842 je to třicet dopisů, sedm zásilek a přes osm set rublů.

3.6.1 Dopisy Michaila Lunina

V dopisech se zřetelně projevuje Luninova bouřlivá a radikální povaha. Sestru nabádá, aby se řídila jeho pokyny. K nim patří například šíření Rozboru – revolučních francouzských textů, přeložených do ruštiny. Michail Lunin požadoval, aby byl Rozbor rozmnožen a dán do oběhu mezi ruskou společností. Dokonce přesvědčoval sestru, aby vycestovala do zahraničí pod záminkou léčení a šířila texty za hranicemi Ruska. Dále ji prosil, aby mu poslala veškeré informace, které vláda vydala o děkabristickém procesu, zahraniční časopisy a dokumenty, seznam členů Nejvyššího soudu, protokoly a jiné oficiální listiny, zprávu o popravě pěti děkabristů, jejich pohřbu a další informace, jakkoliv se týkající dané věci. Vytýkal sestře, že některé věci, které po ní již dlouho žádá, stále nepřicházejí. Apeluje na sestru, aby zajistila splacení závazků od dlužníků a obdržené peníze poslala.

Lunin zřejmě doufal, že jeho dopisy budou prostřednictvím sestry bojovat za svobodu a nové myšlenky. Zahraniční literaturu, časopisy a noviny potřeboval jako oporu k vydání svých vlastních protivládních sborníků. Jestliže však zvážím, v jaké situaci se Lunin nacházel po nezdařeném převratu a jaká opatření zavedl car proti spiklencům, je zřejmé, že si děkabrista počínal velice odvážně a nebezpečně. Jeho dopisy nepřipomínaly v nejmenším běžnou korespondenci, tudíž ho vláda začala pozorněji sledovat a čile jeho dopisy cenzurovala. Nakonec carovi došla trpělivost a po objevení Luninovy historie tajných spolků mu byla zakázána veškerá korespondence a četba.

Rukopisy byly odeslány do Petrohradu a Lunin byl podruhé poslán na nucené práce do Akatue. Tentokrát byl děkabrista izolován od přátel a pracoval v nelidských podmínkách ve společnosti vrahů a násilníků. Podmínky k životu tu byly velmi obtížné, vzduch tak těžký, že se nedalo dýchat. V okolí 300 kilometrů nežila žádná zvěř - tak hrozné to bylo místo.

Ačkoliv se v ruské společnosti o Luninovi debatuje a některé dopisy se dostávají na veřejnost, k hromadnému šíření nedochází. Michail Lunin se tak nedočká šíření svých myšlenek a rukopisů. Můžeme polemizovat, zda sestra nemohla, nebo nechtěla bratrovo přání splnit. Prostředí, ve kterém se Jekatěrina Uvarova pohybovala, nebylo děkabristům příznivě nakloněno. Na tuto skutečnost a na špatné přátele sestry si bratr stěžuje ve svých dopisech: „*Journal des Debats* za letošní rok nějak nepřichází. Soudě podle nerozhodnosti, kterou jsi v té věci projevila, jsi patrně pod vlivem oněch kreténů, kteří se buď bojí, nebo něco očekávají od vlády. Pochop prosím tě, že vláda pro mne nemůže nic učinit, ani kdyby chtěla.“⁴¹ Až za dvacet let Alexandr Ivanovič Gercen otiskne v *Polární hvězdě* jeho teze. Michail Lunin byl člověk, který byl plný ironie a sarkasmu. Během pobytu ve věznicí ho navštívil jeden z generálů. Vězení bylo strašné a mokré, kapky deště protékaly skrz strop děravou střechou. Generál se zeptal: „Есть ли у вас все необходимое?“ Лунин ответил ему, улыбаясь: „Я вполне доволен всем, мне не достает только зонтика.“⁴²

Zatímco Lunin je pravý bojovník a srdcem revolucionář, jeho sestra je hluboce věřící křesťanka, doufající v milosrdenství a spravedlivost cara. Svého bratra považuje za mučedníka. Její dopisy bratru to jednoznačně dokazují: „Какими мелкими кажемся мы здесь, позволяя себе жаловаться, роптать на упадок духа, ставший обычным, в то время как ты несешь свою судьбу с мужеством... мужеством более редким и достойным, чем то, что позволяет пренебрегать смертью на полях сражений...“⁴³ Během Luninova osmnáctiletého vyhnanství bylo odesláno přes osm set dopisů. Uvarova je posílala z Petrohradu, Moskvy i Berlína. Celkem tak vzájemná korespondence vytváří

⁴¹ FRYNTA, Emanuel et al. *Modři husaři: z díla děkabristů*. Praha: Odeon, 1967, 281 s.

⁴² ВОЛКОНСКАЯ, Мария. *Записки* [online]. [cit. 2012-03-21]. Dostupné z: http://imwerden.de/pdf/volkonskaya_zapiski.pdf.

⁴³ ПАВЛЮЧЕНКО, Элеонора. *В добровольном изгнании* [online]. Наука, 1984 [cit. 2011-12-15]. Dostupné z: <http://bibliotekar.ru/zheny/index.htm>.

unikátní dílo. Jekatěrina Uvarova vedla své potomky k úctě k Luninovi, proto sbírala veškeré paměti, a dokonce děkabristické legendy.

Michail Lunin zemřel náhle 3. prosince 1845 za nevyjasněných okolností. Jekatěrina Uvarova se o smrti bratra dozvěděla teprve za čtyři měsíce. Jeho smrt ji hluboce zasáhla. Udržovala kontakt s bratrovými přáteli, aktivně si dopisovala s rodinou Volkonských nebo finančně podporovala Luninova starého sluhu a jeho příbuzné. Dopisovala si i s básníkem Pjotrem Andrejevičem Vjazemským, v jednom z dopisů mu líčí úspěchy svých synů. Požadovala, aby osobní věci a knihy Michaila Lunina dostala Marie Volkonská. S pomocí rodiny Marie Volkonské nechala postavit na počest bratrovi památník.

Jekatěrину Uvarovou bych charakterizovala jako ženu, která se neztotožňovala s děkabristickým hnutím a ctíla řád nastolený carským režimem. Jako hluboce věřící se snažila v životě konat dobro. Víra a láska k bratrovi jí bránila Lunina zradit, proto se k němu nemohla obrátit zády. Byla oddaná svému vyznání a tato pozice v ní zvítězila. Takto je možné vysvětlit jasný rozpor v jejím chování.

3.7 Závěr

Z prozkoumání profilů jednotlivých žen lze vypožorovat, jak odlišné byly jejich charaktery. Marie Volkonská k dění kolem sebe přistupuje kritičtěji než ostatní ženy a svůj osud vnímá mnohem vážněji. Očividně to nebyla láska k manželovi, která ji přivedla do dobrovolného vyhnanství. Svazek s knížetem Volkonským domluvili rodiče a manželé se před sňatkem prakticky neznali. Dle mého názoru byla Marie Volkonská velmi inteligentní žena, která čekala od života více než péči o děti. Život v domácím prostředí byl možná pohodlný a relativně bez starostí, avšak neposkytoval příliš možností k realizaci. Ačkoliv se Sergejem Volkonským soucítila a pokládala za povinnost sdílet jeho úděl, nebyly to jediné důvody, které ji vedly k tomuto kroku.

S děkabristickým povstáním pocítila Marie Volkonská příslib změny. Mohla něco dokázat a změnit a musela pro to obětovat veškeré zázemí. Tato žena nebyla spokojena se světem, ve kterém žila, a rozhodla se z něj odejít. Je příkladem romantické hrdinky, a proto ji tolik spisovatelů obdivovalo. Jsem toto názoru, že druhým důvodem k odchodu

byly sympatie s děkabristickým hnutím jako takovým. Ačkoliv zpočátku nebyla srozuměna s myšlenkami děkabristů, ve vyhnanství se nacházela v jejich bezprostřední blízkosti a našla k nim cestu. Její vnitřní svět byl složitý a rozporuplný. K odjezdu ji nepřiměla láska, což činilo její život složitějším. Z jedné strany žena milující život, zábavu a společnost a zároveň z druhé strany je možné pozorovat v jejím chování jistou odměšenost a povrchnost.

Memoáry Marie Volkonské nebyly určeny k širokému publikování. Volkonská je psala formou dopisu, adresovaném svým dětem, především synovi. Když uplynulo čtyřicet let od její smrti, rozhodl se Michail Volkonskij její vzpomínky vytisknout. Memoáry se vyznačují přesností, hlubokou pozorovací schopností. Marie Volkonská ve svých zápiscích portrétuje situace a lidi okolo sebe. Na kvalitě zápisků se podílí i dobrý styl vyjadřování. Marie Volkonské jsou věnovány básně, historické studie a její postava je ztvárňována ve filmech či divadelních hrách. Osobní známost s Alexandrem Sergejevičem Puškinem, dramatický osud a mimořádný charakter z ní udělaly jednu z nejvýraznějších ženských osobností devatenáctého století.

Naopak Paulina Annenková je žena, která se rozhodla k vyhnanství z čisté lásky k budoucímu manželovi. Následovat milovanou osobu pro ni byla přirozená povinnost. Pokládala za samozřejmé sdílení společného osudu ženy s mužem. Její zápisky jsou plné podrobných detailů. Ačkoliv si všímá ostatních žen a dění okolo, soustředí se převážně na sebe a svého muže. Prakticky založená žena nachází humor i v tíživých situacích. Podobný přístup nalézám i u Jekatěрины Muravjevy, ženy obdařené neskonanou dobrotou a čistotou.

Kým ženy ve skutečnosti byly? Je možné je vůbec nazývat národními hrdinkami? Ty, které odjely, se zachovaly stejně jako samotní děkabristé. V obou případech bylo zřejmé, že za svá rozhodnutí ponесou zodpovědnost. Všichni v důsledku svého konání opustili rodinu a děti. V tomto případě jsou hrdinové i ti lidé, kteří neodjeli, a přesto osud děkabristů sdíleli také. Příkladem může sloužit sestra děkabristy Lunina, Jekatěrina Uvarova. Ona a jiné nejmenované ženy pravidelně posílaly na Sibiř pomoc ve formě balíčků a dopisů. Staraly se o děti, které se nedobrovolně staly sirotky a své rodiče už nespátřily.

Od povstání uplynulo téměř dvě stě let. Pohled na práva dítěte se změnil. Dnešní civilizovaný svět se snaží dítěti garantovat jeho potřeby a zaručit jeho bezpečnost. V právních postupech se v první řadě klade důraz na děti a teprve poté přichází na řadu manželské vztahy. Současná společnost je více orientována na dítě, a to na rozdíl od systému, ve kterém se pohybovaly ženy děkabristů. Záleží na morálním úsudku a prioritách každého člověka, který bude čin děkabristek soudit. Já jsem toho názoru, že jednání žen nebylo sobecké ani nezodpovědné. Bylo by mnohem jednodušší zůstat v bezpečí domova a setrvávat v mlčení. Ať už by se rozhodly jakkoliv, nebylo v jejich moci učinit jednoznačně správné rozhodnutí.

4 DĚTI

Děkabristé a jejich ženy po sobě zanechali mnoho dětí. Jejich odkaz společnosti je neméně důležitý, proto jsem se tuto kapitolu rozhodla věnovat právě jim. První vzpomínky přeživších dětí se soustředí zejména na věznicí a její okolí, na život ve vyhnanství. Pro odsouzené děkabristy a jejich ženy děti představovaly novou chuť do života. V Čitě a Petrovsku se narodilo celkem osmnáct dětí, z nichž čtyři zemřely krátce po narození. Novorozence evidoval Ferdinand Bogdanovič Volf, který zastával funkci lékaře, ale i porodníka.

Když ženy otěhotněly, psaly dopisy svým příbuzným a prosily je, aby jim poslaly prádlo pro děti. Otevřené dopisy četl Stanislav Leparskij a jeho reakce byla následující: „Позвольте вам сказать, что вы не имеете права быть беременными. Но когда у вас начнутся роды, ну, тогда, другое дело.“⁴⁴ O děti se starala celá děkabristická kolonie, vychovávala, vyučovala, a v případě nemoci je léčila. Děti mezi sebou nepocítovaly žádnou materiální nebo společenskou hierarchii, o veškeré ošacení, jídlo nebo hračky se dělily rovným dílem. Často se konaly drobné hry a soutěže o věci, které poslali příbuzní v balíčcích. Každá žena se přirozeně obávala, co se stane s dětmi po její smrti. Když zemřeli rodiče Ivaševovi, děti si vzali na starost otcovi přátelé: děkabrista Ivan Ivanovič Puščin a Nikolaj Vasilijevič Basargin. Vřelé vztahy dokazují i to, že děkabrista Nikolaj Basargin si pravidelně dopisoval s Marií, dcerou Ivaševových. O každého sirotka bylo vždy postaráno.

Za svými manžely odjelo pouze jedenáct žen a odsouzených bylo na sta. Na Sibiři vzniklo dvacet šest zákonných svazků. Ostatní muži, jejichž ženy zůstaly ve své vlasti, si hledali partnerky na Sibiři. Často se jednalo o nezákonné svazky, neboť mnozí děkabristé byli ženatí. Přesto byly podobné vztahy na denním pořádku a nikdo se nad tím nepozastavoval. Po uplynutí trestu nucených prací se děkabristé postupně začleňovali do nového života v sibiřských oblastech. Zdejší sibiřské ženy pomáhaly děkabristům překonávat sociální bariéry. Bývalí aristokraté a členové tajných spolků si nacházeli své životní partnerky z řad dcer kupců, úředníků. Velitelé pluků, praporčíci a poručíci nacházeli své životní partnerky u rolníků nebo kozáků.

⁴⁴ АННЕНКОВА, Полина. *Воспоминания* [online]. Москва, 2003 [cit. 2011-12-06]. Dostupné z: http://az.lib.ru/a/annenkowa_p_e/text_0010.shtml

Děti se tak rodily v nelegitimních svazcích, což ale neznamenalo, že by tím strádaly a byly tím jakkoliv poznamenány. Otcové se snažili dětem poskytovat vzdělání a vozili je do evropské části Ruska. Děti dostávaly příjmení otců či matek nebo lidí, kteří je vychovávali. Někteří děkabristé se neženili právě kvůli dětem. Svým potomkům přáli raději status bezúhonného Sibiřana než cejch dítěte státního zločince.

4.1 Výchova a vzdělávání

Děkabristé a jejich ženy kladli velký důraz na vzdělávání. Děkabristky nezastávaly jen roli matek a živitelek, ale byly také učitelkami. Potomci se učili ruský jazyk, včetně jazyků cizích, a historii. Ženy se snažily u dětí vyvinout smysl pro hudbu a kreslení. Michail Lunin vyučoval Michaila Volkonského anglický jazyk a o jeho pokroky a úspěchy se nepřestával zajímat i na nucených pracích. Svého žáka prostřednictvím dopisů nabádal k pilnému studiu jazyků, neboť ty byly z jeho pohledu nejdůležitější. Zvláštní důraz kladl na angličtinu a francouzštinu. Dále mladého Michaila Volkonského upozorňoval na to, že ne všechny knihy, které se mu dostanou do rukou, jsou vhodné ke čtení a je nutné vybírat ke studiu ty, které mu přinesou užitek.

Dcera děkabristy Annenkova vzpomínala: „Меня качали, нянчили, учили и воспитывали декабристы... Лично для меня они были незаменимы, я их потом везде искала, мне их недоставало в жизни... если декабристы не научили нас житейской мудрости, зато они вдохнули нам такие чувства и упования, такую любовь к ближнему и такую веру в возможность всего доброго, хорошего, что никакие столкновения, никакие разочарования не могли потом истребить тех идеалов, которые они нам создали“.⁴⁵

V Čitě se začala plně rozvíjet duševní činnost. Intenzivních rozměrů nabyla zejména v Petrovsku, zde děkabristé vlastními silami vytvořili svou „Petrovskou akademii“. Velká jídelna se stala rodištěm debat, myšlenek a posluchárnou historie, filosofie, chemie, anatomie, literatury nebo astronomie. Tady se přednášelo, diskutovalo

⁴⁵ АННЕНКОВА, Полина. *Воспоминания* [online]. Москва, 2003 [cit. 2011-12-06]. Dostupné z: http://az.lib.ru/a/annenkowa_p_e/text_0010.shtml

a z iniciativy P. A. Muchanova zde probíhaly literární večery. Muchanov byl znalec ruské literatury a byl blízký Puškinovi, Gribojedovi, Kjuhelbekerovi nebo Vjazemskému. Děkabristé zde přednášeli svou tvorbu, hlavně básně nebo povídky. Muchanov požádal některé dámy, aby napsaly úřadům a požádaly je, zda by nebylo možné tisknout tvorbu literárního kroužku. Bohužel, přání nebylo v Petrohradě vyslyšeno. Výuka se však neomezovala pouze na teoretickou část. Děkabristé z prostředků fondu zřídili v Čitě dílny. Mistry byli samotní děkabristé a vyučovali jak své děti, tak děti dělníků a nevolníků. Pod dohledem děkabristy Bestuževa zde vyráběli nábytek. Děkabristé sestrojovali různé stroje, soustruhy, mlátičky, žací lišty. Na soustruhu Bestužev s pomocí Torsona vyráběl dětem dřevěné hračky nebo kolébky.

Otázku, co dělat s dětmi děkabristů, řešila i carská vláda. Dovolila, aby jejich potomkům bylo umožněno studium na státních školách, ale pouze za podmínky, že se děti zřeknou příjmení svých rodičů a přijmou za svá příjmení jména po otcích. Souhlasila pouze rodina Davydových. Pro ostatní to znamenalo příliš velkou urážku a znesvěcení rodinného jména, se kterým by dobrovolně nikdy nesouhlasili. Když zemřel Nikita Muravjev, jeho čtrnáctiletou dceru Sofii Muravjevu poslali do Moskvy za její babičkou. Dívka studovala na Jekatěrininském institutu s novým jménem Nikitina, což rozhořčilo mnoho jejích známých včetně Marie Volkonské. Změna jména pro ni znamenala znesvěcení památky matky. Sofie se však svého pravého jména nikdy nezřekla a na jméno Nikitina neodpovídala. Úcta k rodičům v ní pevně zůstala a dokazuje to příhoda, která se udála právě v Jekatěrininském institutu. Školu navštívila osobně carevna Alexandra a zeptala se Sofie Muravjevové: „Почему, Нонушка, ты мне говоришь madame, а не называешь мамат, как все девочки?“ Muravjevova dcera jí odvážně odpověděla: „У меня есть одна только мать, и та похоронена в Сибири.“⁴⁶

Zákaz používání pravého příjmení rodičů se postupně vytratil a dvě dcery manželů Trubeckých mohly studovat v Irkutském institutu pod svým původním příjmením. V roce 1846 se na Irkutském gymnáziu otázkou příjmení při přijetí Michaila Volkonského už nikdo nezabýval. Jeho matka, Marie Volkonská, hrdá a důstojná žena, neváhala v zájmu svých dětí dělat kompromisy. Chtěla dětem zajistit příznivější budoucnost, úspěšnou kariéru a lepší podmínky k životu, které sama nemohla mít. Někdy

⁴⁶ ПАВЛЮЧЕНКО, Элеонора. *В добровольном изгнании* [online]. Наука, 1984 [cit. 2011-12-22]. Dostupné z: <http://bibliotekar.ru/zheny/index.htm>.

však její mateřská láska hraničila až se zaslepeností. Když odjela do lázní s rodinou gubernátora, aby našla pro dceru vhodného manžela, vyvolala u svých přátel z vyhnanství nevoli. Vhodného partnera našla v Dmitriji Molčanovi, člověku blízkém právě gubernátorovi. Jelenin otec sňatek kategoricky odmítal, protože Dmitrij Molčanov neoplýval bezúhonnou pověstí, což v budoucnu dceři přineslo potíže. Za úplatky byl postaven před soud, poté ochrnul a pozbyl rozumu. Soudní případ se vlekl do Molčanovy smrti, až na konci života byl zproštěn viny. Marie Volkonská zřejmě doufala, že vlivný zeť zajistí dobré kontakty i synovi.

Děkabristé svým dětem předávali pohled na svět. V jejich potomcích zůstal odkaz celého děkabristického dění a mohl se předávat z pokolení na pokolení až do dnešní doby. Děti postupně vyrůstaly, zakládaly vlastní rodiny. Léta strávená ve vyhnanství, ve společnosti prvních ruských revolucionářů, v nich zanechala stopy. Památku na ně se snažil zachovat každý z nich. Potomci především šířili děkabristické zápisky, uchovávali korespondenci nebo se snažili zveřejňovat svá svědectví, svoje prožitky na dobu strávenou ve vyhnanství. Sofie Muravjevová, později Bibikova, se přátelila se sibiřskými vyhnanci a udržovala s nimi osobní i písemný kontakt. Každá věc v jejím domě, obrazy, sošky nebo kusy nábytku byla plná vzpomínek. Neživé věci v sobě uchovávaly památku na živé skutečné lidi, kteří strávili na Sibiři převážnou část svého života. Sofie Nikitična velmi cestovala, zajímala se o umění, politiku i literaturu.

4.2 Významní potomci děkabristů

V rámci následujících kapitol, které se zabývají dvěma nejvýznamnějšími potomky děkabristů, jsem čerpala z knihy Eleonory Pavljučenko *В добровольном изгнании*. Dále jsem se orientovala na internetová muzea děkabristů, rozsáhlá děkabristická fora a nekrolog sdružení *Общества некрополистов*.⁴⁷

4.2.1 Jevgenij Ivanovič Jakuškin

Významným potomkem děkabristů byl Jevgenij Ivanovič Jakuškin. Narodil se v Moskvě otci Ivanu Dmitrijeviči a Anastázii Vasilijevně Jakuškinové, pouhých pár dní po otcově

⁴⁷Общество некрополистов je ruské nekomerční sdružení osob, které se zabývá studiem hrobů významných osobností a zejména uchováváním jejich památky v rámci kulturního dědictví.

zatčení. Ukončil studia na Právnické fakultě moskevské univerzity, pracoval na ministerstvu a v roce 1853 odjel na pracovní cestu na Sibiř. Při této příležitosti neváhal navštívit otce. V Irkutsku se seznámil s dalšími přáteli Ivana Dmitrijeviče a velmi výrazně na něj zapůsobily děkabristické myšlenky. Začátkem šedesátých let sympatizoval s revoluční organizací *Земля и воля*. Jevgenij Jakuškin se aktivně angažoval v nevolnické reformě. V Jaroslavské gubernii byla v jeho kompetenci správa nevolnického výkupného. Vlastní nevolníky syn děkabristy osvobodil bez povinnosti výkupu včetně půdy. Rolnická otázka byla předmětem jeho dlouhodobého zájmu. Specializoval se především na bibliografii zvykového práva, kterému věnoval řadu svých vědeckých prací.

Největší zásluhy Jevgenije Jakuškina spatřuji v jeho literární zainteresanosti. Již od mládí se u něj objevily literární zájmy. Jak uvádí Pavljučenko, v Moskvě se Jakuškin přidal k přátelům Alexandra Ivanoviče Gercena a stal se tajným dopisovatelem *Polární hvězdy*. Jakuškin byl houževnatý sběratel děkabristických relikvií. Jeho zásluhou se dochovalo mnoho cenných sborníků a převážnou většinu materiálů Jakuškin zveřejňoval v zahraničí. Takto se svět mohl dozvědět o zápiscích nejen jeho otce, ale i Puščina nebo Rylejeva. Zásluhou Jakuškina se do rukou veřejnosti dostala dosud nevydaná a zakázaná díla Alexandra Sergejeviče Puškina.⁴⁸

Jakuškin aktivně pomáhal děkabristům, kteří se vraceli z dlouholetého vyhnanství, se začlenit do normálního života. Jevgenij Jakuškin založil spolek, který spojoval a podporoval všechny děkabristy. Osobně sdružení řídil, vybíral finanční i materiální prostředky, které následně rozdělával mezi děkabristy. Po celý život si s nimi aktivně dopisoval a nabádal je, aby zaznamenali své prožitky a vzpomínky. Jevgenij Jakuškin během svého života sestavil unikátní knihovnu, čítající přes patnáct tisíc exemplářů z různých okruhů bádání.

4.2.2 Marie Vasilijevna Trubnikova

Marie Vasilijevna Trubnikova se narodila v Petrovsku Francouzce Camille Ivaševové a otci Vasiliji Ivaševovi. Potomci finančně nestrádali, a to díky penězům, které jim

⁴⁸ ПАВЛЮЧЕНКО, Элеонора. *В добровольном изгнании* [online]. Наука, 1984 [cit. 2012-04-15]. Dostupné z: <http://bibliotekar.ru/zheny/index.htm>.

posílali prarodiče. Manželé si mohli dovolit vlastní dům. Ve věku pěti let se Marie stala sirotkem, matka zemřela na následky porodní horečky a otec skonal za několik měsíců poté. Navzdory rodinné tragédii měla Marie štěstí a vrátila se do evropského Ruska, do domu své tety. Kněžna Chovanská dívce zajistila vzdělání a Marie se učila společně s bratřenci. Dívka byla od útlého dětství velmi vnímavá a pozorná žákyně, ovládala několik jazyků, četla historickou a filosofickou literaturu.

Památka děkabristického povstání byla v rodině Ivaševových vysoce ctěna a vyprávění o děkabristech si rodina předávala z otce na syna. Děti byly odmalička vedeny k literatuře a ke čtení knih, zvláštní důraz byl kladen zejména na humanistické ideály. Byla jim vštěpována úcta k otci, matce a ostatním děkabristům. Děti byly vychovávány v duchu děkabristických idejí. Rodina pečlivě střežila veškerou korespondenci a osobní věci V. P. Ivaševa.

Jak uvádí nekrolog sdružení *Общества некрополистов*, v roce 1855 se Marie s manželem Trubnikovem přestěhovala do Petrohradu, kde začala aktivně působit na společenské půdě. Zahájila činnost liberálního kroužku, který navštěvovali radikální členové, mající blízko k Černyševskému. Bohaté dámy, které do klubu přicházely, si stříhaly nakrátko vlasy, oblékaly si nevzhledné šaty, nebo se dokonce odvážily nosit kalhoty. Marie Trubnikova porodila čtyři dcery a sama je vychovávala. Především se snažila zbořit hranice ženské a mužské výchovy. Dcery učila pracovat na zahradě, hrála s nimi sportovní hry, vštěpovala jim lásku ke knihám a jazykům. Snažila se, aby se její dcery uměly zorientovat ve společnosti, dokázaly se samy uživit a nebyly na nikom závislé.⁴⁹ Domnívám se, že zastávala moderní a revoluční metody, neobvyklé pro tehdejší dobu, a proto se stávalo, že praktický způsob její výchovy se nestřetával s pochopením manžela ani okolí. Dcery se například rychle převlékaly do dívčích šatů, jakmile uslyšely, že otec přichází domů.

Jelikož bylo zvykem, že finanční prostředky spravoval muž, Marie Trubnikova svěřila svůj vlastní majetek do rukou manžela. Trubnikov neuměl s penězi hospodařit, a když prodělal velkou sumu na burze, ženě došla trpělivost. Manželství bylo rozvedeno a Trubnikova se stala živitelkou celé rodiny. Ocitla se v nepříznivé finanční situaci, ale

⁴⁹ ТРУБНИКОВА Мария Васильевна. [online]. [cit. 2012-04-15]. Dostupné z: <http://funeral-spb.narod.ru/necropols/novodev/tombs/trubnikova/trubnikova.html>

spoléhala se na své vlivné přátele, kteří navštěvovali její klub. Trubnikova disponovala vynikajícími diplomatickými schopnostmi, přátelila se s noblesní upjatou šlechtou a zároveň s radikály. Když se představitelé obou vrstev objevili v klubu a došlo k rozporům, dokázala je vždy usměrnit.

Podle nekrologu byla dcera děkabristy organizačně velmi schopná. Stala se předsedkyní „*Общества децевых кравтур и других пособий нуждающимся жителям Санкт-Петербурга.*“ Princip fungování spolčenstva byl jednoduchý – zajistit levné a důstojné bydlení pro chudé rodiny, zejména pro rodiny bez otců. Pronajímaly se byty, kde žily vdovy, matky samoživitelky s mnoha dětmi. Marie Trubniková se rovněž zabývala literární činností, dále přispívala do různých časopisů, besed a polemik. Ovládala přibližně pět jazyků a začala se živit překlady. Později se stala iniciátorkou ženského překladatelského sdružení. Bylo zřejmé, že bez náležitého vzdělání žen nebude činnost sdružení možná. Dívky se do první poloviny 19. století vzdělávaly v domácím prostředí, což pro překladatelskou činnost v žádném případě nestačilo a bylo zapotřebí systematictějšího vzdělávání. Marie Trubnikova využila své kontakty a v rámci spolčenstva se zasloužila o vytvoření dílen, obchodů a škol pro dospělé ženy. Hnutí bylo natolik silné, že z jeho iniciativy byly v Petrohradě otevřeny Vyšší ženské kurzy. Zásluhou spolku se ženám dostávalo vzdělání i v dalších městech.⁵⁰

Marie Trubnikova věnovala práci značné úsilí, čímž trádal její osobní život. Často se dostávala do sporů s radikály, kteří nebyli spokojeni s její mírumilovnou politikou a žádali revoluční chování. Agresi Trubnikova striktně odmítala a věřila v přirozený vývoj společnosti. Car Alexandr II. byl ženě příznivě nakloněn, a proto byla Trubnikova zklamaná, když její přátelé schvalovali jeho smrt. Znepokojovaly ji také čtyři dcery. Všechny matku milovaly, ale vybraly si vlastní cestu seberealizace. Od čtení zakázaných knih vedly jejich cesty ke členství ve skupině *Черный передел*. Olga Bulanova se účastnila revolučního dění v sedmdesátých a osmdesátých letech. Dívky se snažily své aktivity před matkou skrývat. Náročná práce ve spolku, úporná snaha opatřit si překládáním finanční přivýdělek se bohužel odrazila na Mariině zdraví. V roce 1881 se Marie Trubnikova stáhla z veřejného života.

⁵⁰ ТРУБНИКОВА Мария Васильевна. [online]. [cit. 2012-04-15]. Dostupné z: <http://funeral-spbnarod.ru/necropols/novodev/tombs/trubnikova/trubnikova.html>

Taková je charakteristika ženy, která bojovala za právo na vzdělání a práci. Marie Trubnikova se domnívala, že zlepšení společenského postavení ženy záleží především na ní samotné. První ruské bojovnice za ženská práva pocházely ze šlechtických vrstev podobně jako jejich matky. Z prostředí, ve kterém byly vychovány, přejímaly ideály rovnosti a úcty k lidské osobnosti. Na rozdíl od radikálních feministek požadovaly splnění svých tezí mírumilovnou a liberální cestou, a to především na sociální a vzdělávací půdě. Netoužily se separovat od mužského světa, ale spíše bojovat proti zažitým předsudkům.

4. 3 Závěr

Děti byly součástí každodenního života ve vyhnanství a funkci rodiny zastávala celá sibiřská děkabristická společnost. Přirozeně byly vychovávány v duchu volnomyšlenkářství a děkabristických ideálů. Od útlého věku jim byla vštěpována úcta k otcům a matkám, kterou si po celý život uchovaly i přes usilovné vládní snahy potlačit různými způsoby jejich pravou identitu. Děti procházely domácí výchovou, poskytovanou jejich rodiči. Vláda později dovolila dětem studovat na gymnáziích, ale pouze za podmínky, že zde budou zapsáni pod jiným příjmením. Takové nařízení děkabristé a ženy chápali jako znesvěcení dobrého jména a památky, proto carovo milosrdenství odmítli.

Za nejvýraznějšího mužského pokračovatele děkabristických idejí považuji Jevgenije Ivanoviče Jakuškina. Ačkoliv děkabrista neměl možnost syna vychovávat, předal mu své citění a vlohy, které se od prvního setkání na Sibíři v duši mladého člověka prohloubily a pevně zakotvily. Celý Jakuškinův život se nese v duchu děkabristického volnomyšlenkářství. Právník, bibliograf a etnograf osvobozuje během nevolnické reformy své nevolníky bez nároku na výkupné, sympatizuje s tajnou revoluční organizací *Земля и Воля*.

S úctou k děkabristům sbírá jejich existující tvorbu a osobně je nabádá, aby své vzpomínky zaznamenali. Jakuškin je literárně činný, z vlastní iniciativy sestavuje a vydává memoáry, publikuje články a statě do Bibliografických zápisků nebo do Polární hvězdy. Považuji Jevgenije Jakuškina za důstojného pokračovatele děkabristických

tendencí. I přesto, že neprošel školou děkabristů ve vyhnanství, našel si k jejich odkazu vlastní cestu.

Marie Vasilijevna Trubnikova se narodila na Sibiři Kamille Ivaševové a Vasiliji Ivaševovi. Žena vynikala emancipovaností a položila základy ženského sebeuvědomění. Své dcery vychovávala v liberálním a moderním duchu, bořila hranice mužské a ženské výchovy. Marie Trubnikova byla obdařena výjimečným organizačním nadáním a v Petrohradu založila spolky, kde se scházeli podobně smýšlející lidé. Zvláštní důraz kladla na vzdělání žen, neboť ho považovala za základní pilíř plnohodnotného a nezávislého života. Marie Trubnikova si uvědomovala nedostatečné mezery vzdělávacích možností pro ženy, a proto se zasloužila o zřízení Vyšších ženských kurzů.

Dcera rodičů Ivaševových byla rovněž literárně činná a pravidelně přispívala do časopisů svými polemikami. Marie v rámci sociálních a vzdělávacích problémů zastávala politiku přirozeného vývoje. Domnívám se, že netoužila stát v opozici společnosti ani mimo její dosah. Jejím posláním bylo překonat zažitá společenská předsudky ženských a mužských rolí a zařadit se po boku muže jako rovnocenný protějšek. Ačkoliv její dcery ženské sebeuvědomění a revoluční citění posílily členstvím v revolučních organizacích, ona sama zůstala stát na umírněné straně.

Na základě tvůrčí činnosti potomků děkabristů je zřejmé, jak pevný odkaz pokrokového citění jim předali rodiče. Jejich matky se strachovaly o jejich budoucnost, obavy se však ukázaly jako neopodstatněné. Děti, které nedobrovolně osiřely, své matky a otce hluboce ctily. Vzpomínky na ně si uchovávaly prostřednictvím vyprávění příbuzných nebo memoárů vlastních rodičů. Sibiřské děti byly obklopeny celou děkabristickou kolonií. Z prostředí, ve kterém byly vychovány, přejímaly ideály rovnosti a úcty k lidské osobnosti. Potomci děkabristů dnes žijí nejen v Rusku, ale i ve Velké Británii, Francii nebo Estonsku. Pravidelně se scházejí, aby uctili památku svých předků, jako tomu bylo například v roce 2006 v Čitě. Současní potomci po mnoha letech své předky považují za hrdiny a nepřejí si, aby děkabristé a jejich ženy upadli v zapomnění.

ZÁVĚR

V závěru práce bych se chtěla věnovat základním tématům, samotnému obsahu kapitol a sumarizaci faktů, ke kterým jsem dospěla. Práce je rozdělena na čtyři hlavní kapitoly.

V první kapitole mě zajímala děkabristická literatura a v jejím rámci nástin společenských problémů, které vyvrcholily neúspěšným povstáním v roce 1825 na Senátním náměstí v Petrohradě. Na základě literárních děl vybraných spisovatelů jsem se snažila demonstrovat jejich literární úsilí, které odráželo tehdejší společenský systém. V rámci přípravy k této části práce jsem studovala díla *Cesta z Petrohradu do Moskvy* Alexandra Radiščeva, *Listy ruského poutníka* Nikolaje Karamzina, *Bajky* Ivana Krylova, *Filozofické listy* Pjotra Čaadajeva a rovněž drama *Hoře z rozumu* Alexandra Gribojedova. Dále jsem zkoumala literární tvorbu děkabristy Kondratije Rylejeva a básně Alexandra Bestuževa-Marlinského, Vilgelma Kjuhelbekera, Alexandra Odojevského a Vladimira Rajevského. Všichni zmínění autoři přinesli do děkabristické literatury svůj osobitý pohled a společně vytváří celkovou dobovou mozaiku.

Jedním z důvodů pro literární vzestup děkabristů byly paradoxně nesvobodné ruské poměry. Tvorba děkabristů představovala jedinečnou možnost vyjádření nesouhlasu s aktuálními politickými a sociálními problémy. Téměř paralelně vzniká tvorba dvou zcela odlišných autorů. Zatímco v díle *Putování z Petrohradu do Moskvy* Alexandra Radiščeva je znatelná nespokojenost se stávajícím společenským systémem a silné revoluční ladění, *Listy ruského poutníka* Nikolaje Karamzina přinášejí stanovisko přirozeného vývoje společnosti a názor, že se Rusko musí začlenit do Evropy, zároveň si však musí uchovat pevně zakořeněné tradice.

Putování z Petrohradu do Moskvy a *Listy ruského poutníka* znamenaly zcela nový zásah do literatury devadesátých let 18. století a byly předmětem četných intelektuálních diskuzí. Ruští myslitelé se odklonili od klasicistní hierarchie a přistoupili k přirozenějším formám vyjadřování. Oba novátoři ruské literatury tak vytvořili první ucelenou fázi děkabristické literatury, ačkoliv se po jazykové, žánrové a myšlenkové stránce natolik odlišovali. Karamzin a Radiščev reagovali na aktuální společenské problémy a jejich teze

zůstávaly otevřené pro všechny pokrokově smýšlející spisovatele, kteří se v budoucnu odhodlali bojovat proti stávajícím poměrům.

Netradiční a osobitý přístup zaujal Ivan Krylov svými satirickými bajkami, které i v dnešní době nabízejí aktuální výklad. Krylov hovoří skrytým jazykem bajek a postihuje nejen lidské vady, ale poukazuje na zkaženost politického systému, zároveň respektuje alegorický charakter bajky. Ivan Krylov kritiku namířenou proti společnosti sděluje mírně a bez vyhocených emocí, přesto však naléhavě.

Ačkoliv estetickou úroveň básnické tvorby nelze srovnávat s talentem Puškina, přínos děkabristických básníků je nezpochybnitelný. Literatura představovala jedinou možnost ilustrace děkabristických myšlenek a byla výsadou intelektuálů. Děkabristé se nazývali dětmi dvanáctého roku, vyrůstali ve víru napoleonských válek. Navzdory vítězství a vlně patriotismu obyvatelstvo čelilo stálému politickému a sociálnímu útlaku. To potvrzuje zklamání mladých šlechticů, kteří se tváří v tvář setkávají s hrdiny válek, nejnuznější spodinou společnosti. Jedním z nich je Kondratij Rylejev, který se snažil svou tvorbou vzbudit povědomí o občanských právech člověka. Věnoval se hrdinské epice, kterou zveřejnil v souboru *Dumy*. S Alexandrem Bestuževem-Marlinským tvořil agitační poezii, která dosahovala velké popularity. Vlastní tvorba Marlinského zahrnovala romantické vidění a chápání světa. Velkou roli hrála v jeho poezii i próze vášeň v různých podobách, často využíval působivé romantické kulisy hradů nebo rytířských síní.

K neaktivnějším literárně činným děkabristům patřil Vilgelm Kjuhelbeker. Jeho tvorba je protkaná hrdinskými činy, patriotismem a volnomyšlenkářstvím. Básník německého původu se svým dílem snažil získat pozornost budoucích generací, vzbudit v nich vlastenecké cítění a touhu po svobodě. Nejmladší děkabristický spisovatel, Alexandr Odojevskij, se věnoval historickým baladám, eposům, úvahovým básním, avšak do historie vstoupil básněmi z vězeňského prostředí. Výrazným rysem vězeňské tvorby Alexandra Odojevského je naděje v nesmrtelnost děkabristických idejí. Prozaická tvorba dalšího z děkabristů, Vladimíra Rajevského, byla prostoupena lidskou odpovědností, liberálností a morální zodpovědností. Odrážela veškeré životní etapy, účast ve válce, prosazování děkabristického hnutí, zatčení a vyhnanství.

Vrchol děkabristické literatury představuje drama Alexandra Gribojedova *Hoře z rozumu*, které přinášelo zájem o individualitu a svébytnost člověka. Hra odsuzovala zkaženost a chlad současné společnosti. Hlavní hrdina Čackij je intelektuál, plný ideálů, energie a upřímnosti, který však naráží na svět lhostejných a nečestných lidí. V této společnosti se stává cizincem, nedokáže v ní svobodně dýchat, jeho svobodomyšlné uvažování je potlačeno. Oproti výše uvedeným spisovatelům se Gribojedovi podařilo vytvořit reálný typ šlechtického intelektuála, čímž hra dostává nový rozměr a stále si získává sympatie odpůrců zpátečnictví a nefungujícího systému. Existence hlavního hrdiny Gribojedova dramatu je tak nezbytná pro jakoukoliv společenskou změnu.

K dalším odpůrcům samoděržaví patří filosof a myslitel Petr Čaadajev, v jehož díle trvá kritický pohled na tehdejší společnost a politiku. Čaadajevovy *Filozofické listy* představují ostrý protest proti stávajícím poměrům. Nesouhlas s politickým systémem a kritika společenských poměrů pokračuje v díle dvou významných ruských autorů: Alexandra Puškina a Michaila Lermontova.

V rámci následujících tří kapitol jsem se orientovala zejména na paměti a korespondenci žen děkabristů, sborníky memoárů děkabristů, čítající paměti děkabristy Sergeje Trubeckého, Andreje Rozena, Ivana Gorbačevského, Ivana Jakuškina, Nikolaje Basargina a dalších. Jelikož memoáry a dokumentární próza jsou subjektivní interpretací reality, zvolila jsem více zdrojů, a tedy i více pohledů na ženy děkabristů. Cenné informace jsem dále získala na ruských děkabristických forech, zevrubně se věnujícím děkabristickému hnutí, ústředním i vedlejším postavám. Snažila jsem se tak eliminovat subjektivní zkreslení a získat informace o objektivní skutečnosti.

V druhé kapitole je kladen důraz na skutečnost, že ženy o připravovaném povstání nevěděly, s děkabristickým hnutím nebyly seznámeny. Převážná většina z nich byla vzdělána a vychována ve stejném volnomyšlenkářském duchu jako děkabristé. Navzdory všem překážkám, které jim byly ze strany cara kladeny, se rozhodly následovat své muže na Sibiř. Ženy ztratily postavení, majetek, veškerá práva, ale nejbolestivějším trestem byla ztráta vlastních dětí, které si s sebou nesměly vzít. Jako první za muži odjela Jekatěrina Trubecká, poté ji následovala Marie Volkonská, Paulina Annenková, Jekatěrina Muravjeva a další.

Vyhnanství mělo několik etap. Nejprve byli děkabristé umístěni do Blagodatského dolu, přibližně po roce následoval přesun do Čity a poslední roky nucených prací odsouzení děkabristé trávili v Petrovsku. Je třeba zmínit, že jen samotný příjezd žen pro vězně znamenal nenahraditelné povzbuzení. Ženy představovaly most mezi Sibiří a evropskou částí Ruska. Děkabristé měli zakázán veškerý kontakt s příbuzenstvem, ženy proto vyřizovaly veškerou jejich korespondenci, přijímaly balíčky a samy prostřednictvím dopisů žádaly pro vězně snesitelnější podmínky. Po uplynutí trestu nucených prací byli děkabristé posíláni na různá místa východní Sibiře. S příchodem cara Alexandra II. byla děkabristům v roce 1856 udělena amnestie. Ani ve vyhnanství život nekončil, děkabristé a jejich ženy se zabývali osvětou, studovali životní styl, mravy a obyčeje sibiřských národů. Někteří se na Sibiři zasloužili o šíření agronomických a hygienických návyků a za své prostředky zřizovali malé nemocnice nebo školy.

Třetí kapitola se obrací k jednotlivým portrétům žen. Paulina Annenkova a Marie Volkonská věnují značnou pozornost svému okolí a detailům. Vzhledem k této skutečnosti se jejich vyprávění nekoncentruje jen na ně samotné. Čtenář tak získává poměrně jasný přehled o prostředí, v němž žily, o lidech, s nimiž se autorky memoárů denně setkávaly, a o jejich životních příbězích. K objasnění motivace, která vedla ženy k rozhodnutí následovat děkabristy, je třeba největší pozornost věnovat individualitě každé z nich, jelikož každá žena byla jedinečná osobnost. Můžeme určit dva základní motivy, které vedly děkabristky k rozhodnutí následovat své muže do vyhnanství.

Prvním důvodem byly rodinné instinkty, oddanost a láska k manželovi, úcta k posvátnému svazku manželství a ke slibu, který dává žena před Bohem. Tato pozice převažovala u Pauliny Annenkové. Za budoucím manželem odjela z čisté lásky a dobrovolné povinnosti sdílet s ním jeho osud. Stejná pozice převládala u Alexandry Muravjevové nebo u Alexandry Davydovy. Pozornost věnujeme i Jekatěrině Uvarové, sestře děkabristy Michaila Lunina, která na Sibiř neodjela, ale bratra podporovala prostřednictvím dopisů a zásilek. Ačkoliv Uvarová byla stoupencem monarchie a ctěla její řád, pečlivě uchovávala veškerou bratrovu korespondenci i památku na něj.

Druhá motivace tvrdí, že ženy k rozhodnutí následovat děkabristy vedla solidarita a sympatie k děkabristickým myšlenkám. Tedy nejen záměr žen ulehčit děkabristům životní podmínky ve vyhnanství, ale postavit se na stranu poražených, probudit

společnost, dovést ji k zamyšlení. Jsem toho názoru, že právě tuto pozici zastávala Marie Volkonská. Nedomnívám se, že odjela z pouhé oddanosti k muži. Politické názory Volkonské jsou načrtnuty v jejích zápiscích, její postupy a chování jsou jasným důkazem. Marie Volkonská bojuje uvnitř sama se sebou a z tohoto boje vychází spokojená, neboť našla svůj úděl a duševní klid.

Poslední kapitolu jsem věnovala dětem děkabristů a jejich odkazu, který předávaly dalším generacím. Už od narození přejímaly humanistické tendence a myšlení rodičů. Děti byly vychovávány celou děkabristickou kolonií. Přes usilovné vládní snahy potlačit jejich pravou identitu si děti vážily rodičů a hrdě se k nim hlásily. Skutečnost, že děti děkabristů následovaly jejich cestu, jsem demonstrovala na nejvýznamnějších potomcích, Jevgeniji Jakuškinovi a Marii Trubnikové. Jakuškin sbíral a uchovával děkabristické vzpomínky a sám pobízel děkabristy k sepsání pamětí. Marie Trubniková zakládala školy, byla stoupenkyní liberální a demokratické výchovy, překonávala předsudky, týkající se mužských a ženských rolí.

Samotný akt povstání představoval vrcholné vzepření se společenským poměrům, které tak názorně ilustrovala děkabristická literatura. Svobodomyslné myšlení děkabristů a jejich předchůdců bylo násilně umlčeno a vytlačeno na Sibiř. Žádné vládní nařízení ale nemohlo zničit nové myšlení, které bylo příčinou samotného povstání. Svou bezvýhradnou podporou se ženy děkabristů významně zasloužily o to, že děkabristické poslání a jejich tvorba nezemřela a mohla se v budoucnu rozvinout v hlubší a dokonalejší formě. Ženy děkabristům napomáhaly v přesunu od prohry k důstojnému vyrovnání se s krutou přítomností, představovaly krok k lepší budoucnosti. Na závěr bych ráda vyjádřila svůj obdiv všem ženám, které sdílely osud děkabristů a obětovaly vše, co jim bylo drahé.

РЕЗЮМЕ

Данная дипломная работа имеет название Жены декабристов. Целью настоящей работы было при помощи избранных текстов мемуарного характера провести анализ подвига жен декабристов. Меня также интересовала литературная обстановка декабристского восстания. В связи с этим я стремилась изобразить декабристское движение, как литературный феномен. На основании литературных произведений декабристских писателей я старалась показать литературное усилие декабристов, так как оно прямо выражало их личную мотивацию к политическому действию. Произведения, послужившие для данного анализа, были *Путешествие из Петербурга в Москву* Александра Радищева, *Письма русского путешественника* Николая Карамзина, *Басни* Ивана Крылова, *Философские письма* Петра Чаадаева, и также драма *Горе от ума* писателя Александра Грибоедова. Далее я изучала *Думы* декабристы Кондратия Рылеева, избранные произведения Александра Бестужева-Марлинского, Вильгельма Кюхельбекера, Александра Одоевского и Владимира Раевского. Данная работа состоит из четырех глав.

В первой части работы я рассматриваю декабристское движение с точки зрения литературного феномена. Литературная почва для декабристов была приготовлена перед тем, когда на нее вступили Александр Бестужев, Кондратий Рылеев или Александр Грибоедов. Один из основных импульсов для литературного подъема девятнадцатого века парадоксально были несвободные российские отношения. Литературное творчество представляло единственную возможность выражения несогласия с актуальными политическими и социальными проблемами. Литература отражала жажду по справедливости и правде. Несмотря на это, что она действовала в социальном, политическом и воспитательном намерении, она обладала своеобразным подходом каждого автора.

Следует заметить, что несмотря на то, что воображения писателей о приведении в порядок неудовлетворительного положения России расходились, все они стремились к равноправию и справедливости. Длительные социальные и духовные проблемы общества заставляли литературу думать о пользе, которую она могла бы принести человеку. Вследствие этого, авторы интересовались человеческой

личностью и уважением к ней. В дальнейшем они изучали ее интересы и защиту основных человеческих прав. Человек в литературном произведении является субъектом и объектом исторических событий, однако, он также является источником собственного психологического мира.

Александра Радищева можно считать предшественником декабристов и представителем просветительного движения. Произведение о недостатках российского политического устройства он написал в течении своей работы чиновника. Профессия судебного протоколиста позволяла возможность посмотреть в судебные документы, показывающие, что для крепостных законы не существуют. Мысль об необходимой реорганизации российского общества сплетается его прозаической и поэтической работой. В книге *Путешествие из Санкт-Петербурга в Москву* Радищев критикует абсолютистское устройство России, и также указывает на страдания крепостных.

Посредством Николая Карамзина в Россию проникала западная литература. Николай Карамзин совершил поездку по Европе, что отчетливо выявилося в известном произведении *Письма русского путешественника*. В центре внимания автора находится, бесспорно, литературное искусство. Кроме того, *Письма русского путешественника* изображают революционные события во Франции, промышленную революцию в Англии, и, прежде всего, актуальный взгляд русского человека на мир. По мнению Карамзина, Россия должна включиться в Европу. Вместе с тем Карамзин полагает, что она должна сохранить свои традиции.

Кроме указанных авторов в российской литературе действовал ряд следующих писателей, которые выражали несогласие с самодержавием. К нему принадлежал Иван Крылов, который показал свой талант в баснях. Автор вдохнул персонажам свой личный и общий опыт, посредством животных выражал несогласие с устройством и осуждал мышление людей. Автор критикует конкретные учреждения российского общества, и, одновременно, сохраняет действительность, соблюдает аллегорический характер басней. Далее в работе дается характеристика творчества русского философа, Петра Чаадаева. В *Философских письмах* Чаадаева можно найти начало декабристской готовности к борьбе с абсолютизмом.

Следует рассмотреть мнение о писателях-декабристах. Кондратий Рылеев стремился возбудить в читателях убеждение о гражданских ценностях. Он прилагал значительное усилие героической эпике, которую опубликовал в цикле *Думы*. Несмотря на довольно короткую деятельность поэта, ему удалось изобразить политическую поэзию, и вместе с другими декабристами создать первую революционную поэтическую школу. Большой интерес вызвала совместная литературная работа Рылеева и его друга, Александра Бестужева. Александр Бестужев-Марлинский был популярен уже в течение своей жизни. Он занимался критическим и публицистическим творчеством. В рамках собственной работы Александр Бестужев принимал романтические тенденции, осуждал старую классическую эстетику.

Писатель немецкого происхождения, Вильгельм Кюхельбекер, являлся одним из самых активных декабристов, которые занимались литературой. Подвиг героев, человеческая сила и патриотизм – это главные тематические области его поэзии. Следующий декабрист, Александр Одоевский, уделял внимание историческим балладам и эпосам. Его самые ценные стихотворения возникли в ссылке и на каторге. Он читал свои стихи осужденным декабристам. Следующий декабрист-писатель, Владимир Раевский, справедливо называется первым декабристом. В его творчестве отражаются этапы жизни, наполеоновские войны, декабристское движение, арест и ссылка.

Несмотря на то, что Александр Грибоедов не считается декабристом, его литературный шедевр *Горе от ума* представляет вершину всей декабристской литературы. Декабристы сопровождали Грибоедова всю жизнь, он к ним привязан неотделимой силой. Драма *Горе от ума* показывает осуждение холода русского общества во всех его формах. Судьба Чацкого – параллель к судьбе декабристов. Герой ищет совершенные виды жизни, включая человеческого достоинства. Чацкий защищает живую энергию, старается найти пространство, где бы мог свои идеи развивать. К сожалению, он стоит один, в окружении равнодушия. Ум, интеллигенция, чувство и спонтанная искренность является нежелательными явлениями, которые надо быстро устранить.

К декабристскому движению неотъемлемо принадлежат разные литературные кружки. Литературная деятельность служила не только для эстетического удовлетворения, но обладала практическим характером. На основании изучения декабристского творчества я убеждена в том, что литература отражала политическую программу декабристов. Декабристы писали агитационные стихотворения, очерки или полемике. К сожалению, декабристы сосредоточили свое внимание прежде всего на высокие темы с героическими компонентами. Вследствие того эти темы являлись трудно доступными и понятными для широких слоев населения.

Следующие главы посвящены женам декабристов. В рамках подготовки к работе я изучила мемуарные работы декабристов и их женщин. Далее я изучала мемуарную прозу декабристов, включая памяти Сергея Трубецкого, Андрея Розена, Ивана Горбачевского, Ивана Якушкина, Николая Басаргина и других. Важное внимание я обращала на воспоминания женщин Марии Волконской и Полины Анненковой. В центре внимания находятся профили женщин, описание их характера и личной мотивации. И, наконец, приводится дети декабристов и их наследие в будущем.

Ценную информацию я нашла в виртуальных музеях и сайтах о декабристах. Только пять женщин, последующих за декабристами, происходило из России. Я убеждена в том, что независимо от своего происхождения женщины возбудили патриотическое чувство, и, бесспорно, они укрепили декабристскую позицию. Вследствие изложенного, супруги, сестры и матери декабристов представляют символ благородной женственности.

Во второй главе подчеркивается то, что женщины ничего не знали о приготавливаемом восстании. Они узнали о нем во время ареста их мужей и братьев. Следовательно, в большинстве случаев женщины мужей не подозревали. Однако, они немедленно решились на отъезд. Останавливаемся на том, что женщины приняли решение не только по поводу преданности и почтения к супружеству. Подавляющее большинство из них было родовитого происхождения. Они были воспитаны и образованы в таких условиях, как декабристы. Для иллюстрации того, что женщины поступали сознательно, может

служит полемика Марии Волконской с мужем касательно соответствующего наказания за политические убеждения. Из данного вытекает, что одной из мотивацией была симпатия с декабристским движением.

Во второй главе также рассматривается то, что добровольная ссылка женщин вызвала широкий общественный резонанс. Более того, наказание коснулось почти каждой дворянской семьи. Царь лишил женщин права взять с собой в Сибирь детей. Таким образом, это наказание кажется самым жестоким для матери. Наряду с этим я в течение работы встречалась с непонятной реакцией. Вопреки тому, я убеждена в том, что решение женщин являлось справедливым, так как только они могли обеспечить для декабристов на каторге более терпимые условия жизни. Женщины стали посредниками между двумя мирами, каторгой и Петербургом. Они вели всю корреспонденцию, так как мужчинам было строго запрещено писать письма. Разумеется, что решение жен декабристов последовать за своими мужьями властям не понравилось.

По воспоминаниям женщин я узнала, что путешествие оказалось трудным, так как они должны были бороться со сильным морозом, вьюгами и метелями. Только непреодолимая воля им помогала выдержать неблагоприятные условия во время пути. Как уже было указано, они не представили себе, что ждет их в крае изгнания, что они навсегда расстанутся со своими родными и друзьями. Таким образом, женщины были поставлены в исключительно тяжелое положение. Декабристки были лишены элементарных прав, потеряли прежнее звание, получили статус жены государственного преступника. Как уже было отмечено, их потомки должны были остаться дома, и дети, которые родятся в Сибири, поступят в коренные заводские крестьяне. Дорогих вещей или денежных сумм с собой взять запрещалось.

Первой в Сибирь последовала за декабристами прямо из роскошных дворцов княгиня Екатерина Трубецкая, вслед за ней Мария Волконская, Полина Анненкова, Екатерина Муравьева и другие. Первое свидание с мужьями, закованными в кандалах, очень эмоционально воздействовало на приехавшие женщины. Кандалы – прямой символ неволи и потерянных прав. Немедленно после приезда женщины принялись за работу. Я старалась показать, что их помощь представляла

не только физическую, а именно, значительную моральную поддержку. Декабристы во своих воспоминаниях высоко оценивают усилие и жертву, которую им женщины принесли.

Каторгу и ссылку можно разделить на несколько этапов. По видимому, первый и самый тяжелый этап ждал декабристов в Благодатском руднике. Здесь декабристы жили отдельно и работали в кандалах в подземном руднике. У них не было возможностей посылать письма родственникам, заключенные плохо питались, начальники относились к ним грубо. Ситуация дошла до того, что узники держали голодовку. С приездом женщин появилась надежда, так как они старались улучшить их ситуацию, отказывались в еде и посылали мужьям в рудник, шили одежду, посылали письма родным и друзьям.

После года декабристы и их жены переехали в Читу. Для заключенных сделали специальную тюрьму, в окрестности Читы не было никакого рудника, и следовательно, каторга была легче. Мужчины работали в мельнице, они занимались сельским хозяйством, зимой рубили лед. В центре моего внимания находилось основание декабристской колонии. Декабристы и их женщины старались обучать и воспитывать не только своих детей. По собственной инициативе для облегчения положения каторжников было создано потребительское объединение (Большая артель), которое продолжало развиваться в Петровском заводе. Объединение действовало на принципе добровольности и равноправия. В Чите женщины парадоксально находят союзника, коменданта Станислава Лепарского. Несмотря на это, что Лепарскому были дарованы неограниченные полномочия и власть над заключенными, комендант всегда относился к декабристам честно и сердечно.

Положение заключенных ухудшилось с приездом в Петровский завод. Декабристы были вынуждены жить в темной, холодной тюрьме без окон. Женщины ревностно начали бороться против неблагоприятным условиям жизни. С помощью своих родственников они добились снижения твердого режима. Декабристы на заводе не работали, так как власти опасались возможного влияния декабристов на узников. Поэтому они выполняли другие работы. Около 1840 году срок каторги для большинства заключенных истек и власти начали отправлять декабристов

в ссылку в разные места восточной Сибири. Лишь в 1856 году царь Александр II объявил амнистию для декабристов.

Несмотря на это, что царь Николай I. отнял у декабристов и их жен звания, здоровье и свободу, он не мог им взять любовь народа. Декабристы не исчезли, наоборот, как я уже было отмечено, они возбудили глубокое национальное чувство. Вместе проводимое время с деятелями первого революционного движения являлось чрезвычайным жизненным опытом. Я полагаю, что женщины стремились укрепить свое положение в обществе, роль матери им казалась недостаточной. Конечно, они не имели возможность изменить наказание царя, однако, сделали все нужное для улучшения бедного положения осужденный декабристов.

Третья глава посвящена портретам отдельных женщин. Моей задачей было рассмотреть мотивы, которые женщин привели к добровольной ссылке. Несомненно, что каждая женщина обладала чрезвычайным характером, они отличались друг от друга. Мария Волконская в своих воспоминаниях более критично наблюдает за своей судьбой. Замуж вышла по воле родителей и о своем муже практически ничего не знала. Княгиня получила отличное домашнее образование, владела несколькими иностранными языками. Внутренний мир этой женщины был сложен и противоречен. С одной стороны, женщина, любящая развлечения, танцы, музыку. С другой стороны, она явилась в своих выступлениях холодной, даже сдержанной. Я полагаю, что Мария Волконская последовала за мужем по нескольким причинам. Во первых, как у остальных женщин, это было сочувствие и ощущение долга. Во вторых, события после неудачного восстания предоставляли для молодой женщины возможность собственной самореализации. Как уже было сказано, она практически ничего о декабристском движении не знала. Однако, на каторге и в ссылке она находилась в непосредственной близости декабристов, их идеи не остались закрытыми.

Первоначально мемуары Марии Волконской не были назначены к публичному опубликованию. Она писала воспоминания в виде писем, адресованных своим детям. После смерти Волконской, ее сын Михаил Волконский, решил их опубликовать. Мемуары отличаются точностью и глубокой наблюдательной

способностью. Благодаря личному знакомству с Пушкиным, драматической судьбе и исключительному характеру, Мария Волконская возбудила столько писателей. Наконец, обобщая накопленные данные, можно сделать вывод, что она является примером романтической героини.

Напротив, основная мотивировка Полины Анненковой состоялась с чистой и искренней любви к мужу. Из воспоминаний Анненковой истекает естественное чувство, она постоянно старалась искать в жизни позитивные моменты. Вышеуказанные записки содержат подробные детали. Несмотря на то, что Полина Анненкова описывает внешность и характеры своих друзей, она сосредоточится именно на себя и на свою семью. Подобный подход можно заметить у Екатерины Муравьевой. Останавливаемся на том, что ее человеческие качества высоко оценивали декабристы и остальные женщины. Екатерина Муравьева обладала чрезвычайной способностью самопожертвования, помощь и утешение у нее нашел каждый желающий. С нашей точки зрения, Екатерина Муравьева жила для других.

Не все женщины могли последовать за декабристами. Некоторые остались в европейской части России и морально поддерживали своих родственников посланием писем или посылок. Эта помощь продемонстрирована на Екатерине Уваровой. Ее брат, Михаил Лунин был приговорен к пожизненной каторге. Декабрист адресовал сестре серию политических писем и надеялся на их распространение. В течение ссылки было отправлено приблизительно восемь сот писем. В связи с взаимной корреспонденцией возникло уникальное произведение. Уварова собирала материалы о декабристах и хранила память о Лунине. Необходимо также упомянуть безымянных людей, заботящихся о детях, которые должны были остаться в европейской части России.

Последняя часть работы обращает внимание на детей декабристов. Потомки сыграли важную роль не только в истории декабристского движения. Уже с рождения родители обращали внимание детей на гуманистические тенденции. Дети были воспитаны всей декабристкой колонией. Дети уважали своих родителей вопреки усилиям царя, который стремился подавить их настоящую идентичность. Власти позднее разрешили детям обучаться в государственных гимназиях, однако, при условии отказа от собственного имени. Это распоряжение декабристы и их

жены воспринимали как осквернение памяти. Вследствие того, они от милосердия отказались.

Выразительной личностью является Евгений Якушкин, один из представителей мужских потомков декабристов. Сын декабриста Ивана Дмитриевича Якушкина родился в Москве, через полторы недели после ареста отца. Несмотря на то, что у отца не было возможности сына воспитывать, Евгений Якушкин был достойным продолжателем декабристских тенденций. С первого свидания с отцом в Сибири его положительное отношение укрепилось. Юрист, библиограф, и также этнограф в течение крестьянской реформы освободил своих крестьян полностью, без выкупа и с землей. Всю жизнь относился с уважением к представителям декабристского движения и лично их побуждает к писанию воспоминаний. По собственной инициативе собирал существующее творчество декабристов, публикует статьи. По моему мнению, Евгений Якушкин нашел собственный подход к декабристскому движению и его можно считать достойным продолжателем своих родителей.

Важным женским деятелем является Мария Васильевна Трубникова. Она родилась в Сибири, ее родители – Камилла и Василий Ивашевы. Женщина дала основы женскому самосознанию. Свои дочери она воспитывала либерально, свободно, и современно. Подчеркивается то, что Трубникова поддерживала дочерей и других женщин в самостоятельной деятельности и независимости. Дочь Ивашевых обладала чрезвычайным организационным талантом, особенно она обращала внимание на образование. По собственной инициативе создавала Высшие учебные заведения для женщин, так как она понимала, что образование – основа полноценной и независимой жизни. Она также регулярно писала в журналы свои полемики. В рамках социальных и образовательных проблем она была сторонник естественного развития. Мария Трубникова свое послание видела в преодолении предрассудков женских и мужских ролей. Женщина является равноценным партнером мужчины. Ее дочери женское движение укрепили и вступили в состав революционных организаций.

И, наконец, обобщая накопленные данные, делаем заключение о женах декабристов. Я приводила две позиции, которые вели жен декабристов к решению

последовать за своими мужьями. Как уже было сказано, каждая женщина заняла индивидуальный подход. С одной стороны, это была любовь и верность к мужу, семейные инстинкты, уважение к супружеству. С другой стороны, это была солидарность и симпатии с декабристскими идеями, обеспечение лучших жизненных условий, возбуждение общества.

В заключение приводим мысль о том, что свободомыслящее движение декабристов и их предшественников было подавлено и выдавлено на Сибирь. Репрессалии неблагоприятным образом повлияли на культурное, социальное развитие России. Литература подчинялась твердой цензуре. Однако, никакой правительственный приказ не мог уничтожить декабристские идеи. Важным моментом было, что на сторону осужденных мужей приступили их жены, которые до сих пор находились на заднем фоне.

В данной работе мы пытались объяснить, что благодаря женщинам, работа декабристов не была потеряна, наоборот, она могла в будущем развиваться. Женщины помогали мужчинам достойно смириться с поражением и представляли шаг к лучшему будущему. В окончании я хочу выразить свое восхищение над всеми женщинами, которые решили последовать за своими мужьями, и пожертвовали все, что им было дорого. Надеюсь, что моя работа будет вкладом.

SEZNAM PRAMENŮ A POUŽITÉ LITERATURY

Bibliografické zdroje

1. Bestužev-Marlinskij, Alexandr. Zkouška. Praha. Odeon, 1980. 575 s.
2. Botura, Mojmir, et. al. Slovník ruských spisovatelů: od počátků ruské literatury do roku 1917. Praha. Lidové nakladatelství, 1972. 316 s.
3. Čaadajev, Petr. Filozofické listy, Apologie Bláznova. Praha. Odeon, 1989. 232 s.
4. Dacjuk, Boris. Základní směry v ruském sociálně politickém hnutí 30.-40. let 19. století. Praha. Slovanské nakladatelství, 1951. 71 s.
5. Frynta, Emanuel, et. al. Modří husaři: Z díla děkabristů. Praha. Odeon, 1967. 362 s.
6. Gorbunov, M. A. Alexandr Nikolajevič Radiščev: filosofické a sociálně politické názory. Praha. Slovanské nakladatelství, 1951. 187 s.
7. Gribojedov, Alexandr. Hoře z rozumu. Praha. Dilia, 1972. 111 s.
8. Honzík, Jiří. Dvě století ruské literatury. Praha. Torst, 2000. 425 s.
9. Krylov, Ivan. Bajky. Praha. Lidové nakladatelství, 1973. 125 s.
10. Krylov, Ivan. Člověk a stín: bajky, lyrika, dramata, parodie, satiry. Praha. Svoboda, 1976. 268 s.
11. Něčkina, Milica. Povstání děkabristů 1825. Praha. Stát. naklad. polit. literatury, 1953. 221 s.
12. Někrasov, Nikolaj. Ruské ženy. Praha. Mladá fronta, 1960. 128 s.
13. Parolek, Radegast a Honzík, Jiří. Ruská klasická literatura. Praha. Svoboda, 1977. 629 s.
14. Pospíšil, Ivo. Ruský román znovu navštívený: historie, uzlové body vývoje, teorie a mezinárodní souvislosti: od počátků vývoje do současnosti. Brno. Nadace Universitas; Nakladatelství a vydavatelství NAUMA; Akademické nakladatelství CERM, 2005. 209 s.
15. Radiščev, Alexandr. Cesta z Petrohradu do Moskvy. Praha. Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1954. 266 s.
16. Stěpanov, N. I.A. Krylov: Život a dílo. Praha. Československý spisovatel, 1953. 337 s.
17. Svatoň, Vladimír. Z druhého břehu (studie a eseje o ruské literatuře). Praha. Torst, 2002. 603 s.

18. Šedivý, Jaroslav. Děkabristé: Anatomie nezdařeného převratu. Praha. Volvo Globator, 2000. 188 s.
19. Švankmajer, Milan. Dějiny Ruska. Praha. Nakladatelství lidové noviny, 2008. 594 s.
20. Zahrádka, Miroslav. Slovník rusko-českých literárních vztahů. Ústí nad Orlicí. OFTIS, 2008. 318 s.
21. Грибоедов, Александр. Горе от ума. Ленинград. Государственное Издательство Детской Литературы, 1962. 187 с.
22. Карамзин, Николай. Письма русского путешественника. Ленинград. Наука, 1984. 716 с.
23. Крылов, Иван. Басни. Москва. Издательство Академии наук, 1956. 635 с.
24. Кюхельбекер, Вильгельм. Избранные произведения. Ленинград. Совесткий писатель, 1959. 452 с.
25. Нечкина, Милица. А. С. Грибоедов и декабристы. Москва. ОГИЗ, Государное издательство художественной литературы, 1947. 597 с.
26. Одоевский, Александр. Полное собрание стихотворений. Ленинград. Советский писатель, 1958. 248 с.
27. Радищев, Александр. Путешествие из Петербурга в Москву. Москва. Государственное издательство художественной литературы, 1961. 185 с.
28. Раевский, Владимир. Полное собрание стихотворений. Ленинград. Советский писатель, 1967. 256 с.
29. Рылеев, Кондратий. Стихотворения; Статьи, очерки, докладные записки, письма. Москва. Государственное издательство художественной литературы, 1956. 441 с.

Internetové zdroje

30. <http://dekabrist.mybb.ru/>
31. <http://ez.chita.ru/encycl/concepts/?id=4536>
32. <http://funeral-spb.narod.ru/necropols/novodev/tombs/trubnikova/trubnikova.html>
33. <http://konca.net.ua/they/raevskaya-i-volkonskiy>
34. <http://readr.ru/brigita-yosifova-dekabristi.html?page=2>
35. <http://vosdec.narod.ru/>
36. <http://www.agitclub.ru/museum/decabrist/decabrist.htm>
37. <http://www.websib.ru/fio/fp/works/042/dekabristki/>

38. Брюханов, Владимир.: Мифы и правда о восстании декабристов. Москва. Эксмо, 2005. Dostupný na WWW: http://samlib.ru/b/brjuhanow_w_a/003_mify_i_pravda.shtml
39. Волконская, Мария. Записки. München. ImWerdenVerlag, 2006. Dostupný na WWW: http://imwerden.de/pdf/volkonskaya_zapiski.pdf
40. Очерки о женах декабристов. Dostupný na WWW: <http://www.cbs1vao.ru/izdaniya/podvig-lyubvi-beskorystnoj-biograficheskie-ocherki-o-zhenax-dekabristov/ocherki-o-zhenax-dekabristov-1>
41. Павлюченко, Элеонора. В добровольном изгнании. Dostupný na WWW: <http://bibliotekar.ru/zheny/index.htm>
42. Полина Анненкова. Воспоминания. Dostupný na WWW: http://az.lib.ru/a/annenkowa_p_e/text_0010.shtml
43. Розен, А. Записки декабриста. Иркутск, 1984. Dostupný na WWW: <http://rummuseum.ru/portal/node/2303>
44. Султан-Шах. М. Н. Волконская о Пушкине в ее письмах 1830--1832 годов, 1932. Dostupný na WWW: http://az.lib.ru/p/pushkin_a_s/text_0440.shtml
45. Чаадаев, Петр. Философические письма. Dostupný na WWW: <http://www.vehi.net/chaadaev/filpisma.html>
46. Четверо о незабываемом (Мемуарная проза декабристов). Составитель Андрей Семенович Немзер. Правда, 1988. Dostupný na WWW: <http://historic.ru/books/item/f00/s00/z0000101/index.shtml>

ANOTACE

Autor: Denisa Dedková

Katedra a fakulta: Katedra slavistiky, Filozofická fakulta

Název diplomové práce: Ženy děkabristů

Vedoucí práce: doc. PhDr. Zdeněk Pechal, CSc.

Počet stran: 87

Počet znaků: 150487 bez mezer, (175152 s mezerami)

Počet použitých zdrojů: 46

Klíčová slova: děkabristé, ruská děkabristická literatura, ženy děkabristů, Marie Volkonská, Paulina Annenkova

Charakteristika práce: Diplomová práce Ženy děkabristů je rozdělena do čtyř základních kapitol. První kapitola nahlíží na děkabristické povstání jako na literární fenomén s impulsy pro celou společnost. Druhá kapitola se věnuje životním etapám žen ve vyhnanství a rozebírá jejich osobní motivaci, která je vedla k rozhodnutí následovat děkabristy a sdílet s nimi jejich trest. Třetí část práce se zabývá analýzou jednotlivých portrétů žen. Čtvrtá kapitola se zabývá dětmi děkabristů a jejich odkazem pro následující generace.